

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ERGENLERDE MADDE BAĞIMLILIĞI İLE
YAKINLARINDAN AYRILMA SORUNLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Ebru GÜRÇAY

İZMİR

2008

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ERGENLERDE MADDE BAĞIMLILIĞI İLE
YAKINLARINDAN AYRILMA SORUNLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Ebru GÜRÇAY

DANIŞMAN

YRD.DOÇ.DR. ZEKAVET TOPÇU KABASAKAL

İZMİR

2008

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “Ergenlerde Madde Bağımlılığı ile Yakınlarından Ayrılma Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi ” adlı yüksek lisans tezimde yararlanmış olduğum kaynakları bibliyografyada gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Tarih

12/05/2008

EBRU GÜRÇAY

T.C YÜKSEKÖĞRETİM KURULU TEZ MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No **309463**
 Yazar Adı / Soyadı **EBRU GEZGİNCİ GÜRÇAY**
 Uyuğu / T.C.Kimlik No **T.C. 17435551922**
 Telefon / Cep Telefonu / e-Posta **3688985 nevala1975@yahoo.com**
 Tezin Dili **Türkçe**
 Tezin Özgün Adı **Ergenlerde Madde Bağımlılığı ile Yakınlarından Ayrılma Sorunları Arasındaki İlişkinin incelenmesi**
 Tezin Tercümesi **The Study of the relationship between the problems of drug abuse in adolescence and their separation from their kindred**
 Konu Başlıkları
 Üniversite **Dokuz Eylül Üniversitesi**
 Enstitü / Hastane **Eğitim Bilimleri Enstitüsü**
 Anabilim Dalı **Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı**
 Bilim Dalı / Bölüm **Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim DalıEğitim Bilimleri Bölümü**
 Tez Türü **Yüksek Lisans**
 Yılı **2008**
 Sayfa **- - - 141**
 Tez Danışmanları **Yrd. Doç. Dr. Zekavet Topçu Kabasakal**
 Dizin Terimleri **Ergenlik=Puberty
 Madde bağımlılığı=
 Ebeveynler=Parents
 Aile tutumu=Family attitude**
 Önerilen Dizin Terimleri **ayrılma-bireyselleşme= seperation-individuation
 bağlanma= attechment**
 Kısıtlama / Kısıt Süresi **Var 3 Yıl**

b. Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının 05.06.2011 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra (a) maddesindeki koşulların geçerli olacağını kabul ve beyan ederim. (Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

05.06.2008

İmza:.....

İÇİNDEKİLER	Sayfa
Yemin Metni.....	i
Yüksek Öğretim Kurulu Dokümantasyon Merkezi Tez Veri Formu.....	ii
Önsöz.....	iii
Tablo Listesi.....	iv
Özet.....	vii
Abstract.....	viii

BÖLÜM I

GİRİŞ

I.1.PROBLEM DURUMU.....	1
I.2.AMAÇ VE ÖNEM.....	1
I.3.PROBLEM CÜMLESİ.....	2
I.4.ALT PROBLEMLER.....	2
I.5. SINIRLILIKLAR.....	3
I.6.TANIMLAR.....	4

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

II.1.ERGENLİK.....	5
II.1.1. Ergenlik Kavramı.....	5
II. 2. ERGENLİK ÇAĞININ EVRELERİ.....	6
II.3. ERGENLİK KURAMLARI.....	7
II.3.1. ÖZÜNÜ YENİLEME KURAMI.....	7
II.3.2. PSİKANALİTİK KURAM.....	8
II.3.3. BİLİŞSEL KURAM.....	9
II.3.4. PSİKOSOSYAL KURAM.....	9
II.3.5. PSİKOSOSYAL GELİŞİMSEL KURAM.....	10
II.3.6. KİŞİLERARASI İLİŞKİLER KURAMI.....	11

II.4. İKİNCİ BİREYLEŞME SÜRECİ OLARAK ERGENLİK.....	12
II.5. AYRILMA BİREYLEŞME KURAMI.....	18
II.5.1. Normal Otistik Dönem.....	19
II. 5. 2. Normal Sembiyotik Dönem.....	20
II.5.3.Ayrılma-Bireyleşme Dönemi.....	21
II.6. BAĞLANMA KURAMI.....	31
II.7. AYRILMA- BİREYLEŞME ve BAĞLANMA.....	34
II.8. ALKOL VE MADDE KULLANIM BOZUKLUĞU.....	36
II.8.1. Epidemiyoloji ve Etiyoloji.....	36
II. 8.2. Bağımlılık ve İlişkili Kavramlar.....	37
II.8.3. Madde Kullanımını Açıklayan Kuramlar.....	38
II. 9. ERGEN MADDE BAĞIMLILIĞI.....	38
II. 9. 1. Ergen Madde Bağımlılığının Gelişim Teorileri.....	40
II.9.2. Madde Kullanımı İçin Risk Etmenleri.....	41

BÖLÜM III

YÖNTEM

III.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	46
III. 2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	46
III.2.1.Örneklem Grubunun Özellikleri.....	46
III. 3.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	52
III.3.1. Bireysel Bilgi Formu.....	52
III.3.2. Bağımlılık Görüşme Formu.....	52
III.3.3. Adolesan Ayrılma Bireyleşme Testi (AABT).....	52
II.3.4.Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği.....	56
III. 4.VERİ ÇÖZÜMLEME TEKNİKLERİ.....	58

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

IV.1 MADDE BAĞIMLISI OLAN VE MADDE BAĞIMLISI OLMAYAN ERGENLERİN AYRILMA-BİREYLEŞME DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMALARI	59
IV.4 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ANNELERİNİN EĞİTİM DÜZEYLERİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI	67
IV.5 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN BABALARININ EĞİTİM DÜZEYLERİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI:	69
IV.6. MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN EBEVEYNLERİNİN BİRLİKTELİKLERİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI:.....	71
IV.7 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN KARDEŞ SIRALAMASI İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI:	73
IV. 8. MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN KARDEŞ SAYILARI İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI:.....	74
IV. 9. MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ÇOCUKLUK YILLARINDA KENDİNİ EN YAKIN HİSSETİĞİ KİŞİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI:.....	75
IV.10 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ÇOCUKLUK YILLARINDA KENDİNİ EN YAKIN HİSSETİĞİ KİŞİ İLE ADÖLESAN AYRILMA-BİREYLEŞME TESTİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI:.....	77

IV.11 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN YAKINLARINA GÜVEN İLİŞKİLERİ İLE ADÖLESAN AYRILMA BİREYLEŞME TESTİ BAKIM ARAMA ALT ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI.....	79
V.12 SOKAK YAŞANTISI OLAN VE SOKAK YAŞANTISI OLMAYAN MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN ADÖLESAN AYRILMA - BİREYLEŞME TESTİNİN ARKADAŞA YAPIŞMA ALT TESTİ PUAN KARŞILAŞTIRMALARI :.....	80
IV.13 SOKAK YAŞANTISI OLAN VE SOKAK YAŞANTISI OLMAYAN MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN ADÖLESAN AYRILMA - BİREYLEŞME TESTİNİN ÖĞRETMENE YAPIŞMA ALT TESTİ PUAN KARŞILAŞTIRMALARI :.....	81
IV.14. EBEVEYNLERİNDE MADDE KULLANIMI OLAN VE MADDE KULLANIMI OLMAYAN MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN ADÖLESAN AYRILMA BİREYLEŞME TESTİ AYRILMA ANKSİYETESİ ALT ÖLÇEĞİ PUAN KARŞILAŞTIRMALARI:.....	82
IV.15 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN MADDE KULLANIMLARINDA BABALARINI SORUMLU TUTMA DÜZEYLERİ İLE ADÖLESAN AYRILMA BİREYLEŞME TESTİ AYRILMA ANKSİYETESİ ALT ÖLÇEĞİ PUAN KARŞILAŞTIRMALARI:.....	83

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

V.1 MADDE BAĞIMLISI OLAN VE MADDE BAĞIMLISI OLMAYAN ERGENLERİN AYRILMA-BİREYLEŞME DÜZEYLERİNE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:.....	85
V.2 MADDE BAĞIMLISI OLAN VE MADDE BAĞIMLISI OLMAYAN ERGENLERİN AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARINA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI :	87

V.3 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ANNELERİNİN ÇALIŞMA DURUMLARI İLE AİLE HAYATI VE TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	88
V.4 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ANNELERİNİN EĞİTİM DÜZEYLERİ İLE AİLE HAYATI VE TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	88
V.5 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN BABALARININ EĞİTİM DÜZEYLERİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:.....	89
V.6 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN EBEVEYNLERİNİN BİRLİKTELİKLERİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:.....	90
V.7 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN KARDEŞ SAYILARI İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:.....	91
V.8 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN KARDEŞ SIRALAMALARI İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:.....	92
V.9 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ÇOCUKLUK YILLARINDA KENDİNİ EN YAKIN HİSSETİĞİ KİŞİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:.....	92
V.10 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ÇOCUKLUK YILLARINDA KENDİNİ EN YAKIN HİSSETİĞİ KİŞİ İLE ADÖLESAN AYRILMA-BİREYLEŞME TESTİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN	

BULGULARIN TARTIŞILMASI:.....	94
V.11 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN YAKINLARINA GÜVEN İLİŞKİLERİ İLE ADÖLESAN AYRILMA BİREYLEŞME TESTİ BAKIM ARAMA ALT ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI :.....	96
V.12 SOKAK YAŞANTISI OLAN VE SOKAK YAŞANTISI OLMAYAN MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN ADÖLESAN AYRILMA-BİREYLEŞME TESTİNİN ARKADAŞA YAPIŞMA ALT ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARA PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI :	97
V.13 SOKAK YAŞANTISI OLAN VE SOKAK YAŞANTISI OLMAYAN MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN ADÖLESAN AYRILMA-BİREYLEŞME TESTİNİN ÖĞRETMENE YAPIŞMA ALT ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARA PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI :	98
V.14 EBEVEYNLERİNDE MADDE KULLANIMI OLAN VE MADDE KULLANIMI OLMAYAN MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN ADÖLESAN AYRILMA BİREYLEŞME TESTİ AYRILMA ANKSİYETESİ ALT ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:.....	99
V.15 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN MADDE KULLANIMLARINDA BABALARINI SORUMLU TUTMA DÜZEYLERİ İLE ADÖLESAN AYRILMA BİREYLEŞME TESTİ BAKIM ARAMA ALT ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI :.....	100
KAYNAKÇA.....	103

EKLER

EK 1: Bireysel Bilgi Formu.....	112
EK 2 : Bağımlılık Görüşme Formu.....	115
EK 3 : Adolesan Ayrılma Bireyleşme Testi.....	117
EK 4 : Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)	124

ÖNSÖZ

Tez hazırlama sürecim boyunca anlayış ve sabırla emeğini esirgemeyen tez danışmanım Yrd Doç. Dr. Zekavet Topçu Kabasakal'a,

Madde bağımlılığı alanında çalışmamda her türlü desteği veren Prof. Dr . Cahide Aydın'a ve Prof. Dr. Müge Tamar'a, tez çalışmaya başlamamda , sürdürmemde bilgisinden rahatlıkla ve çekinmeden faydalandığım , tüm zorluklara rağmen madde bağımlılığı alanında çalışmaya olanak sağlayan Yrd. Doç. Dr. Zeki Yüncü'ye

Yüksek lisans eğitimim sürecinde kendilerinden çok şey öğrendiğim yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım Prof Dr. Ferda Aysan, Prof Dr . Rengin Akboy ve Yrd. Doç . Dr. Şüheda Özben'e

Yüksek lisans yapmaya karar verdiğim ilk andan beri yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Öğretim Görevlisi Dr. Diğdem Müge Siyez'e

EGEBAM ve Karşıyaka Rehberlik Araştırma Merkezindeki tüm çalışma arkadaşlarıma ,

Her bunaldığımda kapılarını çaldığım , bana güç veren can dostlarım Nüket Turfanda , Şaziye Yıldırım ve Seval Pala'ya,

Her zaman sevgi ve desteğini hissettiğim eşim Seyfi Gürçay'a ve tüm yaşamım boyunca bana en büyük desteği veren , özverili, dünyalar tatlısı ablam Özge Gezginci'ye, Yaşamım boyunca sevgilerini , desteklerini esirgemeyen , insani değerlerle yetişmemi sağlayan babam ve anneme,

Yüksek lisans eğitimim boyunca önce karnımda, sonra kucağımda , minicik parmaklarıyla 'ben de ödev yapıcım' diye bilgisayarın başında benimle birlikte olan, yaşamımdaki en kıymetli varlığım, canım oğlum CAN'a sonsuz teşekkürler.

TABLolar LİSTESİ

TABLO 1 ARAŞTIRMADA YER ALAN DENEKLERİN CİNSİYET DAĞILIMINA İLİŞKİN VERİLER	48
TABLO 2 ARAŞTIRMADA YER ALAN DENEKLERİN YAŞ DAĞILIMINA İLİŞKİN VERİLER	49
TABLO 3 ARAŞTIRMADA YER ALAN DENEKLERİN SOSYO-EKONOMİK DÜZEYİNE İLİŞKİN VERİLER	50
TABLO 4 ARAŞTIRMADA YER ALAN DENEKLERİN AİLE YAPISINA İLİŞKİN VERİLER	51
TABLO 5 ADÖLESAN AYRILMA- BİREYLEŞME TESTİNİN ALT ÖLÇEKLERİNİN MADDE KULLANAN ERGEN VE MADDE KULLANMAYAN ERGENLERİN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ.....	60
TABLO 6 MADDE KULLANAN VE KULLANMAYAN ERGENLERİN AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ.....	63
TABLO 7 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ANNELERİNİN ÇALIŞMA DURUMLARI İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ.....	66
TABLO 8 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ANNELERİNİN EĞİTİM DÜZEYLERİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ.....	68

TABLO 9 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN BABALARININ EĞİTİM DÜZEYLERİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ.....	70
TABLO 10 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN EBEVEYNLERİNİN BİRLİKTELİKLERİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ.....	72
TABLO 11 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN KARDEŞ SIRALAMASININ AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ.....	73
TABLO 12 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN KARDEŞ SAYILARI İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ.....	74
TABLO 13 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ÇOCUKLUK YILLARINDA KENDİNİ EN YAKIN HİSSETTİĞİ KİŞİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ.....	76
TABLO 14 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ÇOCUKLUK YILLARINDA KENDİNİ EN YAKIN HİSSETTİĞİ KİŞİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ.....	78
TABLO 15 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN YAKINLARINA GÜVEN İLİŞKİLERİ VE ADÖLESAN AYRILMA BİREYLEŞME TESTİ BAKIM ARAMA ALT ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ.....	80

TABLO 16 SOKAK YAŞANTISI OLAN VE SOKAK YAŞANTISI OLMAYAN MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN ADÖLESAN AYRILMA -BİREYLEŞME TESTİNİN ARKADAŞA YAPIŞMA ALT TESTİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALARI VE T TESTİ DEĞERLERİ.....81

TABLO 17 SOKAK YAŞANTISI OLAN VE SOKAK YAŞANTISI OLMAYAN MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN ADÖLESAN AYRILMA -BİREYLEŞME TESTİNİN ÖĞRETMENE YAPIŞMA ALT TESTİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALARI VE T TESTİ DEĞERLERİ.....82

TABLO 18 EBEVEYNLERİNDE MADDE KULLANIMI OLAN VE MADDE KULLANIMI OLMAYAN MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN ADÖLESAN AYRILMA BİREYLEŞME TESTİ AYRILMA ANKSİYETESİ ALT ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUAN ORTALAMALRI, STANDART SAPMALARI VE T TESTİ DEĞERLERİ.....83

TABLO 19 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN MADDE KULLANIMLARINDA BABALARINI SORUMLU TUTMA DÜZEYLERİ İLE ADÖLESAN AYRILMA BİREYLEŞME TESTİ BAKIM ARAMA ALT ÖLÇEĞİ PUAN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALARI VE T TESTİ DEĞERLERİ.....84

ÖZET

Madde bağımlısı ergenlerin yakınlarında ayrılma düzeylerinin , ebeveyn tutumlarının , madde bağımlısı olmayan ergenlerle karşılaştırılarak incelenmesi bu araştırmanın temel konusudur.

Araştırmamızda 52 madde bağımlısı ve 57 madde bağımlısı olmayan toplam 109 Türk ergenin yakınlarından ayrılma- bireyleşme düzeyleri , aile hayatları ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki karşılaştırılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre madde bağımlısı ergenlerin sağlıklı ayrılma ile ilgili puanları anlamlı derecede düşükken , yutulma anksiyetesi , bakım arama, ihtiyacı inkar etme , reddedilme beklentisi alt ölçeklerinden aldıkları puanlar kontrol grubu ile karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksektir.

Araştırmamızda madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır.

Madde bağımlısı ergenlerin kendi grupları içerisinde yapılan karşılaştırmalarda anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi , çocukluk yaşantılarında kurulan ebeveyn ilişkileri vb.. değişkenlerin ayrılma- bireyleşme süreçlerinde ki farklılaşmalar araştırma bulguları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik dönemi, ayrılma –bireyleşme, madde bağımlılığı,aile tutumları

ABSTRACT

Study of the levels of separation of drug-addicted adolescents, parental attitudes through comparison with non-drug-addicted adolescents is the basic subject matter of this research.

In our research, the relation between the separation/individualization levels, family lives and child upbringing attitudes of 52 drug-addicted and 57 non-drug-addicted adolescents, making a total of 109, is compared.

According to the results of the research, while the points of the drug-addicted adolescents are low to a meaningful extent in terms of healthy separation, their points which they have obtained in the sub-scales of absorption anxiety, care-seeking, need denial and refusal expectation are high to a meaningful extent when compared to the control group.

In our research, no meaningful differentiation has been found in the family lives and child upbringing attitudes of the drug-addicted and non-drug-addicted adolescents in statistical terms.

In the comparisons carried out within the own groups of the drug-addicted adolescents, the differentiations in the separation/individualization process of such variables as mother's educational level, father's educational level, parental relationship established in childhood, etc. are among the research findings.

Key words: Puberty, family altitude, seperation-individuation, drug abuse

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın amacı, önemi, alt problemleri ve tanımları üzerinde durulmuştur.

I.1.PROBLEM DURUMU

Alkol ve madde kullanımı çağımızın en ciddi ve kapsamlı toplumsal sorunlarından biridir. Bireylerin sosyal ve psikolojik yapısını olumsuz yönde etkileyen, yaşam kalitesini tehdit eden, çevreyle uyumunu bozan psikiyatrik bir durumdur. Ergenlik dönemi, insan yaşamında diğer dönemlere göre farklı özellikler göstermektedir. Bu dönem duygusal, bilişsel ve fiziksel bir değişim ve gelişim sürecidir. Ergenlik döneminde genç, ebeveynlerinden ayrılarak ayrı bir birey olma çabasıdadır. Bu sürecin başarılması ergenin kimlik yapılanmasını şekillendirir.

Ayrılma ve bireyselleşme süreci, ergene kişisel becerilerini geliştirme fırsatı verir, erişkin rol ve yükümlülükleri için gerekli sorumlulukları alabilme becerisini sağlar. Ancak bu sürecin sağlıklı bir şekilde tamamlanamaması bir çok psikiyatrik hastalığın oluşumuna zemin hazırlar. Bu hastalıklardan birisi de madde kullanım bozukluğudur.

I.2.AMAÇ VE ÖNEM

Ayrılma bireyselleşme sürecindeki bozulmanın madde kullanımına olan etkisi merak konusudur. Ergenin ayrılma sürecinde ki olumsuzluğun ve güvensiz bağlanma stiline madde kullanımına neden olduğu öne sürülmüştür (Stondon&Todd, 1982). Madde kullanıcıları ve aileleri arasında, sembiyotik bir ilişki olduğu, kişilerin ayrılmadıkları tam tersine birleştikleri bildirilmiştir. Bu uyumsuz ilişkide ergen madde kullanarak bağımsızlık hissine ulaşmaktadır. Ancak bu bir yanılsamadır (Stondon&Todd, 1982).

Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin yakınlarında sağlıklı ayrılma düzeyleri ve ebeveyn tutumları incelendiğinde iki grup arasında anlamlı bir farklılık olup olmayacağını görmek ve var ise bu ortak yönleri saptayarak psikolojik danışmanlıkta önleyici rehberliği artırarak sinyalleri daha önceden algılamak ve profesyonel yardıma yönlendirmek birey açısından riski azaltmada ve gerekli durumlarda erken tedavi girişimlerini başlatmakta önemli bir basamak olacaktır.

Ergenlik döneminde madde kullanımını birçok etkenle ilişkilendirilmektedir. Bunlar arkadaş grubuna bağlı etkenler, ebeveyne bağlı etkenler, kişiye bağlı etkenler, biyolojik etkenler, toplumsal, kültürel ve sosyal etkenlerdir. Gençlik dönemindeki ayrılma-bireyleşme sürecinin anlaşılması ve ebeveynlerin bu sürece etkisinin bilinmesinin önemi gençlerin madde kullanımını önleme stratejilerini geliştirirken yararlı olacaktır.

I.3.PROBLEM CÜMLESİ

Madde bağımlısı olan ergenlerin yakınlarından ayrılma-bireyleşme düzeylerinin ebeveyn tutumlarıyla karşılaştırılarak incelenmesi bu araştırmanın temel konusudur.

I.4.ALT PROBLEMLER

1. Madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin yakınlarından ayrılma-bireyleşme düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
2. Madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin ayrılma anksiyetesi düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
3. Madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin yutulma anksiyetesi düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
4. Madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin arkadaşla yapışma davranışları farklılaşmakta mıdır?
5. Madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin öğretmene yapışma davranışları farklılaşmakta mıdır?
6. Madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin ihtiyacı inkar etme eğilimi farklılaşmakta mıdır?

7. Madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin pratik yapma, aynalama eğilimi farklılaşmakta mıdır?
8. Madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin sağlıklı ayrılma davranışları farklılaşmakta mıdır?
9. Madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin reddedilme beklenti düzeyi farklılaşmakta mıdır?
10. Madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergen ebeveyn tutumları ;
  - a) Aşırı annelik tutumu
  - b) Demokratik tutum
  - c) Ev kadınlığı reddi
  - d) Geçimsizlik
  - e) Baskı ve sıkı disiplin alt ölçeğinin puanları farklılaşmakta mıdır?

I.5. SINIRLILIKLAR

Araştırma Ege Üniversitesi Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi EGEBAAM'da yürütülmüş ve denekler tek bir kaynaktan alınmıştır.

Araştırmaya 13-20 yaş aralığında 52 madde bağımlısı ergen ve 57 madde bağımlısı olmayan ergen alınmıştır. Deneklerin yalnızca %14'ü (s=7) kızlardan oluşmuştur. Uygulama süresince EGEBAAM'a sadece 7 madde bağımlısı kız ergen başvurmuştur bu nedenle cinsiyetler arasında denklik sağlanamamıştır. 52 kişilik bir çalışmayı şüphesiz ki tüm madde bağımlısı ergen evrenine genellemek mümkün aşırı kontrol grubu olmak üzere toplam 109 denek ile yürütülmüştür.

Deneklerin yaşları göz önünde bulundurulduğunda birçok çalışmada ergenlerle ilgili yaş sınırı 18 yaş ile sona erdirilmektedir. Bu çalışmada hem denek sayısının artırılmasının gerekliliği hem de ergenliğin bittiğini belirleyen psikolojik ,sosyal ve mesleki belirleyicileri madde bağımlılarının kazanmamış olmaları nedeniyle denekler 13-20 yaş aralığında araştırmaya alınmıştır

I.6.TANIMLAR

Ergenlik dönemi: Biyolojik, psikolojik,sosyal ve bilişsel alanda gelişme ve olgunlaşmanın yaşandığı , çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir (Erikson,1968)

Madde bağımlılığı:Bireyin psikolojik ya da fiziksel olarak madde kullanımını sürdürme gereğini duymasıdır (Öztürk,2004).

Ayrılma-bireyleşme: Otonomi gelişimiyle birlikte ebeveynlerle olan bağın çözülmesi (Blos1967, Steinberg ve Silverman 1986).

Ebeveyn tutumu: Anne babaların çocuklarının psikolojik bir nesneyle ilgili duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturma eğilimi (Smith,1968) .

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

II.1.ERGENLİK

II.1.1. Ergenlik Kavramı

Ergenlik dönemi tüm çocukluk yaşantılarının yeniden gözden geçirildiği, çocuklukta oluşan yaralanmaların onarılması ve telafisi için bir şansın sunulduğu , olumsuz koşullarda ise yeni kırılmalara karşı duyarlı olunan yaşamın en zorlu ve önemli evrelerindedir. Hızlı fizik, psikolojik, sosyal değişiklikler gençlik döneminde belirir. Çatışma ve belirsizlik ,yeni deneyimler edinme ve idealizm bu dönemde oldukça yoğundur. Ayrılma ve bireyleşmenin gerçekleştirildiği dönemdir (Tamar, 2004).

Çocukluktan yetişkinliğe geçiş, hızlı biyolojik gelişim ve kimlik oluşumu gibi psikolojik görevlerin tamamlanması nedeni ile ergenlik dönemi kuramcılar tarafından kritik bir gelişim evresi olarak ele alınmakta ve kimlik-bağımsızlık arayışı çabalarının altı çizilmektedir.

Ergenlik , hızlı büyüme ,cinsel dürtü artışı, kimliği henüz tam olgunlaşmamış olması ve toplumsal yerin henüz kesinleşmemesi ,aileye bağımlılığın sürmesi gibi etkenler nedeniyle , sorunlarla yüklü fırtınalı bir dönemdir .Bu çağda erken çocukluk dönemi çatışmaları,ödüpal duygular ,yasak sevi duvarını zorlayıcı eğilimler yeni baştan yaşanırken ergenlerin bocalamalara ,kaygılara düşebilir. Bir yandan bağımsız olmaya ,anne babadan kopmaya çalışan ergen ,bir yanda da onlara bağımlılığın etkisi altındadır. Bu bocalamaların şiddeti , genel olarak daha önceki dönemleri sağlıklı geçirip geçirmemiş olmasına, biyolojik yapısına ,aile ve toplum tutumlarına göre değişebilir (Öztürk,1995).

Ergenlik kavramı; tanımı, gruplandırma ve yaş dilimleri içindeki yerinin saptanması açısından değişik toplumlarda ve dönemlerde değişik yaklaşımlarla ele

alınmıştır. Ortalama olarak kızların erkeklere oranla iki yıl kadar önce olgunlaşmaları nedeniyle, gençlik dönemindeki yaş sınırlarında, cinsler arasında belirgin bir farklılık görülür. UNESCO, ergenlik dönemini 15–25 yaş dilimleri arasında göstermektedir. Bu dönem ülkemizde, kızlarda ortalama olarak 10–12, erkeklerde 12–14 yaşları arasında başlamaktadır (Yavuzer,1997).

Ergenliğin sınırını çizmek güçtür,sosyal ve kültürel etmenler farklı statüler, yaşam olayları getirmektedir (Yörükoğlu,1993). Ergenlik dönemi ;bireyin yetişkin dünyasına özgü ayrıcalıkların kendisine verilmediğini fark ettiği zaman başlayan ve yetişkin rollerinin toplum tarafından kendisine verilmesiyle sona eren bir gelişim dönemi şeklinde tanımlanmıştır (Garder ve Gardiner,1993) .

Ergenlik dönemi içerisinde bulunan her bir gelişim aşamasının , kızlar ve erkeklerde farklı olmakla birlikte, ardıl ve ilerleyici biyolojik, bilişsel ve sosyal değişkenleri temsil ettiği belirtilmektedir(Louren& Colins,1988).

II. 2. ERGENLİK ÇAĞININ EVRELERİ

-Erken Ergenlik (Pubertal Faz):Dürtüselliğin şiddetli yaşandığı, yaklaşık iki yıl süren bir fazdır. Fiziksel gelişimin çok hızlı ve değişimin kontrol dışı olması nedeniyle ergen ,kontrol kaybı duygusu yaşayabilir. Bu dönemde ergen sıklıkla ebeveynleri tarafından kaygılı ve değişken olarak algılanır. Her iki cins de hemcinsleriyle arkadaşlık kurar, ebeveyn otoritesiyle baş etme ilk kez gündeme gelir.

-Orta Faz (Geçiş Faz):Puberteyi takip eden iki yıllık süreçtir. Kimlik ve özdeşim modeli arayışı söz konusudur. İçselleştirilen ebeveyn figüründen uzaklaşılır ve dış dünyaya yönelim görülür . Karşı cinsle duygusal ilişkiler başlar ve cinsellik genelde fantezilerde yaşanır.

-Üçüncü Dönem (Asıl Faz): 2-3 yıl kadar sürer, genç erişkin ilişki ve yaşantısının oturmasıyla son bulan fazdır. Güçlü duyguların ve karşı cinsle ilişkilerin

ön planda olduğu bir dönemdir. Soyut düşünce kazanılır. Blos bu dönemi “ ikinci bireyselleşme ” şeklinde tanımlamıştır (Motavallı Mukaddes,2000) .

II.3. ERGENLİK KURAMLARI

Ergenlik döneminin ne olduğu, nasıl ortaya çıktığı, nasıl geliştiğini inceleyen birçok araştırma, yaklaşım ve kuram bulunmaktadır.

II.3.1. ÖZÜNÜ YENİLEME KURAMI

Ergenlik psikolojisinin yer aldığı ilk bilimsel eseri Hall tarafından1904’te yazılmıştır. Hall’a göre insanın kişiliği kesin şeklini pubertede kazanmaya başlar ve ancak ergenlik döneminde insan ırkının bir üyesi olarak yeniden doğar. Hall tüm ilgisini bu ‘yeniden doğum’ kavramına yoğunlaştırmıştır. Ergenlik döneminin de büyük karışıklıklar ve fırtınalar dönemi olduğunu ilk vurgulayan Hall olmuştur(Ekşi,1999). Hall’a göre birey , gelişim süreci içinde, insanoğlunun tarih boyunca geçirdiği aşamaları tekrarlamaktadır.Hall insan yaşamını dört evreye (Bebeklik, Çocukluk, Ergenlik,Yetişkinlik) ayırmaktadır (Yılmaz,2000).

Hall kuramında eğitim ve çevrenin etkisini sınırlı tutarak büyüme, gelişme ve olgunlaşmayı evrimsel süreç içinde biyolojik süreçlerle,genlerle açıklamıştır.Ebeveyn hoşgörüsünün ve olumlu tavrın çocuktaki uyumsuz davranışları azaltacağını belirtmiştir.Buradaki dayanak noktası, dönemsel olarak görülen uyumsuz ve problem davranışların olgunlaşma sayesinde bir sonraki döneme taşınmayacağına , kendiliğinden yok olacağına dair inancıdır (Muuss,1975). Hall’ın ergenlik dönemine ilişkin en önemli katkısı, ergenliği bireyselliğin geliştirdiği bir dönem olarak görmesiydi.ona göre yeni yetmelik yılları, fırtınalı ve stresli olabilir , ancak bunlar bireyin yeniden yapılanmasını sağlamaya da yardım eder (Gallatin,1995).Ergenlik döneminde kişide olumlu değişikliklerin gerçekleştirilebilmesinde eğitimin önemi vurgulanmıştır (Gallatin,1995).

II.3.2. PSİKANALİTİK KURAM

S. Freud'a göre ergenlik Ödipal çatışmanın yeniden yaşanmasıdır. Çocuğun 3-5 yaşları arasında yaşadığı Ödipal çatışma, dürtülerin bastırılması, cinsel kimliğe ulaşılması ve toplumsallaşmaya yönelik ilk adımların atılmasıyla çözümlenir. Ergenlik döneminde bu çatışma, biyolojik dürtülerin güçlenmesiyle yeniden ortaya çıkar ve yeniden bir toplumsallaşma süreci yaşanır.

Anna Freud ergenliği “fırtına ve stres dönemi” olarak tanımlarken ergenliği çelişkiler dönemi olarak görür. Ergenliği huzurlu bir büyüme sürecinin bozulması olarak değerlendirmiş ve ergenlik bunalımını normal olarak kabul etmiştir.

Psikanalitik bakış açısına göre ergenlik, diğer tüm gelişim dönemlerinin gözden geçirildiği bir değerlendirme ve sorgulama dönemidir. Çocukluk dönemindeki olumlu ve olumsuz tüm anılar ve yaşantılar yeniden hatırlanır , ana baba tutumları ,onlarla ilişkiler ve duygular tekrar ilişkilendirilir.Ergen bir taraftan yaşamını ve ilişkilerini sorgularken , diğer taraftan da ayrılma ve bağımsızlaşmaya çalışmaktadır.Buda çatışmalara , ikili duygulara, kaygı ve strese yol açar (Varan ,1997).

Ergenlik psikanalitik kuramcılara göre,geçici bir rol kararsızlığı dönemidir. Çeşitli roller , düşünceler , idealler ve değerler denenir , benimsenir ve sonra terk edilir ve yenileri aranır . Bazen yıkıcılığa kadar varabilen kararlı bir bağımsızlık diğer bir an bebeksi bir bağımlılık gösteren ergen sürekli bir ileriye , bir geriye gider gelir. Bu dönemin çözülmeyen problemleri kimlik problemi olarak karşımıza çıkar (Gençtan, 1995).

Ergenlik Peter Blos'a göre “ikinci ayrılma-bireyselleşme” dönemidir.İkinci bireyleşme evresinde genç, ebeveynle olan bağlarını yeniden gözden geçirir ve kendisinin farklı olduğunu hisseder. Kendi yaşamının sorumluluğunu almayla karşı karşıyadır. Aileden uzaklaşıp özerklik sağlamak ve bireyleşmek, kendine destek sağlayacak arkadaş grubu bulmak duygusal bağımsızlık kazanmak , sağlam ve uyumlu kimlik duygusu geliştirmek bu değişiklikler arasındadır.Gençte ayrılma –

bireyleşme süreciyle uyumlu bir kimlik ve kendilik hissi oluşturmaktadır. Bireyleşmenin artması için ebeveynlerden uzaklaşabilmek çok önemlidir. Ancak bu şekilde genç bağımsız olarak işlev görebilir hale gelebilir (Looney ve Flaherty).

II.3.3. BİLİŞSEL KURAM

Ergenlik dönemi bilişsel-gelişimsel kuramda (Jean Piaget) “Soyut İşlem Evresi” içinde yer alır. Ergenlerin bilişsel gelişimine ilişkin bilgilerimiz büyük oranda Piaget’in teorisine dayanır.

Bu kurama göre , bireyler ilk üç evre olan duyu-hareket , işlem öncesi , somut işlemler evresini tamamladıktan sonra , 11-12 yaşlarında soyut (formel- biçimsel) işlemler evresine girerler. Ergenler bu kurama göre son gelişim evresi olan soyut işlemler döneminde dirler. Bu dönem çeşitli seçeneklerin değerlendirme ve düşünme yeteneğinin geliştiği dönemdir. Bu dönemde varsayımlar kurulabilir mantıksal sonuçlar çıkarılabilir, ister somut , ister soyut olarak sunulsun karmaşık problemleri sistematik olarak çözebilirler (Gallatin , 1995; Gander&Gardiner , 1993).

II.3.4. PSİKOSOSYAL KURAM

Erikson ergenin temel görevinin “ego” bir diğer deyişle kim olduğuna ilişkin bir kimlik geliştirmek olduğu ifade etmiştir. Kimlik, bir devamlılık ve süreklilik duygusu olarak tanımlanabilir. Ayrıca kimlik ;geçmiş, şimdiyi, geleceği birbirine bağlayarak bir kendilik duygusunun oluşmasına yardımcı olur (Yılmaz,2000).

Erikson’un ve Hall’ın ergenlik döneminde yaşanan fırtına ve stres konusundaki görüşleri benzerlik göstermez. Erikson,bireyin biricikliğine, aynı kültürde birbirine benzer şekilde gelişim gösteren iki kişinin olmadığına vurgu yapmış ve dolayısıyla ergenlik döneminin de oldukça bireysel bir konu olduğunu ileri sürmüştür. Toplumdaki her birey benzer problemlerle karşılaşır ama bu sorunları farklı biçimde çözer. Bu bakış açısına göre ergenlik sarsıntılı ve çatışmalı olabilirde olmayabilirde (Gallatin ,1995).

Erikson'a göre ergen;kimlik kazanma mücadelesinde başkalarının gözündeki kendisi ile kendi gözündeki kendisini karşılaştırır. Bu dönemin olumlu geçmesi yetişkinliğe de yansiyacak ve bireylerin sağlıklı bir yetişkin olarak yaşaması söz konusu olacaktır (Kulaksızoğlu,1998).

II.3.5. PSİKOSOSYAL GELİŞİMSEL KURAM

Psikososyal kuram 1950 ve 1960'larda geçmiş bakış açılarına tepki olarak yeni bir kuram olarak doğmuştur. Havighurst , hayatın her aşamasında , kişinin ihtiyaçları ile toplumun hedefleri ortasında duran belirli gelişimsel görevler olduğunu söylemiştir. Bu görevleri kişinin yaşamda başarılı olabilmesi için gerekli beceri , bilgi, işlev ve tutum olarak tanımlamıştır. Freudçu kuramda olduğu gibi , herhangi bir aşamayı başarılı bir şekilde tamamlayamama sonraki tüm aşamaları etkilemektedir (Dacey & Kenny 1994).

Haighurst'a (1952) göre gelişimsel görev , 'bireyin yaşamının belirli bir döneminde meydana gelen ve başarılması halinde mutluluk getiren , kişiyi bir sonraki basamakta zorlanmak anlamını taşıyan görevlerdir.'. Gelişimsel görevler bebeklikten yaşlılığa kadar her basamak için tanımlanmışlardır. Buna göre bir gelişim döneminin tanımlanabilmesi , o dönem içinde başarılması gereken gelişimsel ödevlerin tanınması anlamına gelmektedir.(Roscoe&Peterson, 1984; Manning , 2002).

Hawinghurst 'un gelişim görevleri:

- 1-Sosyal yaşama katılmak için istek duymak ve katılmak,
- 2-Eril ya da dişi olarak toplumsal cinsiyet rolünü gerçekleştirmek,
- 3-Bedensel özelliklerini kabul etmek ve bedenini etkili şekilde kullanmak,
- 4-Ebeveynlerinden ve yetişkinlerden bağımsızlığını kazanmak,
- 5-Her iki cinsten akran grubuyla da olgun ilişkiler kurmak,
- 6-Ahlak anlayışı geliştirmek ve ideoloji sahibi olmak,
- 7-Bir mesleğe hazırlanmak,
- 8- Evlilik ve aile yaşamına hazırlanmak.

Elli yıl önce yazılmış olmasına rağmen , Havighurst'un gelişimsel görev listesi bugünün batı kültürleri için hala geçerlidir. Araştırmalar Havighurst' un gelişimsel kuramını önemli boyutta desteklemiş , eğitimciler ve terapistler başka kültürlerde uygulanırlıkları çok az incelenmiş olsada fikirlerini kullanışlı bulmuşlardır (Dacey& Kenny,1994).

II.3.6. KİŞİLERARASI İLİŞKİLER KURAMI

Sullivan, Kişiler-arası (interpersonal) ilişkiler kuramının öncüsü olarak kabul edilmiş ve ergenlik dönemini cehenneme benzetmiştir. Nedeni de kültürlerin, bu dönemde ortaya çıkan genital ilgilerin karşı cinse yönelmesi konusunda ,kişileri yeterince hazırlamayışı ve hatta engellemesiyle açıklar. Fakat son dönemlerde yazarlar ergenlik döneminin yaşamın diğer dönemlerinden daha stresli ve sorunlu olmadığını görüşünü savunmaktadırlar (Offer ve ark. 1990).

Sullivan , ergenlik dönemini kişilerarası ilişkilerdeki değişikliklere göre üç dönemde inceler:

ÖN ERGENLİK:

Kendi cinsinden özel bir kişiye yakın ilişki ,sırdaş , arkadaşta duyulan ilginin belirginleştiği dönemdir. Bu dönem kısa sürmesine karşın diğer insanlarla gerçek ve yakın ilişkilerin başlaması anlamında büyük önem taşır. Ergen bu dönemde sosyal beceriler ve organizasyonlara ilişkin ilk deneyimlerini kazanır. Kişi bu dönemde yakın ilişkiler kurmayı beceremezse , umutsuzluğun eşlik ettiği yoğun bir yalnızlık içine düşer (Gençtan,1995;Özbay,2000).

ERKEN ERGENLİK

Gerçek cinsel ilginin ortaya çıkışı ile başlar, cinsel davranışın şekline kadar sürer . Cinsel isteğin karşı cinsel yönelmesine karşılık yakın arkadaşlıklar aynı cinsten kişilerle sürdürülür. Bu dönemde toplumun cinselliğe bakışı nedeni ile genç

hissettiği arzu ile ne yapacağını bilemez hale gelir. Diğer kişilerle ilişkileri anlamsızlaşır , yakınlık ve güvenlik gereksinimi ile bağdaşmayan bu duyguyu reddedilebilir yasa arzu duyacağı nesnelere , yalnızlıktan kurtulmak için gereksinim duyacağı nesnelere ayırabilir. İki ihtiyacın gereğince ayrılmaması , kişide cinsel sapmalara neden olabilir.

GEÇ ERGENLİK

Kişinin görev ve sorumluluklar üstlendiği , cinsel davranışına ilişkin tercihini yaptığı ve bunu yaşamının geri kalan kısmına nasıl yerleştireceğini fark ettiği dönemdir. Bu dönem gencin , diğer insanlarına yaşama dair görüşlerini ve onların kişilerarası ilişkilerindeki problemleri ele alış biçimlerini fark etmeye ve değerlendirmeye başladığı , daha fazla eğitim olanağı bulunduğu , yaşamdaki yolunu çizdiği , kendi sınırlarını diğer insanlarla karşılaştırarak deneme yanılma yoluyla genişletme olanağı bulunduğu bir dönemdir. Kısacası sınırlı deneyimleri ile ortak değerler sistemini bütünleştirdiği ,toplumda yerini aldığı dönemdir(Gençtan , 1995; Özbay , 2000).

II.4. İKİNCİ BİREYLEŞME SÜRECİ OLARAK ERGENLİK

İnsanın biyolojik doğumu dünyaya gelmesiyle gerçekleşir. Psikolojik doğumun ise üçüncü yaşların sonunda annesi ile ikili ilişkiden kurtulması, kendini ayrı bir birey olarak duyumsaması, kendi sınırlarını diğerlerinden ayırması ile gerçekleştiği kabul edilir. Bağımsızlaşma yakınları ile tüm bağlarını koparma anlamına gelmez. Tersine önceki yıllarda sağlıklı bağlanma yapabilmiş gençlerin bağımsızlaşma adımlarında daha az zorluk yaşadıkları, çok ağır çatışma ve sorunlara gerek olmadan sakin ve rahat bir şekilde kendi sınırlarını ebeveynlerinden ayırarak, ayakları üzerinde duracak duruma gelebildikleri kabul edilir (Tamar,M,2005,sf:49).

Ergenini ebeveynlerinden psikolojik ayrılığı hem teorik hem de ampirik olarak kritik gelişimsel bir durumdur. Ergenlerin ebeveynlerinden ayrılma süreci çeşitli teorik perspektiflerden ele alınmıştır. Psikanalitik teori (Blos,1967; Mahler

1968), Kohut'un gelişimsel self teorisi (Kohut,1971) , Erikson'un psikososyal teorisi (1968) ve aile sistemleri teorisi (Olson,Russel ve Sprenkle,1983),hepsi genç erişkinin ebeveynlerinden progresif olarak daha bağımsız hale gelirken emosyonel, davranışsal ve kognitif olarak daha fazla sorumluluk alma ile başa çıktığını vurgulamışlardır. Bu teorilere göre, bu süreç bir seri gelişimsel görevi içerir ve eğer başarılsa, ebeveynlerle ilişkide çocuk rolünden kurtulmada ergene yardım eder .

Margaret Mahler(1979)tarafından ilk üç yaşta nesne sürekliliğinin oluşması olarak tanımlanan ayrılma bireyleşme sürecinden sonra Peter Blos (1979) ,ergenliği ikinci ayrılma bireyleşme süreci olarak tanımlamıştır. İki dönemde de ortak özellik büyüme ve olgunlaşma ile uyumlu olarak ortaya çıkan ruhsal yapılardaki değişikliklerdir. Bu durum ergenlikte aile bağımlılığından ayrılma ve toplumun bir üyesi durumuna gelmek üzere , infantil nesne bağlarının kaybolması şeklinde ortaya çıkar.İkinci bireyleşme gencin infantil nesnelere çözülmesine eşlik eden ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan benlik değişikliklerini gösterir.

Ergenler ayrılma-bireyleşme sürecinde büyük bir ambivalansla yüz yüze gelirler. Onlara erişkin sorumluluklarını taşımak için yeni özgürlükler verilir. Bu durum bağımsız olmakla ilgili karışık duygular ortaya çıkarır. Ergenler bağımsızlık isteğiyle çocuklukta güvenliğe sahip olma arasında bocalarlar. Onlar henüz yetişkin değildirler, ancak artık çocuk da değildirler .Gencin bu dönem boyunca bağımsızlaşma yönünde çalışması gerekir bu nedenle de “sanki bağımsızmış gibi” davranır. Sağlıklı ilerleyen bir süreçte genç adam yerine konmak ister, sözünü geçirebilmek için kimi zaman biraz isyankar davranır, bunlar kendi düşüncelerini ayırma çabalarıdır. Ancak dönemin sonuna kadar gerçek bağımsızlık henüz söz konusu olmadığından, gencin ruhsal yapıları yeterli olgunluğa erişmediğinden zaman zaman anne babasına yeniden yaklaşıp onların desteğini almak ihtiyacı duyar. Bu bir nevi yakıt ikmalidir, bir süre dışarıda yeni rollerde kendini denemiş, kimi zaman başarılı hissedip, kimi zaman da engellenme ve hayal kırıklığı yaşamış ve bunları yaparken biraz da gücü tükenmiş olan genç, şimdi yeniden güven depolamak için en yakını olan kişilerin yardımına koşacaktır (Tamar ,2005).

Ebeveynler de “ ergenin ayrılma-bireyleşme süreci” sorunuyla yüz yüze gelirler. Ergenler erişkin olmayı, değerler ve inançlar oluşturmayı ararken, ebeveynler de kendi yaşam değerlerini ve inançlarının geçerliliğini tartarlar. Ebeveynler yeni neslin çeşitli davranışları benimsemesi karşısında sıkıntı yaşarlar (Kimmel & Weiner,1985). Anne babaların gençle ilişkilerini, gencin gerektiğinde biraz uzaklaşmasına, ama sonra da kendilerine yeniden yaklaşmasına izin verecek bir sıcaklıkta tutmaları dönemin daha az sancılı ve daha sağlıklı geçirilebilmesi açısından çok önemlidir.

Normal ergen gelişimi, ebeveynlerden psikolojik olarak bağımsız olmayı öğrenmeyi, aile ve ev dışında ilişkiler geliştirmeyi ve kendi kişiliğini aramayı içerir. Eğer ergen ebeveynleriyle çocuklukta gibi bağlanmasını sürdürürse ailesinden tamimiyle ayrılmayı başaramaz. Kendine güven olgunluğuna geçiş bir bireyleşme sürecidir. Ergenler kendilerini ayırırken aynı zamanda ailelerinin bir parçası olmaya devam ederek bireyleşirler. Maturasyon ve ayrılma, ergenin aile ilişkilerinden ne kadar uzağa gittiği ile basitçe ölçülemez. Otonom bir birey olmak ve ebeveynleriyle bağımlı bir ilişkiyi sürdürmek tamamlayıcı davranışlardır ve normal ergen gelişiminin bir parçasıdır.

Bireyleşme sürecindeki birey bir yönden diğer bir yöne, bir kutuptan diğerine gidip gelmeler gösterir, birbirine karşıt duygular yaşar,sevgi ile nefret duyguları arasında gider gelir. Bir yanda bağımsızlık çabaları, diğer yanda bağımlılık arayışı vardır. Erkeksi yönleriyle kadınsı yönlerini tanımaya çalışır. Uçlarda dalgalanmalar yaş için olağandır. Bireyleşme süreci boyunca, değer yargıları, ahlak kuralları, kısacası gencin vicdanı da önemli değişikliklere uğrar. Bireyleşme süreci tamamlanana kadar aşırı doğruculuk, yargılarında keskinlik, mutlak doğrulara inanma, yüceltme ve değersizleştirmeler, esnek olmayan kurallar söz konusudur (Tamar, 2005).

Bireyleşme “büyüyen insanın ne yaptığı ne olduğu konusunda giderek artan sorumluluk alması” anlamına gelir. Tüm sorumluluğu ebeveyne ve diğer önemli kişilere yüklemek, bunları karşı konamaz olarak algılama, amaçsızlık ve

yabancılaşma ile sonuçlanır. Karşı koyabilme olgunlaşmanın göstergesidir. Bireyleşme süreci boyunca genç, geçmişteki ebeveynini şimdi daha gerçekçi bakış açısıyla yeniden değerlendirir. Çocukluk ideallerini geride bırakır. Böylece anne babasından onların mükemmel olmalarını beklemeyi de bırakır. Onları iyi yönleri ve kusurları ile kabullenebilecek bir olgunluğa erişir. Şimdi hem kendine ilişkin, hem de yakınlarına ilişkin ülkülerini dış gerçeğe uyacak şekilde değiştirir. Eğer kendi potansiyeline uygun gerçekçi ülküsel amaçlar içselleştirilirse “özgüven duygusu” sürdürülebilir. Olgunluk derecesi; “bireyleşme sürecinin” ne kadar ilerlediğine bağlıdır.

Blos (1967) ve Steinberg & Silverman, (1986) ayrılma-bireyleşmeyi gelişen otonominin hizmetinde ebeveynlerle bağın çözülmesi olarak tanımlamışlardı (Gnauti, Heine, 2001). Bu bağın çözülmesi de, ayrılmadan çok adolesanın çocukça bağımlılıklardan vazgeçtiği bir süreç olarak tanımlanmıştır . Blos (1979)’a göre , adolesanlar aile bağımlılıklarını koparmalı, internalize edilmiş parental etkilerden kurtulmalı ve yetişkin dünyasında farklı bireyler olarak gelişimsel bir yön çizmelidir.

Ebeveynden sağlıklı ayrışmada yetersizlik olduğunda, bu durum gençlik döneminin bitimine kadar çözümlenemezse, yani insan ebeveyninden kendini biraz uzaklaştırıp, kendini ve onları olumlu ve olumsuz yönleriyle tanıyıp kabullenmeyi başaramazsa, çeşitli sorunlar kendini gösterir. Böyle bir kişi ya erişkin yaşamın gereklerini yerine getiremeyecek bir bağımlılık içinde kalır. Birçok erişkin rolünde aksamalar ortaya çıkar. Kendi doğruları, kendi kararları yoktur. Diğer bir olasılık da ebeveyni ve dolayısıyla kendisi ile çatışmalarını çözememiş, onları ve dolayısıyla kendisini olduğu gibi kabullenememiş ve değiştirme çabalarını bırakamamış, olumsuz duyguları olumlu olanlarla bütünleştirememiş bireylerde ortaya çıkar.

Kendini içsel olarak onlardan ayırmadaki güçlük nedeniyle, fiziksel olarak uzaklaştırma, kaçma, değersizleştirme, itibardan düşürme, yaşadığı şehri, ülkesini bırakıp gitme gibi çözümler oluşturulur. Ancak bu şekildeki uzaklaşmalar da gerçek bir bütünlük duygusu, iç huzuru ve özgüven duygusunu içinde barındırmaz, tedirginlik ve sorunlar sürer gider. ikili ilişkiden kurtulması, kendini ayrı bir birey

olarak duyumsaması, kendi sınırlarını diğerlerinden ayırması ile gerçekleştiği kabul edilir. Toplum içine ayrı bir birey olarak doğabilmek için ergenlik sonunu beklemek zorunda kalacaktır.

Ergen , anne ve babasından ayrılıp kendi doğrularını yetenek ve sınırlılıklarını, değer yargılarını, düşünce ve inanışlarını belirleyerek ve kendisi için belli bir ölkü oluşturup bir amaca yönelerek toplumsal anlamda ayrı bir birey olmayı başarmış olur. Kimlik duygusunun sağlıklı oluşması için bireyleşme sürecinin tamamlanması gerekir.

Gelişimsel görev “ bağımsızlaşma ”dır. Bunun başarılabilmesi için gencin anne babasına eski bağımlılığını bırakması; onlardan belli ölçüde uzaklaşarak, kendini, onları, yaşamı şimdi daha büyümüş ve genişlemiş düşünme, yargılama, sentez yapabilme yeteneğini kullanarak yeniden gözden geçirmesi gerekir.

Josselson’a göre yeterli bireyleşmeyi sağlayan adolesanlar seçimlerinde ve yaşamlarında yeterli güce sahip oldukları duygusunun içselleştirmiş olucaklardır Çocuk ve ergen ayrılma-bireyleşmesinin kritik noktası yeniden yaklaşma (reapprochement) alt dönemidir. Bu alt dönem boyunca, bağımlılık ve ayrılığın iç içenliği vardır. Aileden erken ayrılma girişimleri, ebeveyn-çocuk ya da ebeveyn-ergen ilişkilerinde yeniden yaklaşma ile karakterize bir gelişme sağlar. Bu durumlar ergen sıklıkla geç adolesan dönemde ebeveyniyle daha yakın bağlar ister. Anne babadan bu uzaklaşma gereksinimi ergeni aynı zamanda aniden gelen bir boşluk içinde bırakır. Genç ilişki gereksinimini doyumak, boşluk duygusundan kurtulmak, öz saygısını destekleyebilmek için arkadaşlarına yönelir.

Gelişimsel görevler başarılı bir ayrılma- bireyleşme aracılığıyla tamamlanabilir. Ergenin ‘ayrılma- bireyleşme’ sürecinin devamlı olduğu düşünülür. Bu sürekliliğin bir ucunda , ergen bir yanda işlevsel bir üye olarak ailesine bağlı kalırken , bir yandan da başarılı ,sağlıklı bir ayrılma – bireyleşme gerçekleştirir. Sürekliliğin öbür ucunda ise sağlıklı ve işlevsel olmayan bir ayrılma-bireyleşme gerçekleşir . Bu ergenlerin başlıca özellikleri , yıkıcı davranışlar ,toplumun ve ailenin

normlarını reddetme ve potansiyel intihardır. Başarılı bir ayrılma-bireyleşme sürecini etkileyen faktörler arasında çatışma ,ebeveynle ilişkiler, çocukluk dönemi gelişimsel görevlerinin tamamlanması gibi etmenler vardır (Kimmel & Weiner, 1985).

Ergenler bir yandan kendilerinin ayırırken , bir yandan da ailenin bir üyesi gibi kalmaya devam ederek bireyleşir. Özerk bir birey olmak ve ebeveynle birbirinden bağımsız bir ilişki kurmak , birbirini dışlayan iki durum değildir. Bunlar birbirini tamamlayan davranışlardır ve ergenlik sırasında gerçekleşen normal aile gelişiminin bir parçasıdır (Kimmer & Weiner,1985) .

Ebeveynlerden yeterli derecede ayrılmayı başarmak kimlik oluşumunu ilerletir (Grotevant & Cooper, 1985 ; Uosselsa, 1980) ve bireye kişisel becerilerini geliştirme fırsatı verir ve erişkin rol ve yükümlülükleri için gerekli sorumlulukları alabilme becerisini sağlar (Allison & Sabatelli, 1988; Anderson&Sabatelli,1990).

Yüksek düzeyde ayrılaşmanın olduğu bir ailede, üyeler sürekli bir sevgi, onaylanma ve diğerinden yakınlık arayışına daha az ihtiyaç duyacaklardır ve bu ihtiyaçları yerine getirmediği için diğerlerini daha az sorumlu tutacaklardır. İyi ayrılaşmanın olduğu ailelerde üyeler diğerleriyle yakınlıklarını sürdürerek bireyselliklerini ortaya koyabilirler(Bowen,1994).Ayrılma ve bağlanma arasında denge olmayan ailelerde ergenin gelişimi engellenmesi beklenir.

II.5. AYRILMA BİREYLEŞME KURAMI

Margaret Mahler, bozukluk gösteren ve normal çocukların erken gelişim dönemi üzerine yaptığı çalışmalarla günümüzün nesne ilişkileri kuramları ile ego psikolojisi kuramları arasındaki bağlantıyı sağlayan bir geçiş kuramcısı olarak tanınmıştır. Mahler'e göre, insan yavrusunun biyolojik doğumu ile bireylerin psikolojik doğumu eş anlamlı değildir. Biyolojik doğum dramatik ,gözlemlenebilir ve sınırları kesin olarak belirlenmiş bir olay, psikolojik doğumsa yavaş bir biçimde gelişen ruh içi bir süreçtir.

Akhtar'a (1988)göre, kendilik duygusunun ortaya çıkmasında Mahler'in beden rolünü fark etmesi, kızlarla oğlanların davranışlarındaki doğuştan gelen farklılıkları vurgulaması, davranış denkleminin dürtü ve nesne yanlarını birleştirmeye çalışması, bengilin özerk yanlarını vurgulaması ve birincil nesenin gelişim dönemlerinde değişik işlevler gördüğünü açıklaması küçümsenemez katkılardır . Goldstein'a (1988) göre, Mahler'in gelişim modeli, Kernberg'in nesne ilişkileri modelini kavramada son derece yararlıdır .

Mahler,gelişimle ilgili tamamen yeni bir kuram geliştirmemiştir.kendisine kadar dağınık şekilde varolan psikoanalitik gözlem, bulgu, yeniden inşa gibi pek çok parçayı belli bir düzene sokup birleştirmiştir (Harley&Weil,1979).

Mahler, kuramını yaratırken sadece yetişkin hastaların analizlerindeki bulgulara dayalı kalmamıştır. Çocuk analizlerinden elde edilenler ve daha önemlisi, psikanalitik yayınlarda o güne kadar pek rastlanmayan şekilde, çocuk gözlem ve araştırmalarından elde edilenlerde kuramın hammaddesini oluşturmuşlardır.

Mahler ve arkadaşları normal gelişimin basamaklarını şöyle sıralamışlardır:

Normal otistik dönem (yaşamın 1. Ayı)

Simbiyotik dönem (2-5.aylar)

Ayrılma-bireyleşme dönemi

Ayrışma alt dönemi (5-9.aylar)

Alıştırma alt dönemi (9-15.aylar)

Erken alıştırma alt dönemi

Esas alıştırma alt dönemi

Yeniden yaklaşma altdönemi (15-24.aylar)

Yeniden yaklaşmanın başlangıcı

Yeniden yaklaşma krizi

Krizin bireysel çözümleri

Bireyselliğin sağlanması ve duygusal nesne sürekliliğinin başlangıcı (24-36.aylar)

II.5.1. Normal Otistik Dönem

Yaşamın ilk bir ayıdır. Bu dönemde bebek varsanısal arzu doyumundan kendine yeterlidir,somatopsişik düzeneklerle homeostasis sağlar.(Erten,Yavuz,2003) Yenidoğan genellikle kendi iç uyaranlarının dünyasında yaşıyor gibi görünmektedir.

Normal otistik evrede dış uyaranların yatırımı görece azdır. Bu uyaran engelini (Freud ,1895 , 1920) , bebeğin dış uyaranlara karşı doğuştan gelen yanıtızlığının en belirgin olduğu dönemdir.

Yenidoğanın ve çok küçük bebeğin uyku benzeri durumları uyanıklık durumlarından çok daha fazladır(Margaret S.Mahler&Pine Fred&Bergman Anni,1975). Ağlama gibi affektif ve motor boşalım örüntüleri, annenin gereksinimleri karşılmasını sağlayan sinyaller olarak işlev görür. Ancak gereksinimlerin doyumunu bebeğin koşulsuz, omnipotan, otistik yörüngesinden gelmektedir (Mahler ve ark.,1975) .

Bu dönemde annenin bakım ve ilgisi yeni doğanı iç ve kuvvetli dış uyaranların seli altında kalmaktan korur. Yoksa, yaşamın daha sonraki dönemlerinde görülen panik tepkilerine eşdeğer ve bütün organizmayı saran tedirginlik durumları oluşabilir. Yaşamın bu döneminde, annenin bir dış ego olarak işlev gördüğü söylenebilir. Anne bir yandan yeni doğanı iç uyaranlarının seli altında kalmaktan korurken bir yandan da bedensel algıların yavaş yavaş dışarıya yönelmesine yardımcı

olur. Böylece çocuğun dış dünyayı giderek daha çok farketmesi sağlanır (Mahler ve McDevitt,1989). Mahler bu süreci libidinal katersisin ilk kayması olarak adlandırır ve sembiyotik döneme geçişi belirleşen bu değişimi, bir bakıma kabuğun kırılması olarak niteler (Mahler ve ark.,1975).

II. 5. 2. Normal Sembiyotik Dönem

Normal sembiyotik evrenin başlıca özelliği , dış dünyadan geliyor şeklinde kavranılan , fakat bebeğin bir dış kökenden geldiğini açıkça kavrayamadığı uyaranlara yapılan algısal ve duygusal yatırımlardaki artışıdır. Bu noktada “ bellek adaları”nın (Mahler ve Gosliner, 1955)oluşumu başlar , fakat iç ve dışın , kendilik ve ötekisinin farklılaşması henüz başlamamıştır. Dünyaya , özellikle annenin kişiliğinde yapılan yatırım giderek artar., fakat bu kendiliğin henüz açıkça belirlenmediği , sınırlanmadığı ve deneyimlenmediği ikili birlik halinde olur. Anneye yatırım bu evrenin başlıca psikolojik başarısıdır.

Bebek için “ben” ile “ben-olmayan” henüz ayrılaşmamıştır. “ İçerisi” ile “dışarı”nın farklı olduğu yalnızca sezilmeye başlanmıştır. Sembiyotik dönemin başında , annenin çabası ve bebeğinin kendi yönündedir. Zamanla çocuk “ haz verici“ “ iyi “ olanla, “acı verici” “kötü” olanı ayırt etmeye başlar. Bu ayrılaşma , daha sonraki bölünme düzeneğinin temelini oluşturacaktır(Mahler &Gosliner,1955) . Doyum ve haz verici yaşantının beden dışından geldiğinin fark edilmesiyle birlikte, otistik dönemden sembiyotik döneme geçiş başlar. Ancak her ne kadar bebek doyumun gereksinim giderici bir kısım-nesneden (part-object) geldiğini algılasa da, bunu omnipotan sembiyotik ikili biriminin (dual unity) yörüngesinden geliyormuş gibi kabul eder. Egonun ve aynı zamanda sembiyotik nesne algısının başlaması ile birlikte doyumun ertelenebilmesi yeteneği de belirmeye başlar. Bu gelişme bellekte oluşan izler sayesinde ortaya çıkmaktadır. Doyumun verdiği haz ile anne algısı birliktedir. Bunun hatırlanması doyumun ertelenebilmesinde belirleyici rolü oynar (Akataran;Vahip ,1993).

Olgunlaşma süreci ve annenin bakımı sayesinde, bir yandan bedeninin periferine ilişkin duyguların farkına varma çoğalırken, bir yandan da dış dünyanın farkına varma giderek artar. Homeostatik dengenin anneye bağlı olduğunu yavaş yavaş ayırt edebilen bebek, rahatlama ve doyumun dışarıdan geldiğini algılar. Sembiyotik dönemin doruğunda (beşince ay dolaylarında) ortaya çıkan özgül gülümseme yanıtının da gösterdiği gibi , bebek sembiyotik eşine diğer insanlardan ayrı bir yanıt vermektedir. (Mahler ve McDevitt 1989) . Bu dönemde bebeğin dikkati zaman zaman dış dünyaya yönelir, fakat daha çok anne ve anne ile ilgili şeyler etrafında yoğunlaşır. Normal sembiyotik dönemin en önemli özelliği filogenetik olarak, insan yavrusunun anne ile “ikili birim “ (dual unity) içinde duygusal bir bağ oluşturabilme kapasitesidir. Daha sonraki tüm insan ilişkilerine zemin hazırlayan da bu kapasitedir. Doyurucu bir sembiyotik dönem, daha sonra gelen ayrılma-bireyleşme döneminde anneden başarıyla ayrılabilmenin ön koşuludur.

Optimal bir sembiyoz, bireyleşme adımlarının atılması ve katetik olarak stabil bir “kimlik duygusu”nun kazanılması için son derece önemlidir (Mahler ve McDevitt 1989).

II.5.3.Ayrılma-Bireyleşme Dönemi

Ayrılma – bireyleşme döneminde yaşamın en önemli çatışması, özerklik özlemine karşı anneye yapışık kalma arzusu arasında yaşanan yoğun çatışmadır. Çocukların bu çatışmayı çözme dereceleri, onların yaşam boyunca patolojik sonuçlar olmaksızın ne ölçüde yol alacaklarını belirler.

A. Ayrılma (Differentiation) Altdönemi

Beşinci ve dokuzuncu aylar arasındaki dönemdir. Bebekte bir uyanıklık, süreklilik ve amaca yönelme gözlenir. Bu görüntü, çocuğun “ kabuğunu kırması” nın davranışsal görünümüdür. Bebek uyanırken daha açık bir bilince ve dış dünyaya daha sürekli bir yatırıma sahiptir. Bu fenomenin en önemli davranışsal görünümünden biri, yakın ve uzak çevrenin taranmasıdır. Annenin saçını,

kulaklarını, burnunu çekme, kucaktayken arkaya doğru gerilip anneye bakma, ayrıca annenin ötesinde de çevreyi izleme sık görülen davranışlardır. Çevreyi tarama davranışı bebeğin kendi bedeniyle annenin bedenini ayırmasına yardımcı olur. Altıncı ve yedinci aylarda annenin yüzünün ve gözlük, kolye gibi üzerinde bulunan cansız nesnelere elle dokunarak ve bakarak araştırılması doruk noktasına ulaşır, ce-e oyunları başlar (Kleeman,1967).

Ayrılaşma alt döneminin yedinci ve sekizinci aylar gibi ilerleyen aylarında kendisini anneden uzağa itme, ayaklarının dibinde oynamak üzere annenin kucağından kayarak yere inme gibi davranışlarla fizik ayrılma denemelerinin başladığı görülür. Artık bebek tam bir bağımlılık içinde değildir. Kendi bedenini kullanarak aktif olarak haz alır, ayrıca haz ve uyarılma için aktif olarak dış dünyaya yönelir (Mahler ve McDevitt 1989).

Bebek, annenin yüzünü fark edece ve tanıyacak kadar bireyleştiğinde, diğer insanların yüzlerini de görsel ve dokunsal olarak araştırmaya başlar, yabancılara tepki gösterir. Yabancıların yüzünü hem annesinin yüzüyle, hem de kendi içindeki anneye ait imge ile karşılaştırır. Bu karşılaştırma ve anneye bakarak kontrol etme, ayrılma-bireyleşme bakımından bu dönemdeki normal bilişsel ve duygusal gelişiminin en önemli örüntüsü gibi görünmektedir. Sembiyotik dönemde anne ile iyi, sağlam bir ilişkisi olan bebekler çoğunlukla yabancıları incelemekten hoşlanırlar. Acı verici ve yetersiz bir sembiyotik dönem geçirmiş çocuklar ise yabancılardan rahatsız olurlar. Ancak aşırı müdahaleci annelerin bebekleri yabancıları tercih de edebilirler (Mahler ve McDevitt 1989).

Özetleyecek olursak, ayrılma-bireyleşmenin bu ilk döneminde, bebekler bedensel anlamda ilk kez ana kucağından uzaklaşmak üzere ilk adımı atarlar. Ancak bir yandan da mümkün olduğunca annenin dizinin dibinde olmaya özen gösterirler.

B. Aıştırma Altdönemi

Dokuzuncu ve on beşinci aylar arasındadır. Erken aıştırma alt dönemi ve esas aıştırma alt dönemi olmak üzere ikiye ayrılır. Erken aıştırma alt döneminde çocukta

emekleme, taytay durma, tırmanma, tutunarak yürümeye çalışma gibi anneden fiziksel olarak uzaklaşabilme yeteneğinin ilk belirtileri gözlenir. Esas alıştırma alt döneminde ise, iki ayak üzerinde varma yönünde ilk adımların atılması için birbiriyle ilişkili en az üç gelişme gereklidir:

- 1- Beden ayrılaşması , özellikle sınır oluşumu
- 2- Anne ile özel bağın kurulması
- 3- Özerk ego aygıtının anne ile yakınlık içinde olgunlaşması ve işlemesi

Erken alıştırma alt döneminde, bebeğin anneye olan ilgisi çevredeki cansız nesnelere doğru yayılır. Bebek önceleri annenin verdiği nesnelere ilgilenir, sonra yavaş yavaş uzanabildiği her şeye ilgi göstermeye başlar. Önüne çıkan her şeye karşı bitmez tükenmez bir araştırma ve inceleme başlamıştır. Annenin nerede olduğuna aldırmaz etmeden, emekleyerek onu bırakıp dış dünyaya doğru uzaklaşmaktadır. Sanki annenin kendisine ait bir parça olmadığına tam olarak farkında değildir. Düştüğünde ya da canı yandığında, annenin onu korumak üzere , kendiliğinden orada bulunmadığını fark ederek şaşkınlıkla etrafına bakar. Erken alıştırma alt döneminde gelişen hareket yetisi çocuğun dünyasını genişledir. Görülecek, işitilecek, dokunulacak bir sürü şey vardır. Kimlik oluşumu yönünden özel önem taşıyan nokta, bu aktivitelerin uyarıcı etkisiyle beden sınırlarının gelişmesi ve beden parçalarının ve beden self'in daha çok farkına varılmasıdır. Çocuğun ilgisi kendi yeteneklerine, yapabildiklerine ve gittikçe genişleyen, büyüyen dünyasına yöneliktir. Narsisizm doruk noktasındadır (Mahler ve McDevitt 1989;Aktaran Vahip,1993).

Bu alt dönemde, çocuk tüm bedenini kullanmaktan duyduğu aktif hazzı dışa vurur. Baktıkça, dokundukça, kullandıkça elleriyle oynadıkça, el ve ayak parmaklarını emdikçe, bedeninin, beden sınırlarının ve beden işlevlerinin giderek daha çok farkına varır. Bu farkına varma ile bedeninin içindeki duyuların algısı birbirleriyle bütünleştirilir. Bu bütünleştirme özellikle çocuk, anne babasının isimlerini, kendi ismini ve göz, kulak , ağız gibi beden kısımlarının isimlerini öğrendiğinde gerçekleşir. Çocuktaki coşku yalnızca ego aygıtının kullanılmasına bağlı değildir. Aynı zamanda, anne ile birleşme ya da anne tarafından yutulma eğiliminden de kurtulmuştur. Çocuk alıştırma yaparken, sevgi nesnelere taklit eder

ve onlarla özdeşleşir. Bu özdeşimler çocuğun gelişmekte olan kimlik ve bireyliliğini şekillendirir. Yavaş yavaş kendi duygularıyla , başkalarının yeni yeni farkına varmaya başladığı duygularını işleştirir ve diğer insanları kendi zevkini paylaşmaya hatta ona katılmaya davet eder (Mahler ve McDevitt 1989;Aktaran Vahip,1993).

Alıştırma alt döneminin doğası yalnızca i etkenlere değil, annenin tutumuna da bağlıdır. Bazı anneler alıştırma yapmayı, bağımsızlığı ve özerk olmayı teşvik eder. Bazıları ise engeller. Bunlar yakın sembiyotik ilişkiyi sürdürmeyi yeğlerler ya da çocuğu kapasitesinin üstünde olanı yapmaya zorlarlar.

Eğer koşullar elverişli ise, yeni duyuşal yaşantılar tadına doyuşmaz deneyimler haline gelir ve çocuğun ilerlemesini sağlarlar.

C. Yeniden Yaklaşma Altdönemi

Dikine serbest devinim kazanılmasının hemen ardından temsili zekanın başlangıcı olarak kabul edilen bilişsel gelişim aşamasına ulaşılmayla insan ayrı ve özerk bir kişi olarak ortaya çıkar.Bu alt dönemde ocuk kimliğin,ayrı bir bireysel varlık olmanın ilk düzeyine ulaşır(Mahler,1958)

- 1- Yeniden yaklaşmanın başlangıcı
- 2- Yeniden yaklaşma krizi
- 3- Krizin bireysel çözümleri (bunların sonucunda çocuğun kendisine özgü örüntüleri ve kişilik özellikleri oluşur ve ocuk dördüncü alt döneme bunlarla girer).

On beşinci ay dolaylarında çocuğun anneye yaklaşımı artık “nasıl olsa var” olmaktan çıkmıştır. İki ayak üstünde, serbest hareket edebilmesi ve sembollerle düşünebilmenin başlaması nedeniyle ocuk kendi ayrılığını iyice fark etmektedir. Aynı zamanda devamlı genişleyen ve karmaşıklaşan i ve dış gerçeklerle başa çıkmak zorundadır. Göreceli olarak annenin varlığını unutmuşasına davranmanın yerine, aktif yaklaşma davranışı alır. Yeni kazandığı becerileri ve deneyimleri anneye paylaşma isteği, sevgi gereksinimi ve sürekli olarak annenin nerede olduğu ile ilgilenme belirgindir. Hareketlilik ve çevreyi araştırma ile uğraş ve bunun

getirdiği coşku azalmıştır. Çocuk daha önce az çok kayıtsız kaldığı vurup çarpmalara, düşmelere duyarlı hale gelmiştir, hatta arada bir ayrılığının birdenbire farkına varması bile moralinin bozulması için yeterlidir. Şimdilerde en çok zevk aldığı şey sosyal etkileşimlerdir (McDevitt ve Mahler 1989).

Bu alt dönemde çocuk cinsel farklılıkları da görmeye başlar. Gerek kızlarda, gerek oğlanlarda cinsel farklılığın keşfi çocuğun kendi bedeninin farkına varmasını artırır. Çocuk giderek bedenini kendi malı olarak görmeye başlar. Giydirilirken ya da bezlenirken edilgen durumda kamalı reddeder, hatta kendisini hazır hissetmedikçe birinin sarılmasına, öpmesine karşı bile koyar (Mahler ve ark. 1975).

Öte yandan, ayrılığın ve sınırlılıkların farkına varılmasıyla, hem kendine olan sevgisinin, özgüvenin azalması tehdidi, hem de kendi büyüsel, omnipotan güçlerine inancın çökmesi tehdidi belirir. Çocuk yavaş yavaş annesinin isteklerinin her zaman kendisinininkilerle çakışmadığını, sık sık annesiyle çelişkiye düştüğünü fark eder. Bir yandan yeni gelişen özerkliğini genişletmek için, bir yandan da, bu acı verici anneden ayrı olma duygusuna karşı koymak ve bu durumu iptal etmek için tüm düzenekleri işletir. Annenin yanında kalma isteği ile ondan uzaklaşma zorlantısı ve anneyi memnun etme arzusu ile ona yönelmiş öfke arasında kalır. Bu öfke bir yandan anal dönemin özellikleri olan kıskançlık ve sahip olma isteği, bir yandan da özellikle kızlarda anatomik, cinsel farklılıklara tepki nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Zaman zaman anneye karşı belirgin ambivalans ve hostilete gözlenir. Bu durum çocuğun anneye bir yapışan, bir kaçıp giden tutumuyla ifade ettiği bir krize yol açar (McDevitt ve Mahler 1989) . Aşırıya kaçtığında bu davranışlar birer tehlike sinyalidir. Erken gelişim dönemlerinde göze çarpan üç ana korku bu alt dönemde bir araya toplanmıştır: Nesnenin kaybedilmesi korkusu, nesnenin sevgisinin kaybedilmesi korkusu ve kastrasyon anksiyetesi (McDevitt ve Mahler 1989; Aktaran Vahip,1993).

Bu dönemde annenin geri çekilmemesi ya da çocuğun ambivalansına sert tepki göstermemesi, duygusal olarak ulaşılabilir ve davranışlarında tutarlı olması, aynı zamanda çocuğu bağımsızlık yönünde hafifçe zorlaması özellikle önemlidir.

Böylece çocuğun kendine olan aşırı sevgisi ve büyüsel güçlerine olan gerçek dışı inancının yerini, yeni gelişen bireysel özerkliğine olan inancı alır. Annenin de yardımıyla çocuğun düşünce süreci ve gerçeği değerlendirme yetisi yavaş yavaş gelişir, duygusal olarak nesne sürekliliğinin sağlanması yoluna girilmiş olur. Bunların gerçekleşebilmesi için yeniden yaklaşma krizinin çözümlenmiş olması gereklidir (McDevitt ve Mahler 1989). Mahler ve arkadaşları (1975) , yeniden yaklaşma krizinin özel önemi olduğunu belirtirler. Bu krizin çözülmesi ya da çözülememesi yaşamın daha sonraki dönemleri için birçok bakımdan belirleyici olmaktadır. Bunlardan birisi nesne sürekliliği konusudur.

Nesne sürekliliğinin kazanılması için önemli birkaç koşul vardır:

- 1- Yeniden yaklaşma krizine özgü kişilerarası ve intrapsişik çatışmaların azalması ile birlikte annenin zihindeki imgesine (representation) premer olarak olumlu bir bağlama,
- 2- Zihindeki anne simgesinin “iyi” ve “kötü” yönlerinin tek bir simge halinde birleşmesi böylece ambivalansın ve regresyona eğilimin azalması
- 3- Maternal imajın intrapsişik olarak çocuk için ulaşılabilir hale gelmesi. Bu ulaşılabilirlik duygusal beslenme, rahatlık ve sevgi gereksiniminin karşılanması için doğrudan annenin ulaşılabilirliğine eşdeğer bir önem taşır. Yani artık annenin kendisi libidinal olarak ulaşılabilir durumda olması da , çocuk intrapsişik olarak maternal imaja ulaşabilmekte ve bu gereksinimlerini karşılayabilmektedir. Bu gerçekleştiğinde artık agresif katarsis karşı, baskın olarak libidinal bir maternal reprazantasyon vardır. Annenin sevgisine ilişkin anılar çocuğa yardım etmektedir. Düş kırıklığı ve öfke yumuşamış ve daha iyi tolere edilir hale gelmiştir. Bu duygular artık annenin sevgi davranışlarına ilişkin anılarla giderilebilmektedir (McDevitt ve Mahler 1989;Aktaran Vahip,1993)

Bu altevre boyunca annenin coşkusal ulaşılabilirliğinin uygun ve yeterli düzeyde oluşumunun önemi ne kadar vurgulansa azdır.Çocuğun kendilik temsiline yansızlaşmış enerji yatırmasını mümkün kılan şey annenin çocuğuna karşı duyduğu sevgi ve onun çift değerliliğini kabul edişidir.bu evrede ayrıca babanın özgül önemi de vurgulanmıştır. Birinci olarak bu dünya babayı da içerir. Baba, çok erken

dönemlerden beri bir sevgi nesnesi olarak anneden tamamen farklı bir kategoride yer almaktadır. Her ne kadar sembiyotik birimin tamamen dışında olmasa da, hiçbir zaman tam bir parçası değildir. Buna ek olarak, bebek çok erken dönemlerde bile babanın anne ile özel ilişkisini algılar. Abelin, Greenacre ve Mahler'e göre bu, ayrılma-bireyleşme dönemi ve daha geç preodipal dönem için önemlidir (Mahler ve ark.1975).

Ayrıca çocuk için baba daha çok dış gerçekler ve başarılı otonom işlev görme ile ilişkilidir. Oysa anne bir kısıtlama ve engelleme ya da bir rahatlatma kaynağı olarak işlev görmemektedir. Bu da çocuğun girişim duygusunun gelinmesi için özellikle anne ile ilişkilidir. Baba ise güçlü, anneden ayrı, yardım eden bir yandaş gibi algılanır. Baba, anne-çocuk ilişkisindeki ambivalansı yumuşatır ve özerk gelişimi teşvik ederek çocuğun regresif eğilimlerine karşı savaşmasını sağlar. Ayrıca önemli bir kişi olarak özdeşim için kendini sunar. Anne ile olan ambivalan bağın çözülmesi ve bireyleşmenin kazanılması için, baba ile doyurucu bir ilişki çok büyük önem taşır (McDevitt ve Mahler 1989).

Eğer bu dönemde koşullar elverişli değilse ne olur? Önce olası engellere bir göz atalım:

- 1- Sevgi nesnesi düş kırıklığına uğratici ve ulaşılmaz ya da aşırı derecede tutarsız ve müdahaleci ise
- 2- Çocuk çaresizliğini, omnipotans duygusunu birden söndürecek şekilde çok ani ve acı erici şekilde yaşarsa
- 3- Aşırı derecede, birikici ya da ani örselenmeye maruz kalırsa
- 4- Çocuk, özellikle bu yaştaki kız çocuğu, kastrasyon tepkisinin narsisistik yarasını olağandışı boyutlarda yaşarsa

Bu gibi durumlarda yeniden yaklaşma krizi yoğun ambivalansa ve nesne dünyasının “iyi” ve “kötü” olarak bölünmesine yol açabilir. Maternal reprezentasyon özümlememiş, çözücü, yabancı cisim niteliğinde, düşman bir “kötü” introjekt olarak içselleştirilebilir. Yukarıdaki koşullar altında, yeniden yaklaşma döneminin özellikleri aşılamaz ve süregider. Bunlar bir yandan ayrılma anksiyetesi, depresif duygudurum edilgenlik ve baskılanmalar, bir yandan da isteyicilik, zorlayıcılık,

sahiplenicilik, kıskançlık ve öfke patlamaları şeklinde ortaya çıkarlar (McDevitt ve Mahler 1989).

Yeniden yaklaşma alt dönemi bir saplanma noktası haline gelirse ileride gelişmesi beklenen Oedipus karmaşasına ve çözümüne engel olabilir.

Yeniden yaklaşma krizinin çözülmesi, gerçekçi özsaygının (self-esteem)ve öz sürekliliğinin (self-constancy)ortaya çıkması ve gelişmesi bakımından da önemlidir. Koşullar elverişli değilse, çocuk yaşayabilen ayrı bir varlık olarak kimliğinin ne olduğu konusunda belirsizliğe düşebilir. Böyle bir belirsizlik, genellikle kendilik algısının yetersizliğine, özellikle kendilik sınırlarının ayrımlaşmasındaki yetersizliğe bağlıdır. Sonuç olarak, anne ile birleşme ve anne tarafından yutulma tehdidi, üçüncü yılın ötesinde de çocuğun hala kendini savunduğu durumlar olarak devam edebilir (Mahler ve ark.1975) . Yeniden yaklaşma krizinin çözülmemesi özsaygıda da azalmaya da yol açar. Saldırganlık öyle bir biçimde başıboş kalmıştır ki “iyi” nesne ile birlikte, “iyi”kendilik algısını da silip süpürür (Mahler 1971). Sağlam ikincil narsisizm ve öz süreklilik yönündeki düzgün gelişme zedelenir.

Üçüncü alt dönemin sonunda, çocuk ilk basamak kimlik oluşumunu tamamlamıştır; yani ayrı ve yaşayabilir bir varlık olarak kendisinin farkındadır. Aynı zamanda ikinci basamak kimlik oluşumu da başlar; bir kız ya da oğlan çocuğu olarak cinsel kimliği belirir. Ancak bu oluşum fallik-oedipal döneme kadar tamamlanmaz.

Yeniden yaklaşma krizinin çözülmesiyle, bölünme düzeneğinin yerini bastırma alır. Böylece ilk kez intrapsişik çatışmalar ve geçici nevrotik semptom oluşumuyla karşılaşırız (McDevitt ve Mahler, 1989). Eğer yeniden yaklaşma döneminin en önemli sorunlarından olan amibivalans ve “bölünme” çözülmezse öz ve nesne sürekliliği ve psişik yapının gelişimi bozulur; oedipal çatışmalarının çözümü güçlenir, Böylece latent dönem ve ergenlikte ya narsisistik doğada nevrotik semptomlar gelişir ya da borderline semptomlar ortaya çıkar (Mahler ve ark., 1975). . Yeniden yaklaşma alt döneminin sonunda id ve ego da artık ayrımlaşmıştır. Ego birçok işlev üstlenmiştir: niyetlenme, boşalmanın ertelenmesi ve baskılanmanın erken

formları, regresyona karşı bir direnme ve engellenmelere, anksiyeteye ve ambivalansa karşı toleransın başlangıcı.

Bu alt dönemin sonunda kısım nesnelere "iyi" ve "kötü" yönleri tek bir toplam (bütün) nesne halinde bütünleşir. Ayrıca beden kısımları ile selfin "iyi" ve "kötü" yönleri de bütün birself şeklinde birleşir. Daha sonra, dördüncü alt dönemde, self ve nesnenin daha yüksek bir psikobiyojik ve sosyal gelişim basamağında bütünleşmesi beklenir. Bu bütünleşme daha önceki self ile nesnenin sembiyozundan çok daha farklıdır. Burada öz daha büyük bir bütünün, aile ve toplumun bir parçası gibi hissedilebilir. Öz ve nesne sürekliliği ile birlikte, bu daha üst düzeydeki bütünleşme çocuğu yeniden yaklaşma krizine özgü çaresizlik ve yalnızlık tehditlerinden kurtarır. Kural olarak artık regresif sembiyotik yutulma tehlikesine karşı savaşmak zorunda değildir. İçsel ve dışsal olarak sevgi nesnelereyle yakın bir ilişki kurmuş, aynı zamanda özerklik, bireysellik, öz sürekliliği ve öz kaynaşma (self-cohesion) kazanmıştır.

Yeniden yaklaşma krizinin klinik sonucu birkaç etkene bağlıdır:

- 1- Libidinal nesne sürekliliğine doğru gelişim
- 2- Daha sonraki düş kırıklıklarının niceliği ve niteliği (zorlar ve örselenmeler)
- 3- Olası şok örselenmeler
- 4- Kastrasyon anksiyetesinin derecesi
- 5- Oedipus karmaşasının sonucu
- 6- Ergenliğin gelişimsel krizleri

D. Dördüncü Alt dönem : Bireyliğin Sağlamlaşması ve Duygusal Nesne Sürekliliğinin Başlangıcı

Ayrılma –bireyleşme süreci açısından bu alt evredeki başlıca görev iki yönlüdür:

- 1- Bazı yönlerden yaşam boyu özellikleri olan, belli bir birey olma niteliğinin kazanılması
- 2- Belirli bir dereceye kadar nesne sürekliliğinin kazanılması (Mahler ve ark. 1975).

Bu alt dönemdeki çocuk kendilik yönünden ele alındığında oldukça ileri bir ego yapılanması gösterir. Ayrıca anne-baba istediklerinin içselleştirilmesine ilişkin kesin işaretler vardır. Bunlar süperegö öncüllerinin oluşumunu gösterir.

Duygusal nesne sürekliliğinin gelişmesi oldukça karmaşık bir süreçtir. Ama gene de, çoğunlukla üç yaşındaki normal bir çocukta nesne sürekliliği yeteri kadar sağlanmıştır ve A. Freud'a göre üç yaş çocuğu ana okuluna gitmeye hazırdır (Mahler ve ark., 1975) . Ayrılma-bireyleşme sürecinin bu dördüncü alt dönemi ilk üç alt dönemden farklıdır. çünkü sonu açıktır, yani belli bir noktada sonlanmaz. Bu dönem karmaşık bilişsel işlevler ortaya çıkar: sözel iletişim, hayal kurma , gerçeği değerlendirme. Büyüklerin isteklerine etkin olarak karşı koyma, özerklik isteği (bir çok zaman hala gerçekçi olmayan biçimde) sürmektedir. Yineleyici hafif ya da ılımlı karşı koyuculuk bu dönemin özelliklerindedir ve kimlik duygusunun gelişmesi için gerekli gibi görünmektedir. Ayrıca çocuk daha önce de belirttiğim gibi temel olarak anal ve erken fallik dönemden geçmektedir.

Önceden yaşanmış ve yaşanmakta olan olaylar üç yaş çocuğunun birey olma şeklini ve derecesini belirler. Gerek bireyliğin sağlamlaşması, gerekse duygusal nesne sürekliliği, tuvalet eğitimi ile ilgili sorunlar ve anatomik cinsel farklılığın anlaşılmasıyla kolayca sarsılabilir. Anatomik cinsel farklılık küçük kızın narsisizmi için bir darbe , küçük oğlanın beden bütünleşmesi için ise bir tehlikedir (Mahler ve ark.1975).

Üçüncü yıla kadar, her çocuğun yaşamında, annesinin optimal ya da optimalin altında empatik kişiliğine, annelik kapasitesine bağlı olarak şimdiye kadarki yaşantılarının sonucunda oluşmuş belli bir yapılanma meydana gelmiştir. Bu babayı ve tüm aileyi de içerir. Çocuğun tepkileri rastlantısal ama bazen zorunlu olaylardan (hastalıklar , cerrahi girişimler, kazalar, anneden ya da babadan ayrılma) yani yaşanan etkenlerden büyük ölçüde etkilenir. Bu tür rastlantısal olaylar, bir bakıma çocuğun kaderini çözer ve sonsuz çeşitlilikte , sonsuz tekrarlarla kendini gösteren yaşam temalarını ve yaşamının hizmet edip durduğu görevleri şekillendirirler (Mahler ve ark.1975).

II.6. BAĞLANMA KURAMI

Bağlanma, çocuk ve bakım veren kişi arasında gelişen; ilişki kurma, çocuğun bakım veren kişiyi arama ve yakınlık arayışı davranışları ile kendini gösteren, özellikle stres durumlarında belirginleşen, dayanıklı ve devamlılığı olan duygusal bir bağ olarak tanımlanmaktadır. Yaşamın erken dönemlerinden itibaren çevreyle olan etkileşim sonucu gelişir (Thompson 2002). Bağlanma yalnızca çocukluk ile sınırlı olmayıp yaşam boyunca sürer. İlk temel ilişki olan anne çocuk ilişkisi, sonraki yaşam dönemlerindeki bağlanmalar için örnek olur. Bağlanma kuramcılarının, bağlanmanın davranışsal, ruhsal ve doğuştan oluşuna vurgu yaparlar ve bağlanmayı gelişimi ilerledikçe değişen bir olgu olarak görürler (Abrahams, 1996 ; Aktaran Masterson , 2005).

Bağlanma kuramı John Bowlby ve Mary Ainsworth'un çalışmaları sonucu geliştirilmiştir ve Freud ve diğer psikanalitik düşünürlerden etkilenmiştir. Bowlby'nin bağlanma kuramının oluşturulmasında bebeklik dönemlerinden itibaren hastane ya da bakım evlerinde yaşamış olan sosyal, psikolojik ve gelişimsel sorunlara ilişkin araştırmaların önemli katkısı olmuştur.

Bağlanma kuramı , insanların yakın duygusal bağlar kurma ihtiyacının varlığına ve bu ihtiyacın evrenselliğine dayanan bir kuramdır (Bowlby, 1980). İnsanların kendileri için önemli olan başka kişilerle güçlü duygusal bağlar kurma eğiliminin nedenlerini açıklayan bir yaklaşımdır.

Bağlanma sistemi , bebeklerin onlara bakan kişi veya kişilerle fiziksel yakınlığını güçlü tutarak çevreden gelebilecek tehlikelerden korunmalarını ve onlara çevreyi keşfetmeleri için gerekli koşulları sağlar. Duygusal bağ kurma eğilimi ve gereksinimi , bebeklerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli ve gelişimsel açıdan işlevsel olmayan bağlanma sistemini ifade eder. Yaşamdaki ilk ilişkilerin karşılıklı olması , insanların gelişimi için ilk koşuldur. Bebeğin bağlanma davranışlarına (yakınlık arama, gülümseme , yapışma) , yetişkinlerin bağlanma davranışları (dokunma , tutma , sakinleştirme) ile karşılık verir. Yetişkin bebeğin

davranışlarına verdiği bu cevaplar, bebeğin o yetişkine bağlanma davranışını güçlendirir.

Bağlanma davranışının harekete geçmesi , bebeğin çevresinden aldığı çeşitli sinyalleri güvenli yada güvensiz deneyim olarak nesnel olarak değerlendirilmesine bağlıdır. Bowlby (1969)'e göre , bakıcı ile çocuk arasındaki yakınlık , çocuğun çevresini keşfetmede kullanabileceği 'sağlam bir sığınak' işlevi görür. Bakıcının ulaşılabilirliği tehtit edildiği anda bağlanma sistemi otomatik olarak etkin duruma gelir. Bakıcının çocuğa göstereceği tepkilerin niteliğine bağlı olarak etkin duruma gelen bağlanma sistemi , ya bakıcı ile temasın yeniden kurulmasını ve duygusal bağın onarılmasını kolaylaştırır ya da sonuçta çocukta kaygı ve huzursuzluk yaratacak olan ayrılığı protesto tepkilerini ortaya çıkarır. Bağlanma , bakıcının çocuğun gereksinimlerine ne kadar duyarlı olup olmadığı , çocuğun kendisini özen gösterilmeye ve sevimliye ne kadar değer gördüğü ile diğer insanları gereksinimlerine özen gösteren olarak ne kadar algıladığına göre yapılır .

Bu kurama göre , bağlanma bebeklik dönemindeki ilk iki sene içinde dört genel evrede gelişmektedir.

1-) Bağlanma öncesi aşama (doğum –ilk 6 hafta) : Yaşamın ilk haftalarında bebekler kendilerine bakan kişiyle yakın temas içerisindedir, onlar bebeklerin yemek ve bakım gibi temel ihtiyaçlarını karşılar. Tanımadıkları bir kişi ile kaldıklarında üzüntü duymazlar, bu kişiyi kendilerine bakan kişiden ayırt edemezler.

2-) Bağlanmanın başlaması aşaması (6 hafta-8 ay): Bebekler tanıdıklarına ve yabancılara farklı davranmaya başlarlar ve 6-7 aylıkken , tanımadıkları nesne ve insanlar ile karşılaştıklarında 'tedbir' alırlar. Örneğin , bu durumlarda annelerine yakınlaşmaya çalışırlar.

3-) Tam bağlanma aşaması (6-8ay-18-24 ay) : Çocuklar anneleri veya ona bakan kişiler odadan çıktığında 'ayrılık korkusu' duyarlar. Bu korku,çocuk ve bağlandığı kişi ile arasındaki fiziksel ve duygusal ilişkiyi düzenler. Çocuk ve ona bakan kişi arasındaki uzaklık arttığında biri (anne veya çocuk) mesafeyi azaltmaya yönelir. Bağlanma çocuğa 'güven' duygusunu yaşattığı için annesi için güvenilir bir üstür. Çevreyi keşfetmek için bağlanma kurduğu kişiden zaman zaman uzaklaşır.

Ancak, bu süreçte teması bazen yenilemek ister ve güvenilir bir üs olan o kişiye geri döner. Daha sonra yine keşfine devam eder .

4-)Karşılıklı iletişimin kurulması (18-24 ay ve sonrası): Çocuk hareketlendiğinde ve annesinden uzak uzun süreler geçirmeye başladığında bağlanma ilişkisini sağlamak ikisinin görevidir. Ya anne, ya da çocuk teması yenilemek için harekete geçer. Bu evre birkaç yıl sürer (Şenocak, 2007).

Bowlby'nin bağlanma kuramını destekleyen Ainsworth ve arkadaşları (1978), bebek ve bakıcısı arasındaki üç farklı bağlanma stilinden söz etmektedir. Bunlar; güvenli, kaçınan, kaygılı/kararsız bağlanma stilleridir. Güvenli bağlanma stilini benimseyen çocuklar, bakıcılarında güven bulurlar ve ayrılık durumlarında gerginlik yaşamazlar. Kaçınan tarzda bağlanan çocuklar ise, bakıcılarına karşı mesafeli olup, bastırıldığı duygu ve ihtiyaçlarının veya geçmişte bağlanma figürü tarafından reddedilmesinin bir yansıması olarak kendi kendine yetebilme davranışı geliştirmiştir. Kaygılı ve kararsız bağlanma stilini benimseyenler de bakıcılarından ayrılmaya karşı aşırı duyarlıdırlar. Bakıcılarıyla aralarında geliştirdikleri tutarlı olmayan bağlanma süreci,çocukta ihtiyaçlarının karşılanmayacağı korkusuna neden olmaktadır.

Bağlanma sisteminin ana hedefi , duygusal deneyiminin önde gelen düzenleyicisi olan güvenlilik deneyimidir. Bowlby'e göre , bebekler ona bakan yetişkin ile etkileşimlerini içselleştirerek kendileri ve diğer insanlar hakkında 'içsel çalışan modeller' geliştirirler (Bowlby, 1973). İçsel çalışan modeller , birbirleriyle ilintili olan iki farklı bilişsel şemayı içine almaktadır. Kendilik modeli ve diğeri modeli . kendilik modeli , bireyin kendilik değerini ve kendisini ne ölçüde sevmeye değer algıladığını ; diğeri ise , bireyin kendisi için önemli olan diğerlerinin bireye yönelik tepkilerinin tutarlılığı ve güven vericiliğine ilişkin beklentilerini şekillendirir (Bowlby, 1969,Shaver ve Hazan, 1993 ; Collins ve Read, 1994) . İçsel çatışan modeller , yakın ilişkilere yönelik beklentileri şekillendirmenin yanında , görece olarak durağan bir kişilik özelliği olan bağlanma stillerini de belirler (Bowlby, 1973) .

Bowlby'nin kuramı çerçevesinde bakıldığında pek çok psikiyatrik sorun, bağlanma sistemindeki bozukluklardan kaynaklanmaktadır. Çocukların birinci bakım verenleri ile olan ilişkileri sonucunda onların ulaşılabilirlikleri hakkında beklentileri şekillenir ve bu beklentiler benlik ve diğerleri modellerinin temelini oluşturur. Kişilerarası etkileşim örüntüleri içinde kazanılan bu içsel modeller birbirlerini tamamlayıcı ve karşılıklı olarak birbirlerini doğrulayıcı biçimde gelişirler. Bakım verenin gerektiğinde ulaşılabilen, destekleyici, güven ve korunak sağlayabilen biri olarak yaşanması, çocuğun stres altında kaldığında uygun başa çıkma yöntemleri geliştirmesine yardımcı olur. Eğer bu güven ve doyum sağlanamazsa çocuk 'güvensiz stratejiler' geliştirecektir. Bu stratejiler iki türdedir: bağlanma gereksiniminin maksimize edilmesi ya da bağlanma sisteminin aşırı uyarılması ve bağlanma gereksiniminin minimize edilmesi. Bağlanma sisteminin aşırı uyarıldığı kişiler kompulsif tarzda yakınlık ve koruma ararlar ve reddedilme işaretlerine karşı aşırı duyarlıdırlar. Tekrarlayan biçimlerde, kişisel yetersizlikleri üzerinde durmaya yatkındırlar. Aksine bağlanma gereksinimini bastırma yoluyla giden çocuklar ve erişkinler ise yakınlıktan rahatsızlık duyabilirler ve rahatsız edici düşünce ve anılarını paylaşmak, çözmek yerine bastırma yolunu tercih edebilirler.

II.7. AYRILMA- BİREYLEŞME ve BAĞLANMA

Ayrılma- bireyleşme ve bağlanma kuramı, insanların ilişkileri üzerine yapılanmış kuramlardır. Her iki kuram da erken anne – çocuk ilişkilerinin daha sonraki ilişkisel deneyimler üzerinde, erken ilişkisel sonucu oluşan içselleştirilmiş zihinsel tasarımlar yoluyla önemli olduğu üzerinde dururlar.

Mahler'in ayrılma bireyleşme kuramı; genel olarak yeni doğmuş bebeğin doğuştan gelen ilişkisel yetilere sahip olmasına rağmen, normal otizmle başlayan gelişimsel zincir sonucu bireyleşme ve kişisel özerkliğin edinilmesini söz konusu ederken, ayrılma- bireyleşme daha sonraki yaşamı idame ettirecek içsel nesne tasarımlarının oluşmasına sebep olan erken dönem bakımın kalitesi üzerinde durur. Diğer yandan, bağlanma kuramı çevreye bağlı olarak ortaya çıkan içsel çalışan modeller kadar doğuştan gelen bağlanma davranışsal sisteminin de önemi üzerinde

durur. Hem içsel çalışan modellerdeki, hem de içselleştirilmiş zihinsel tasarımlardaki güvensizliğin derecesinin yüksek olmasının, sonraki yakın ilişkilerdeki yaşantılarda psikolojik işlevselliğe kısıtlılık getirdiği gene olarak varsayılmaktadır.

Bağlanma kuramının içsel çalışan modellerinin , bağlanma ve duygusal gereksinimleri karşılayıp düzene koyan (Shaver ve ark ,1996) ilişkiler kendilik hakkında beklentiler ve ilişkilerdeki yaşantıların yorumlanmasını belirleyen dinamik bilişsel ve duygusal yapılar olduğu belirtilir (Bartholomew,1993). Bu modeller çocuklukta bağlanma ile ilgili olaylardaki etkileşimlerden kaynaklanır. Bağlanma figürleriyle ilgili bireysel hareketlerin , planların ve niyetlerin sonuçlarının deneyimlenmesi ve genelleştirilmesi sonucu inşa edilir ve bu modellerin içeriği belirli davranışsal prototipleri yansıtır. İçsel gelişen modeller sadece geçmiş bağlanma yaşantılarının kristarilize tasarımları değil , aynı zamanda gelişen ve gelecek ilişkilere rehberlik eden dinamik yapılarıdır (Diamond ve Blatt, 1994).

Mahler'in normal gelişimin parçası olarak gördüğü durumu , bağlanma kuramının güvensiz bağlanmanın görünüşü , çeşidi olarak görmesi iki kuram arasında ayrılan bir noktadır. Lyons- Ruth(1991), Mahler'in yeniden yakınlaşma alt döneminde tarif ettiği çocukların bağımsız ve zıt çelişik duygular içeren davranışlarının , bağlanma kuramında yetersiz ve hatalı bakım verilmiş olan azınlık bir çocuk grubunun karakteristiği olduğunu belirtmiştir. Bağlanma kuramının deneysel çalışmalarında gözlenen kaçınma davranışların, Mahler'in yeniden yakınlaşma alt dönemindeki çocuk gözlemlerine uyduğunu rapor etmektedir.

Lyons- Ruth(1991) , ayrılma bireyleşme ve bağlanmanın iki ayrı ancak birbiriyle ilişkili gelişimsel yol olduğunu ileri sürmektedir. Mahler'in temel gelişimsel yaklaşımının 'ayrılma – bireyleşme süreci yerine bağlanma- bireyleşme sürecine' daha iyi açıklama getireceğini belirtmektedir. Bağlanma – bireyleşme süreci , çocuğun eş zamanlı olarak kendine yeten ve farklı biri olduğunu öğrenirken bir yandan da bakıcısıyla duygusal bağlarını kurma ve devam ettirme eğilimini vurgulamaktadır. Tek bir ayrılma – bireyleşme süreci yerine daha karmaşık bir yapıya gereksinim duyulmaktadır.

II.8. ALKOL VE MADDE KULLANIM BOZUKLUĞU

Alkol ve madde kullanımı çağımızın en ciddi ve kapsamlı toplumsal sorunlarından biridir. Gerek toplumun her kesimini etkilemesi gerekse bir toplumdan diğerine sınır tanımaz yaygınlığı nedeniyle , çağımızın öncelikli sorunu olarak tanımlanabilir.

Alkol ve madde kullanımı, yalnızca madde kullanan bireyi değil , o bireyin içinde doğduğu aileyi , ailenin parçası olduğu toplumu ve giderek o toplumda kültürel yapı özelliklerinden ekonomik işleyişe dek uzanan bir devamlılıkta tüm toplumsal evreni boyutlu biçimde etkilemektedir (Doğan, 1997).

II.8.1. Epidemiyoloji Ve Etiyoloji

II.8.1.1. Sıklık (İnsidans)

Sağlık değerleri , tanımlanmış bir toplumun bireylerinin kaç tanesinin madde bağımlılığı geliştirme olasılığı , göstermesi bakımından önemlidir. Epidemiologic Catchment Area çalışması , genel bir toplumda , epidemiyolojik bir tarama çerçevesinde standart tanı araçları kullanılarak yapılan ve ileriye dönük olarak madde bağımlılığı sıklığını belirleme amacıyla yapılan tek çalışmadır. Dört ayrı Amerikan toplumunda,DIS (Diagnostic Interview Schedule) görüşmesinin tekrar tekrar uygulanması ile bulunan bir yıllık kümülatif sıklık , madde kötüye kullanımı ve bağımlılığı : 1.09'dur. (Eaton ve ark , 1989)Bunun ; %40'ı yalnızca madde kötüye kullanımı %60'ı ise madde kötüye kullanımı ile birlikte veya tek başına madde bağımlılığı vakalarından oluşmaktadır. 1980'li yılların başında ABD'de yaşayan erişkinler arasında bir yıl içinde madde bağımlılığına başlama oranı binde 6'dır.

II. 8.1.2. Yaygınlık (Prevalans)

Türkiye' deki madde bağımlısı sayısını ve yaygınlığını kesin rakamlarla vermek oldukça güçtür. Kesin rakamlar vermenin zor olmasının belli başlı nedenlerinden birisi madde kullanımı yasal olmadığı için kullanıldığıının

saklanmasıdır. Ülke genelinde madde kullanıcısı yada bağımlısı oranları fazla olmadığı için genel nüfus içinde onlara ulaşmak zor olmaktadır.

Ülkemizde yapılan çalışmalarda Özer ve ark. (1991) yaşam boyu alkol kullanım yaygınlığını %27.6, Yazman ve ark. (1995) İstanbul'da ortaokul döneminde yaşam boyu bir kez kullanımı %56.2, son bir ay kullanımı %23.5, Ögel ve ark. (1998) 15–17 yaş döneminde ki kişilerde son bir ayda kullanımı %17.3, Ögel ve ark. (2004) yaşam boyu kullanımı %45, son bir ayda kullanımı %16.9 olarak bildirmişlerdir 1970'li yıllardan 1980'li yıllara gidildikçe alkolün zararlı kullanımının (günde 1–2) arttığı belirlenmiştir. Bu oranların 1980'li yıllarda %20'lerdeyken, 1990'lı yıllarda %33'e kadar yükseldiği saptanmıştır. 2002 yılında bu oran %21'e gerilemiştir . Sigara içenlerin %85'i sigara içmeye 21 yaşından önce başladıkları belirlenmiştir . Ülkemizde 9 ili kapsayan bir çalışmada (2004) ilk alkol içme yaşı 11.6 ± 1.1 , sarhoş olma yaşı 11.9 ± 2.5 olarak bulunmuştur . 12–20 yaş döneminde alkolle en sık 14 yaşında başladıkları bildirilmiştir . Ülkemizde madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde kullanılan maddelerin oranlarını değerlendirildiğinde en sık kullanılan maddenin sigara olduğu (%94.4) bunu sırasıyla esrar (%75.2), uçucu (%53.8), ekstazi (%43.6), alkol kullanımının takip ettiği belirlenmiştir .

II. 8.2. Bağımlılık ve İlişkili Kavramlar

Bağımlılık, bir sendromdur . Psikiyatrik sınıflandırılmasına ilişkin DSM IV adlı kitaba göre bağımlılığın çeşitli ölçüleri vardır. Buna göre aşağıda yer alanların üçü bağımlılık tanısı koymak için yeterlidir.

- 1- Toleransın gelişmesi (kullanılan madde miktarının aynı etkiyi sağlamak amacıyla giderek arttırılması)
- 2- Madde kesildiğinde yada azaltıldığında fiziksel yada ruhsal yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması,
- 3- Madde kullanımını denetlemek ya da bırakmak için yapılan ama boşa çıkan sürekli çabalar ,
- 4- Maddeyi sağlamak , kullanmak yada bırakmak için büyük zaman harcama,

- 5- Madde kullanımı nedeniyle sosyal , mesleki ve kişisel etkinliklerin azaltılması yada tamamen bırakılması ,
- 6- Maddenin tasarlandığından daha uzun ve yüksek miktarda alınması ,
- 7- Fiziksel ya da ruhsal sorunların ortaya çıkmasına ya da artmasına rağmen madde kullanımının sürdürülmesi .

Bağımlılığı tehlikeli kullanımdan ayırmak gerekir. Tehlikeli kullanım , madde kullanımının kişinin kendine , hayatına ve çevresine zarar vermesidir.

Bağımlılık bir süreç içinde gelişir .Kişi önce maddeyi dener. Ardından düzenli kullanmaya başlar . Bu nedenle her madde kullanan kişiyi bağımlı olarak adlandırmak doğru değildir.

II.8.3. Madde Kullanımını Açıklayan Kuramlar

Madde kullanımını açıklayan kuramların hiçbiri tek başına tüm durumları açıklayıcı değildir . Psikanalitik yaklaşım madde kullanımını duygusal ve davranışsal sorunlardan kaçışın yollarından birisi olarak açıklamaktadır. (Aktaran; Korkut F, 2004) Öğrenme kuramcıları ise birey ve çevre özelliklerinin etkileşimi ile açıklamakta , sosyal öğrenme ve pekiştirilme kavramları ile madde kullanımını açıklamaya çalışmaktadır . Varoluşçu - insancıl yaklaşımlarda gerçek ‘beni’ seçmenin reddedilmesi madde kullanımının nedeni olarak görülmektedir. Bütün bu açıklamaların yanı sıra , biyolojik açıklamalarda vardır (Bootzin, 1980). Candansavar’ın (1997) aktardığına göre Goldstein madde bağımlılığının biyolojik ve genetik kökeninin olduğunu belirtmektedir.

II. 9. ERGEN MADDE BAĞIMLILIĞI

Madde kullanım ve bağımlılık çocuk ve ergenler için ciddi bir sorundur. Çocuk ve ergenlerde gözlenen madde bağımlılığı , bu ergenlerin yetişkinlik dönemine geçişte önemli sorunlar yaratmaktadır (Ögel , 2007).

Ergenlerin madde kullanımı daha çok kolektif bir davranıştır. Bu sadece kültürel olarak şekillenen veya sosyal olarak kontrol edilen bir davranış değil neredeyse tamamen bir grup eylemidir. Gencin kişisel deneyimi ve tercihindan çok diğerlerine bir performans gösterisidir. Kişisel tercihlerden çok davranışının diğerleri tarafından algılanış şekli önem kazanmaktadır.

Ergen bu dönemde bir yandan bedensel değişikliklere alışmaya çalışırken bir yandan da karmaşık duygu ve düşünceleri ile baş etmeye çalışır. Meslek seçimi, karşı cinsle ilişki kurmak, sosyal etkinliklerde bulunmak, kendi değerlerini geliştirmek, yaratıcılığını ve üretkenliğini ortaya çıkarmak değerlerini belirlemek yani kimliğini şekillendirme ve geleceğini hazırlama çabası içindedir (Odağ , 2005).

Ergenler , kendi kimliklerinin oluşturmak ve bağımsız bireyler olmak için pek çok davranış ve tutum denerler. Bu ergenlerin sadece ebeveynlerinden bağımsız olmak için değil ,aynı zamanda birer birey, yani yetişkin, olmak için yaptıkları bir girişimdir. Madde kullanımı da bu dönemde ergenlerin denedikleri davranışlarında biridir. Madde kullanmak çoğu zaman ergen için bağımsızlığın ve özerkliğin simgesidir.

Kullanılan maddeler kişilere şu sahte duyguları yaşatır: Rahatlama ve neşe sıkıntının yerini alır. Yetersizlik duygusu, kaygı ve çekingenlik ortadan kalkar. Kişiye kendi ne güven duygusu verir.Kabul edilmeyen ya da uyum yapmakta zorluk çekilen gerçek yaşam ve sorunlardan uzaklaşılır ve hayal dünyasında yaşanır. Yani tümü ile bakılacak olursa kişi sahte iyilik hali içindedir. Zaman içinde bu sahte iyilik halini elde etmek amaç haline gelebilir. Ayrıca kişi artık madde kullanmadan yaşamını sürdüremez duruma gelir ki artık madde kullanım bozukluğu yani bağımlılık gelişmiş demektir. Madde kullanım bozukluğunu oluşturmanın tek yolu madde kullanımına hayır diyebilmektir. Bunun için ise maddenin verdiği sahte iyilik, keyif yerine gerçeklerini koymak ,gençlerin problem çözme becerilerini artırmak, kendini ifade yeteneklerini ,yaşam becerilerini geliştirmelerine yardımcı olacak olanaklar sağlamak maddeye hayır demeyi kolaylaştıracaktır.

II. 9. 1. Ergen Madde Bağımlılığının Gelişim Teorileri

Ergen madde bağımlılığını oluşumu açıklayan üzerinde uzlaşa sağlanan bir teori saptamamıştır (Lettier, D J. ,1980). İçme davranışı dört düzeyde belirlenebilir. Bu düzeyler sosyokültürel çevresel etki, kişilerarası özellikler, biyolojik faktörler, kişinin içinde bulunduğu sosyal etmenlerdir. Burada sıralanan bu dört etmeden her birinin içme davranışı üzerine farklı düzeyde etki gösterir. Ergen madde kullanım bozukluğu olan bireyler arasında kişilerarası etkileşimin önemi sık olarak vurgulanmıştır (Grune&Stratton, 1976). Sosyalleşme teorisine göre 4 başlık düşünülmüştür (Kandel DB , 1993).

1- Jessor'un Teorisi Problemlili-Davranış ve Sapkınlık-Olağan Dışılık

Teorisi: Jessor ve Jessor psikososyal alanda problemlili davranış girişiminin çevresel rolün ve kişisel davranış şeklinin birleşimi ile tanımlandığını bildirilmiştir. Problemlili davranışın hayatın daha erken dönemlerinde oluştuğu bildirilmiştir. Problemlili davranışlarla ilgili bağımsız değişkenler 3 ana başlıkta toplanmıştır (Jessor R , 1978).

1. **Kişilik sisteminde** düşük akademik başarı, yüksek bağımlılık eğilimi, sapkınlığa toleransın yüksek olması, düşük dini değerler alkolizme yatkınlığı artırır.
2. **Karşılaşılan çevre sisteminde** ebeveyn ve arkadaşların beklentileri arasında düşük uyum, arkadaşlardan ebeveynlere göre daha çok etkilenme, sorunlu davranışlar için arkadaşların onayı -arkadaş modeli- alkol kullanımına yatkınlık oluşturmaktadır.
3. **Davranış sisteminde** ise diğer davranış sorunlarının bulunması, suçluluk, uyuşturucu kullanımı, kiliseye devamda aksamalarda alkolizme zemin hazırlamaktadır.

2-Akers'in Sosyal Öğrenme Teorisi: Uygun ya da sapkın davranışın kazanılması, bu tür uygunsuz davranışlarda ısrar edilmesi geçmiş ya da şimdiki ödül-sistemi ile ilişkilidir. İnsanlar yaptıkları davranışın iyi ya da kötü olduğunu kendi

hayatları boyunca kazandıkları değer yargıları ölçüsünde öğrenirler. Bu öğrenme sırasında içinde yaşadıkları toplumun değer yargıları önemlidir (Akers RL,1979).

3- Kaplan'ın Sapkın Davranışların Öncülü Kendine Zarar Verme Teorisi: Kaplan'ın teorisi kendine saygı gösterme güdüsüne dayanır. Genç içme davranışı gibi kendine zarar verme davranışını önceki dönemlerde başına gelen olumsuz olayları onarmak için kullanır. Önce sapkın davranışı benimseme daha sonra sapkın alt kültür ve özdeşim gerçekleşir. Burada ki davranış grup üyelerinin davranışına benzer. Özsaygı ile sapkın davranış arasında ki ilişki dört aşama ile gerçekleşir .

1. Kendinin olumsuz tutum ve davranışları ile grubun olumsuz davranışlarının ilişkisi
2. Normal dışı tutumların gelişmesi
3. Olumlu kendilik değerini normal yanıt sürecine yönlendirmede yetersizlik
4. Sapkın alternatiften normal sürecin farkında olma

4- Kandel'in "Sosyalizasyon Çerçevesi" Teorisi: Sosyal öğrenme teorisine göre diğerleri ergene 2 yolla etki etmektedir. Birinci yol taklittir. Bu sırada ergen kendine model olarak aldığı kişinin tutuma ve davranışlarını taklit eder. Diğer insanların davranış ve tutumlarını gözlemler ya da taklit eder. İkinci yol ise sosyal destek sürecidir. Bu süreçte ergen diğerlerinin davranış ve değer yargılarını içselleştirir. Çocuk ve ebeveyn arasında ki ilişkinin kalitesi çocuğun ebeveynlerin onaylamadığı tutum ve davranışlarda bulunmasına engel olur.

II.9.2. Madde Kullanımı İçin Risk Etmenleri

Ergenlerde madde kullanımına neden olan tek bir risk etkeninden çok birkaç risk etkeninin bir araya gelmesidir. Risk etkenlerinin belirlenmesi madde kullanımının gelişimsel rolünü anlamak açısından önemlidir. Bu dönemde öne çıkan risk etkenlerini 5 kategoride toplayabiliriz (Ögel ve ark.,2003).

- 1-Arkadaş grubuna bağlı etkenler
- 2- Ebeveyne bağlı etkenler
- 3-Kişiye bağlı etkenler
- 4-Biyolojik etkenler
- 5-Toplumsal, kültürel, sosyal etkenler.

II.9.2.1. Arkadaş Grubuna Bağlı Etkenler

Madde kullanımında akran ilişkilerinin önemi çocukluk ve ergenlikte bozuk akran ilişkilerinin (özellikle akranları tarafından reddedilme) ve suç ve antisosyal davranış ile ilişkisi kabul edildiği için önem kazanmaktadır.

Arkadaş grubuna bağlı etkenler arasında en önemlisi kişinin arkadaşlarının madde kullanmasıdır. Arkadaşları madde kullanan bir kişinin madde kullanması beklenebilir bir durumdur. Arkadaş grubunun madde kullanımı ile ilgili tutumları da kişinin madde kullanmasında rol oynamaktadır. Madde kullanımına yönelik olumlu tutumu olan arkadaş grubu olan kişilerde madde kullanımı daha siktir. Arkadaş grubuna bağlılık ve yönelmenin fazla olduğu kişilerde de yine madde kullanımı daha sık olarak bulunmuştur (Ögel ve ark.,2003).

II.9.2.2. Aile ve Ebeveyne Bağlı Etkenler

Aile büyüklerinden biri madde kullanıyorsa, bu kişide madde kullanımı daha siktir. Ebeveynlerin madde kullanımı ile ilgili tutum ve düşünceleri, madde kullanımı yönündeysen, kişide madde kullanım riski artmaktadır. Ebeveynlerin madde kullanımı ve sapkın davranışlara gösterdiği toleransın fazla olması da madde kullanımı için risk oluşturmaktadır. Ebeveyn-çocuk arasında yakınlık ve bağlılığın olmaması, ebeveynlerin çocuğun yaşamı ile ilgili olmaması ve uygun olmayan disiplin yöntemlerinin varlığı madde kullanımını artıran risk etkenleri arasındadır (Tamar&Ögel&Çakmak,1997).

Bağımlı ebeveyne sahip çocuklarda; düşük sosyoekonomik düzey, olumsuz yaşam olayları, evlilik çatışmaları, stresle yetersiz başa çıkma, istismar ve ihmal, aile

içi şiddete tanıklık, madde kötüye kullanımı, intihar girişimi ve suç işleme davranışı riski yüksek bulunmuştur. Alkol bağımlılığı olan bireylerin çocuklarında DEHB, depresif bozukluk, seperasyon aksiyetesi, yaygın anksiyete bozukluğu, enürezis normal popülasyona göre daha sık görülmektedir.

Kardeşler arasındaki ilişkiler de çocuk üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Madde kullanımında kardeş etkisi şu şekilde olabilir. Büyük kardeş küçük kardeşe özdeşleştirme ve model olma yolu ile etki yapmaktadır. Bunun sonucunda küçük kardeşte genetik predispozisyonla da belirlenen benzer davranışlar, değerler ve tutumlar ortaya çıkmaktadır. Pozitif , geliştiren ve çatışmasız bir kardeş ilişkisi , küçük kardeşte de içsel çatışmanın daha az olmasını sağlamaktadır. Ayrıca kabu edilebilir düzeydeki kardeş benzerliği akran etkisi yaratmaktadır. Büyük kardeş ve onun arkadaşları küçük kardeş üzerinde bozuk arkadaş ilişkisinin sonuçlarına benzer bir etki de gösterebilmektedir. Yani büyük kardeşin madde kullanımı küçük kardeşte de benzer bir davranışın ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

II.9.2.3. Bireysel Etkenler

Erken çocukluk döneminde öfkeli, sinirli olma, erken yaşlarda davranım sorunları olan kişilerde madde kullanımı daha fazladır. Öte yandan içine kapanık, duygularını ifade etmekte güçlük çeken, kendini ortaya koyamayan gençlerde madde kullanımı ve bağımlılık riski yine yüksektir. Çeşitli yaşam becerileri eksik olan kişilerde madde kullanımı daha yaygın olarak bulunmuştur. Buna örnek olarak, sorun çözme yetisi düşük olan, dürtülerini ve öfkesini kontrol edemeyen, stresle başa çıkmakta zorluk çeken, çevre baskısına karşı koyamayan kişiler verilebilir. Okulda başarısızlığı olan veya tehlikeli davranışlar sergileyen ergenlerde madde kullanım riski yüksek olarak bulunmuştur. Erken yaşta madde kullanmaya başlayanlarda, bağımlılık riski çok daha fazladır (Tamar&Ögel&Çakmak,1997).

II.9.2.4. Biyolojik Etkenler

Madde bağımlılığı özellikle de alkol bağımlılığı olan ailelerin çocuklarında bağımlı olmayan aileler göre daha yüksek oranda alkol ve madde bağımlılığı görülmektedir. Bu yüksek risk ,çocuklar doğum sonrasında bağımlı olmayan aileler tarafından evlat edinilmiş olsa bile sürmektedir. Laboratuar çalışmalarında maddelerin pekiştirici etkilerinin genetik olarak aktarıldığı ve genetik özelliklerin maddenin toksin etkilerine karşı duyarlılığı belirlediği gösterilmektedir(George FR,1991).

Alkol ve madde bağımlılığı gelişmesinde genetik faktörlerin etkisi ikiz ,evlat edinme ve aile çalışmalarıyla desteklenmektedir(Prescott ve ark , 2005).Madde kötüye kullanımı ve bağımlılığı için tek yumurta ikizlerinde eş hastalanma oranı %63 iken çift yumurta ikizlerinde %43'tür. Eş yumurta ve çift yumurta ikizlerinde eş hastalanma oranları arasındaki fark genetik yatkınlığa işaret ederken ,eş yumurta ikizlerinden bir kısmının hastalanmaması çevresel etkenlerin rolünü ortaya koymaktadır.

II.9.2.5. Sosyal Ve Çevresel Etkenler

Kültürel özellikler , toplumsal tutumlar, akran davranışları, yasal düzenlemeler , maliyet ve bulunabilirlik tüm maddelerin ilk kullanımlarını etkileyen faktörlerdir. Genel olarak toplumsal olarak az reddedilen sigara , alkol gibi maddeler daha yaygın kullanılır ve diğer maddelerin kullanımına öncülük eder. Gelenekleri alkolü onaylamayan toplumlarda alkol bağımlılığı oranının daha az olduğu düşünülmektedir. Ulaşılabilirliğin kolay olduğu sigara ve alkol gibi maddelerin 18 yaş altındaki bireylere satışının yasaklanması gibi kısmi kısıtlamaların bu maddelerin kullanımlarını etkin şekilde azalttığı bildirilmektedir(Aktaran;Saraçlı,2007)

Düşük sosyoekonomik düzey bazı ülkelerde bir risk etkenidir. Nüfusun çok ve fiziksel şartların kötü olması da madde kullanımı için bir risk olarak bulunmuştur. Yüksek suç işleme oranı olan ortamlarda madde kullanım oranı da yüksektir. Aynı şekilde yaygın madde kullanımı olan ortamlarda ve maddeye ulaşmanın kolay olması da ergende madde kullanım riskini artırmaktadır.

Özet olarak ergenlikte madde kullanımının ilk öncülü çocuğun anne-babası ile olan ilişkisidir . Bu karşılıklı bağlanma , destek ve kontrol değişkenlerinden oluşur. İkincisi ergenin kişiliğidir. Heyecan arama , asilik ve normal dışı davranışa eğilim gibi göstergeleri vardır. Üçüncüsü akranları arasına madde kullanımı önemli bir etki oluşturmaktadır. Dördüncüsü anne- babanın geleneksel olması ve anne – baba ile ergen arasındaki bağ koruyucu bir rol oynamaktadır ki bu akranlar arasındaki madde kullanımını da dengelemektedir. Beşincisi çocukluk çağındaki irritabilite, öfke nöbetleri , kardeşlerle çatışma , annenin sağladığı ortam gibi bazı faktörler ergenlikte madde kullanımı ile yakından ilişkilidir (Ögel ve ark;2003).

BÖLÜM III

YÖNTEM

III.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırma betimsel bir çalışmadır. Denekler, madde bağımlısı ergenler ve madde bağımlısı olmayan ergenler olmak üzere iki gruba ayrılmışlardır. 52 madde bağımlısı ve 57 madde bağımlısı olmayan, iki gruptan oluşan toplam 109 katılımcı araştırmanın veri tabanını oluşturmuştur.

III. 2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Çalışmada madde bağımlısı ergenler , madde bağımlılığı olan ergenler evrenini ; kontrol grubu ergenler ise madde kullanımı ya da bağımlılığı olmayan ergenleri temsil etmektedir.

III.2.1.Örnekleme Grubunun Özellikleri

III.2.1.1. Deney Grubu (Madde Bağımlısı Ergenler)

Araştırmaya Ege Üniversitesi Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi 'ne (EGEBAM) başvuran 13-20 yaş dağılımında 45'i erkek , 7'i kız olmak üzere toplam 52 madde bağımlısı ergen alınmıştır.

Bağımlılık Formunda yer alan sorular açısından madde bağımlısı ergenler aşağıda tanıtılacaklardır.

Madde kullanımında %40,38'lik oranla esrar ilk sırada yer almakta ardından %17,31 ile uçucu maddeler ve ekstazi gelmektedir. Alkol kullanımını % 30,77'dir.

Madde kullanan ergenlerin yaşları gruplandığında %63,46 0-14 yaş arası ,%23,08'inde 15 yaş ve üstüdür. Madde kullanan ergenlerin yaşları tablo 2 de ayrıntılı belirtilmiştir.

Madde kullanan ergen grubunun ebeveynlerinde alkol ve madde kullanımını %38,46 dır.

Anne ve babanın maddeye alışmada sorumlu tutulma oranı genel olarak yakınlık göstermiştir ; ancak “çok sorumlu” seçeneğinde bu oran anne için %28,85 iken baba için %40,38 gibi daha yüksek bir değerdir .

Madde kullanan ergenlerin %51,92'nin sokak yaşantısını, %40,38'nin adli sorun öyküsü , %59,62'nin de çalışma öyküsü vardır.

III.2.1.2. Kontrol Grubu (Madde Bağımlısı Olmayan Ergenler)

Madde kullanımları ya da alkol/madde bağımlılıkları bulunmayan 14-19 yaş dağılımında 2 kız, 55 erkekten oluşan toplam 57 ergen araştırmanın kontrol grubunu oluşturmaktadır.

III.2.2 Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

III.2.2.1. Madde Bağımlısı Olan ve Madde Bağımlısı Olmayan Ergenlerin Temel Demografik Verilerinin Karşılaştırılması

Araştırmada öncelikle bağımlı ve kontrol grubunun yaş, cinsiyet özellikleri ve sosyo-ekonomik düzeylerine ilişkin bilgiler sunulmuş ve tablolaştırılmıştır. Tablo 1 de araştırmada yer alan bağımlı ve kontrol grubu deneklerinin cinsiyet dağılımına ilişkin bilgiler açıklamaktadır.

TABLO 1
ARAŞTIRMADA YER ALAN DENEKLERİN CİNSİYET DAĞILIMINA
İLİŞKİN VERİLER

	Kız		Erkek		Toplam	
	s	%	s	%	s	%
Madde kullanıyor	7	6,4	45	41,3	52	47,7
Madde kullanmıyor	2	1,8	55	%50,5	57	%52,3
Toplam	9	8,3	100	%91,7	109	100,0

Araştırma örnekleminde yer alan ergenlerin %91,7'sini erkekler, %8,3'nü kızlar oluşturmuştur.

TABLO 2
ARAŞTIRMADA YER ALAN DENEKLERİN YAŞ DAĞILIMINA İLİŞKİN
VERİLER

	13-17 yaş		18 yaş üstü		Toplam	
	s	%	s	%	s	%
Madde kullanıyor	18	17	32	30.25	50	47.7
Madde kullanmıyor	46	%43,4	10	%9,4	56	%52,8
Toplam	64	%60,4	42	%39,6	106	%100,0

Araştırma örnekleminde yer alan ve yaşları 13 ile 20 arasında değişen 106, bağımlı ve kontrol grubu ergenlerinin yaş ortalamaları hemen hemen aynıdır.Örneklem grubunu temsil eden madde kullanan ergenlerin ayrıntılı yaş özellikleri ; 1 kişi 13 yaş,1 kişi 14 yaş, 2kişi 15 yaş,7 kişi 16 yaş, 7 kişi 17 yaş, 17 kişi 18 yaş, 9 kişi 19 yaş, 6 kişi 20 yaş, madde kullanmayan ergenlerin ayrıntılı yaş özellikleri , 3 kişi 14 yaş, 8 kişi 15 yaş, 12 kişi 16 yaş, 23 kişi 17 yaş, 10 kişi 18 yaşır.

TABLO 3
ARAŞTIRMADA YER ALAN DENEKLERİN SOSYO-EKONOMİK
DÜZEYİNE İLİŞKİN VERİLER

	Düşük		Orta		Yüksek	
	s	%	s	%	s	%
Madde kullanıyor	7	6,6	26	24,5	18	17,0
Madde kullanmıyor	3	2,8	23	21,7	29	52,8
Toplam	19	9,4	49	46,2	47	44,3

Örnekleme de yer alan madde kullanan ve madde kullanmayan ergenlerin sosyo-ekonomik düzeylerine ilişkin demografik verilere bakıldığında her iki grubunda birbirine çok yakın düzeyde oldukları %46,2 si gibi önemli bir bölümünü orta düzeyde gelire sahip ailelerde yetişen ergenlerin oluşturduğu dikkat çekmektedir.

TABLO 4
ARAŞTIRMADA YER ALAN DENEKLERİN AİLE YAPISINA İLİŞKİN
VERİLER

	Birlikte		Ayrı		Toplam	
	s	%	s	%	s	%
Madde kullanıyor	35	33,3	13	12,4	48	45,7
Madde kullanmıyor	55	52,4	2	1,9	57	54,3
Toplam	90	85,7	15	14,3	105	100,0

Örnekleimde yer alan madde kullanan ve madde kullanmayan ergenlerin aile yapısına ilişkin verilere bakıldığında ebeveynlerin %85,7 oranında birlikte oldukları, %14,3 ergenin ebeveyninin boşanmış olduğu verisine ulaşılmıştır.

III. 3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

III.3.1. Bireysel Bilgi Formu

Sosyo-demografik bilgilerin ve kişinin kendi iletişim tarzına yönelik algılarına ilişkin verilerin toplandığı 37 maddeden oluşan bir formdur. Gelir, ebeveyn mesleği ve eğitimi, kişilerarası ilişkiler ve okul yaşamına yönelik sorular bulunmaktadır.

III.3.2. Bağımlılık Görüşme Formu

Madde bağımlısı ergenler için doldurulan görüşme formunda; kullanılan madde türü ve kullanım sıklığına, sokak yaşantısı ve adli sorun olup olmadığına, madde kullanım öyküsüne, var ise önceki tedavi yaklaşımlarına, yakın çevrede madde kullanan modelin varlığına ve ebeveynlerin madde kullanımından sorumlu tutulmasına yönelik bilgi alınmasını sağlayan 19 soru bulunmaktadır.

III.3.3. Adolesan Ayrılma Bireyleşme Testi (AABT)

1986 yılında Levine ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş olan ebeveynler, öğretmenler ve arkadaşlarla ilişkiye dair bir dizi davranışsal ifadeler içeren self-report bir ölçektir.

İtemler “kuvvetle katılıyorum”dan “kuvvetle karşıyım”a uzanan 5 noktalı Likert skalasında cevaplanmaktadır. Ölçek geliştirilirken, Mahler’in ayrılma bireyleşme modelinin anahtar dinamikleri, psikopatolojinin fiksasyon noktaları ve sağlıklı gelişimi belirleyen kilometre taşlarına özellikle vurgu yapılarak detaylandırmaya çalışılmıştır Blos(1967), Esman (1980), Weiner (1970,1982), Erikson (1963)’un ilgili çalışmalarını gözden geçirerek bu anahtar dinamiklerin adolesan dönemde nasıl aşık hale geldiğini tanımlamışlardır. Sonuçta. Adolesan ayrılma-bireyleşmenin aşağıda belirtilen 6 temel boyutunu belirlemişlerdir.

III.3.3.1. Bakım ve Simbiyoz:

Kuvvetli bağımlılık ihtiyaçları olan, bu ihtiyaçların doyumunu bekleyen ve pozitif duyguları bu beklentiye ilişkilendiren bireyleri tanımlar. Yakın, yapışık kişiler arası ilişkiler, bu kişilerin diğerleriyle ilişkilerini karakterize eder. Kişi diğerleriyle birleşme ve bir şekilde tek bir bütün durumunu elde etme duygusunu yaşar. Ayrılma bireyleşmenin simbiyotik döneminin adölesanın etkilenmeye devam eden rezidüel etkileri olduğu varsayılmıştır.

III.3.3.2. Yutulma Anksiyetesi:

Özellikle yakın ilişkilerden korkan ve bu ilişkileri kendi bağımsızlık ve kendilik duygularına tehdit olarak görme eğiliminde olan bireyleri tanımlar. Sıklıkla kendilerini diğer insanlar tarafından kontrol altında çevrelenmiş ve onların güçlerinin baskısı altında, özerkliklerinin ithal edildiği şekilde algırlarlar. Küçük çocuğun yeniden yaklaşma aşamasındaki yutulma korkusunun adölesan dönemde yeniden yaşanması şeklindeki rezidüel etkileri ölçtüğü varsayılır. (Yeniden yaklaşma dönemindeki yutulma korkusunun çocuğun birleşme fantezilerine yol açan yeni bağımlılık ihtiyaçlarından ve annenin erken simbiyotik dönemde aşırı müdaneci ya da sınırlayıcı algılanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir).

III.3.3.3. Ayrılma Anksiyetesi:

Önemli diğerinden emosyonel ya da fiziksel bağlantının kaybedilmesiyle ilgili kuvvetli korkuları olan bireyleri tanımlar. Bağlantı duygular (genellikle idealize edilmiş) diğer kişi tarafından reddedilme, terk edilme, yalnız bırakılma duyguları, gerek, beklentisel ya da algılanan ayrılığa bağlı olarak anksiyete ve depresyon yaşanmasıdır. Yeniden yaklaşma aşamasındaki çocuğun yaşadığı yoğun ayrılma anksiyetisinin ayrılan adölesanın yeniden yaşaması şeklindeki rezidüel etkileri olduğu varsayılır. (Yeniden yaklaşma dönemindeki artmış ayrılma anksiyetisinin, çocuğun ayrılığını daha fazla fark etmesine izin veren artmış bilişsel ve fiziksel ego fonksiyonlarından kaynaklandığına inanılır. Bu, ayrıca annesiyle simbiyotik bağımlı

erken koparan çocuklarda ve annesi çeşitli nedenle optimal olandan daha az ulaşılabilir olan annelerin çocuklarında görülür).

III.3.3.4. İhtiyacın Reddedilmesi

Bağımlılık ihtiyaçlarını inkar eden ya da görmezlikten gelen bireyleri tanımlar. Böyle bireyler muhtemelen ayrılmaya ilgili anksiyete ya da karşı savunma göstermektedirler ve bu anksiyete yakınlık, arkadaşlık ya da aşk duygularını anlamayarak ya da reddederek reaksiyon göstermelerine neden olur. Bu savunma ayrılma-bireyleşmenin erken evreleri sırasında kullanılan ve adölesan döneminde de kullanmaya devam eden bireyleri saptadığı varsayılır. (Bu davranışın kısmen simbiyotik evredeki çocuğu mekanik ya da öngörülmez biçimde davranan ya da aynı dönemdeki parazitlik yapışık ilişkilerden kaynaklandı düşünülür).

III.3.3.5. Kendilik Merkezli Oluş

Yüksek derecede narsisizm ve kendilik merkezli olan bu tarzları diğer kişilerin geribildirimi, övgüsü ya da hayranlığı ile desteklenen bireyleri tanımlar. Diğer taraftan aşırı değerlendirmeye yapılan vurgu ve/veya diğer kişilerden gelen aşırı ilgi belirgindir. Ayrılma-bireyleşmenin pratik yapma evresinin rezidüel etkilerinin olduğu kadar ayrılma-bireyleşmenin daha erken dönemlerindeki narsisistik rezervlerin elde edilmesini ölçtüğü varsayılır.

III.3.3.6. Sağlıklı Ayrılma

Ayrılma-bireyleşme ile ilgili çatışmaların çözülmesine yönelik önemli gelişmeler kaydeden bireyleri tanımlar. Hem bağımlılık hem de bağımsızlık ihtiyaçlarının, diğerlerinin benzerlik ve farklılıklarının kabul edilmesi vardır. Çocukluk çağındaki ayrılma-bireyleşmenin yerleştiği, kararlık kazandığı aşamasına başarılı olarak geçen ve böylece adölesan dönemde kendilik ve nesne imgelerinin benzer şekilde yerleştiği bireyleri temsil ettiği varsayılır.

Yukarıda sıralanan boyutların her biriyle ilgili 103 item oluşturulmuş ve bunlar AABT'nin çeşitli skalalarını meydana getirmişlerdir (Levine, Green, Millon,1986).

Levine ve Saintonge (1993 tarafından yapılan, klinik örnekleme AABT'nin psikometrik özelliklerinin incelendiği araştırma da , yine Levine ve arkadaşlarının daha önce tanımladığı bazı skalalar aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Adölesan Ayrılma Bireyleşme Testinin 9 alt ölçeği ve bu alt ölçeklerinin hangi maddelerden oluştuğu aşağıda sıralanmıştır:

Ayrılma Anksiyetesi :3,4,7,9,20,22,34,48,49,64,73.maddeleri içerir. Toplam puan 55'dir. Yüksek puanlar ayrılma anksiyetesinin yüksek olduğuna işaret eder.

Yutulma Anksiyetesi:1,5,8,29,47,55,57,84. maddeleri içerir. Toplam puanı 40'dır. Yüksek puanlar yutulma anksiyetesinin yüksek olduğuna işaret eder.

Arkadaşa Yapışma:19,27,31,35,37,39,42,50,60,83. maddeleri içerir. Toplam puanı 50'dir. Yüksek puanlar arkadaşla yapışmanın yüksek olduğuna işaret eder.

Öğretmene Yapışma:30,40,45,52,56,79,82,85, maddelerden oluşur. Toplam puanı 40'dır.Yüksek puanlar öğretmene yapışmanın yüksek olduğuna işaret eder.

Pratik Yapma Aynalama:2,12,16,28,36,43,53,59,66,70,71,74,75,77,80. maddeleri içerir.Toplam puan 75'dir. Yüksek puanlar pratik yapma ve aynalamanın yüksek olduğunu gösterir.

İhtiyacı İnkâr Etme:11,14,25,26,32,38,44,54,78,maddeleri içerir.Toplam puanı 45'dir.Yüksek puanlar ihtiyacı inkâr etmenin yüksek olduğunu gösterir.

Reddedilme Beklentisi:6,13,23,24,41,46,51,61,62,63,65,67,69,72. maddelerden oluşur .Toplam puan 70'dir. Yüksek puanlar reddedilme beklentisinin yüksek olduğunu gösterir.

Sağlıklı Ayrılma:10,15,21,33. maddelerden oluşur. Toplam puanı 20'dir. Yüksek puanlar sağlıklı ayrılmanın yüksek olduğunu gösterir.

Bakım Arama:17,76,81. maddeleri içerir. Toplam puan 15'dir. Yüksek puanlar bakım aramanın yüksek olduğunu gösterir.

Ölçekteki 15,58,68. maddeler rastgele cevaplama karşı oluşturulduğu için bu sonuçlar çıkarıldıktan sonra analiz işlemleri yapılmıştır.

II.3.4. AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİ (The Parental Attitude Research Instrument-PARI)

Schaeffer ve Bell tarafından 1958'de ABD'de gerçekleştirilmiştir. Türkçe uyarlaması 1978 yılında Güney le Compte ve Ayhan le Compte ,Serap Özer tarafından yapılmış, Küçük A.Ş tarafından geçerlilik çalışmaları yapılmıştır. Türkiye koşullarına uygun olarak yeniden düzenlenen testte 60 item ve 5 alt ölçek bulunmaktadır. Bu alt ölçekler aşırı koruyucu annelik , ev kadınlığı rolünü reddetme, demokratik davranma, karı-koca geçimsizliği ve baskı disiplindir(Savran ve diğerleri,1995).

Faktör analizi sonucunda PARI testi için elde edilen 5 faktör boyutu şunlardır:

II.3.4.1. Aşırı Annelik

Bu boyuttaki alt ölçekler , aşırı kontrol, müdahalecilik, çocuktan bağımlı ve faal olmasını isteme , annenin son derece fedakar olması ve çocuğun bunu anlaması gereğine inanma gibi konuları kapsamaktadır. 16 itemden oluşur. Bu itemler annenin çocuğa zorla müdahalesini, çocuğun anne babasına bağımlılığını ölçer.

II.3.4.2. Demokratik Tutum Ve Eşitlik Tanıma

Çocuğa eşit haklar tanımak , fikrini açıkça belirtmesinin desteklemek ,onunla arkadaşlık etmek ve birçok şeyi paylaşmak gibi konuları kapsar. Anne ve babanın cesaret verici konuşmalarını ve çocukça paylaşmasını ölçen 9 itemden oluşur.

II.3.4.3.Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme

Kadının kendi annesi yada başkalarına bağımlılığını desteklemek , sinirlilik , çocuklarla uzun bir süre bir arada kalmaktan hoşlanmamak , yeni doğan bebeğin bakımından ürkemek gibi konuları kapsar ve 13 itemden oluşur. Bunlar bir evde sessiz duran kadının mutsuzluk durumunu , ev ve çocuklara bakmayla ilgili doyumsuzluğunu ölçer.

II.3.4.4. Karı –Koca Geçimsizliği:

Eşler arasındaki geçimsizliğin çocuk yetiştirmede rolü, kocanın düşüncesizliği anneye yardımcı olmayışı gibi konuları kapsar. 6 itemden oluşur. Genel olarak evliliklerde ne derece ayrılıkların olabileceği konusunda test uygulanan kişilerin fikrini dolaylı yoldan saptamaya yöneliktir.

II.3.4.5. Baskı Ve Disiplin

Cezalandırma ,katı disiplin ve baskıya çocuğun verdiği yanıtlara ilişkin genel anne ve baba tutumunu ölçmeye yarar.

Değerlendirme:

Aşırı Annelik:1,3,4,7,11,12,14,26,27,28,32,34,36,46,51,57

Demokratik Tutum Ve Eşitlik Tanıma:2,13,18,22,29,37,44,45,59

Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme:6,9,16,17,21,23,31,38,41,42,49,52,55

Karı-Koca Geçimsizliği:8,19,33,40,48,54

Baskı Ve Disiplin:5,10,15,20,24,25,30,35,39,43,47,50,53,56,58,60

2,29,44 . maddeler tersine kodlanmaktadır. Demokratik tutum ve eşitlik tanıma dışındaki faktörlerdeki puan artışı olumsuz olarak değerlendirilmektedir.

III. 4. VERİ ÇÖZÜMLEME TEKNİKLERİ

Madde kullanan ergen ve madde kullanmayan ergenlere yapılan uygulamadan sonra Bireysel Bilgi Formu bilgileri ,Bağımlılık Görüşme Formu bilgileri, Adölesan Ayrılma Bireyleşme Testi ve Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği kontrol edilerek eksik olanlar ayrılmıştır. Veriler sıra numarasına göre bilgisayara yüklenmiştir. Verilerin analizi SPSS 13.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Bireysel Bilgi Formu ile Bağımlılık Görüşme formundan elde edilen bilgilerin genel dağılımı , sayı ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Ayrıca Adölesan Ayrılma-Bireyleşme Testi ve Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğinin alt ölçeklerinden elde edilen puanların ortalamaları , standart sapma , minimum ve maksimum değerlerini içeren betimsel veriler elde edilmiştir. Madde kullanan ergenlerin kardeş sayısı, doğuş sırası , aile yapısı , ana- babanın eğitim düzeyi , çocukluk yaşantılarında kendilerini en yakın hissettikleri kişiler ile Adölesan Ayrılma Bireyleşme Testi, Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğinin alt ölçekleri karşılaştırılmış, standart sapma, aritmetik ortalama ve t testi sonuçları tablolaştırılmıştır.

Değerlendirmede istatistiksel anlamlılık sınırı 0.05 olarak kabul edilmiştir. Elde edilen sonuçlar skalalar için ortalama , standart sapma , kategorik veriler için frekans ve yüzde şeklinde gösterilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırma verilerinin analiz sonuçlarına yer verilerek elde edilen temel bulgular özetlenmiştir.

Madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin yakınlarından ayrılma-bireyleşme düzeyleri, madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin ebeveynlerinin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması üzerinde durulmuş, elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

IV.1 MADDE BAĞIMLISI OLAN VE MADDE BAĞIMLISI OLMAYAN ERGENLERİN AYRILMA-BİREYLEŞME DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMALARI

Adölesan ayrılma- bireyleşme testinin alt ölçeklerinin madde kullanan ergen ve madde kullanmayan ergenlerin aldıkları puanlar istatistiksel açıdan anlamlı derecede farklılaşmaktadır. Madde bağımlısı ergenlerin yutulma anksiyeteleri, bakım arama, ihtiyacı inkar etme ,reddedilme beklentisi düzeyleri ,madde bağımlısı olmayan ergenlerin puanlarından anlamlı derecede yüksektir. Madde bağımlısı olmayan ergenlerin öğretmene yapışma ve sağlıklı ayrılma puanları madde bağımlısı olan ergenlerin puanlarından anlamlı derecede yüksektir. Tablo 5, bağımlı ve kontrol grubu ergenlerin ayrılma-bireyleşme düzeylerine ilişkindir.

TABLO 5
ADÖLESAN AYRILMA- BİREYLEŞME TESTİNİN ALT ÖLÇEKLERİNİN
MADDE KULLANAN ERGEN VE MADDE KULLANMAYAN
ERGENLERİN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART
SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ

		N	$\bar{X}$	SS	t	SD	p
Ayrılma Anksiyetesi	Kullanan	52	32,78	9,37	1,353	90,471	,179
	Kullanmayan	57	30,66	6,57			
Yutulma Anksiyetesi	Kullanan	52	27,15	7,33	3,240	97,241	,002
	Kullanmayan	57	23,01	5,82			
Bakım Arama	Kullanan	52	10,10	5,21	1,842	69,298	,070
	Kullanmayan	57	8,65	2,33			
Arkadaşa Yapışma	Kullanan	52	38,27	7,22	-1,226	107	,223
	Kullanmayan	57	39,83	6,02			
Öğretmene Yapışma	Kullanan	52	22,68	7,67	-3,207	86,158	,002
	Kullanmayan	57	26,70	4,98			
Pratik Yapma- Aynalama	Kullanan	52	50,10	11,28	,291	107	,772
	Kullanmayan	57	49,51	9,83			
İhtiyacı İnkâr Etme	Kullanan	52	24,94	6,74	3,761	86,650	,000
	Kullanmayan	57	20,79	4,41			
Reddedilme Beklentisi	Kullanan	52	43,02	9,87	8,234	107	,000
	Kullanmayan	57	29,29	7,46			
Sağlıklı Ayrılma	Kullanan	52	14,64	3,25	-2,341	107	,0021
	Kullanmayan	57	16,00	2,81			

*p<.05

T testi sonucunda madde kullanan ($\bar{X} : 32,78, SS:9,37$) ergenlerin **ayrılma anksiyetesi** düzeylerinin puan ortalamaları ile madde kullanmayan ($\bar{X} : 30,66, SS:6,57$) ergenlerin puan ortalamaları arasında $t(90,47) = 1,353, P > .05$ anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Madde kullanan ($\bar{X} : 27,15, SS:7,33$) ergenlerin **yutulma anksiyetesi** düzeylerinin puan ortalamaları ile madde kullanmayan ($\bar{X} : 23,01, SS:5,82$) ergenlerin puan ortalamaları arasında $t(97,241) = 3,240, P < .05$ anlamlı bir fark bulunmuştur. Madde kullanan ergenlerin yutulma anksiyeteleri, madde kullanmayan ergenlerle karşılaştırıldığında anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Madde kullanan ($\bar{X} : 10,10, SS:5,21$) ergenlerin **bakım arama** düzeylerinin puan ortalamaları ile madde kullanmayan ($\bar{X} : 8,65, SS:2,33$) ergenlerin puan ortalamaları arasında $t(69,298) = 1,842, P > .05$ anlamlı bir fark bulunmamıştır.

T testi sonucunda madde kullanan ($\bar{X} : 38,27, SS:7,22$) ergenlerin **arkadaşa yapışma** düzeylerinin puan ortalamaları ile madde kullanmayan ($\bar{X} : 39,83, SS:6,02$) ergenlerin puan ortalamaları arasında $t(1,107) = -1,226, P > .05$ anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Madde kullanan ($\bar{X} : 38,27, SS:7,67$) ergenlerin **öğretmene yapışma** düzeylerinin puan ortalamaları ile madde kullanmayan ($\bar{X} : 26,70, SS:4,68$) ergenlerin puan ortalamaları arasında $t(86,15) = -3,207, P < .05$ anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. Madde kullanmayan ergenlerin öğretmene yapışma düzeylerinin, madde kullanan ergenlerle karşılaştırıldığında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Madde kullanan ($\bar{X} : 50,10, SS:11,28$) ergenlerin **pratik yapma ve aynalama** düzeylerinin puan ortalamaları ile madde kullanmayan ($\bar{X} : 49,51, SS:9,83$) ergenlerin puan ortalamaları arasında $t(1,107) = ,291, P > .05$ anlamlı düzeyde fark bulunmamıştır.

T testi sonucunda madde kullanan ($\bar{X} : 24,94, SS:6,74$) ergenlerin **ihtiyacı inkar etme** düzeylerinin puan ortalamaları ile madde kullanmayan ($\bar{X} : 20,79, SS:4,41$) ergenlerin puan ortalamaları arasında $t(86,65) = 3,761, P < .05$ anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. Madde kullanan ergenlerin ihtiyacı inkar etme düzeyleri, madde kullanmayan ergenlerle karşılaştırıldığında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

T testi sonucunda madde kullanan ($\bar{X} : 14,64, SS:3,25$) ergenlerin **sağlıklı ayrılma** düzeylerinin puan ortalamaları ile madde kullanmayan ($\bar{X} : 16,00, SS:2,81$) ergenlerin puan ortalamaları arasında $t(1,107) = -2,341, P < .05$ anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. Madde kullanan ergenlerin sağlıklı ayrılma düzeyleri, madde kullanmayan ergenlerle karşılaştırıldığında anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

IV.2. MADDE BAĞIMLISI OLAN VE MADDE BAĞIMLISI OLMAYAN ERGENLERİN AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI:

Araştırmanın alt problemi madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin, aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarının farklılaşp farklılaşmadıklarıdır.

Bağımlı ve kontrol grubu deneklerinin ailelerinin ,5 faktör boyutunda aldıkları puan ortalamaları, standart sapmaları, p değerine ilişkin **T TESTİ** sonuçları aşağıda Tablo6'te sunulmuştur.

TABLO 6
MADDE KULLANAN VE KULLANMAYAN ERGENLERİN AİLE HAYATI
VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI
PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ
DEĞERLERİ

		N	$\bar{X}$	SS	t	SD	p
AŞIRI ANNELİK	KULLANAN	52	42,79	8,90	-3,689	107	,094
	KULLANMAYAN	57	45,51	7,93			
DEMOKRATİK TUTUM VE EŞİTLİK TANIMA	KULLANAN	52	27,07	2,97	1,500	107	,137
	KULLANMAYAN	57	27,95	3,13			
EV KADINLIĞINI REDDETME	KULLANAN	52	29,32	6,19	-3,17	107	,752
	KULLANMAYAN	57	29,71	6,45			
KARI-KOCA GEÇİMSİZLİĞİ	KULLANAN	52	14,81	4,01	,763	107	,447
	KULLANMAYAN	57	14,24	3,67			
BASKI VE DİSİPLİN	KULLANAN	52	38,54	7,77	-3,689	107	,493
	KULLANMAYAN	57	39,59	8,21			

T testi sonucunda madde kullanan ($\bar{X}:42,79$, $SS:8,90$) ergenlerin ailelerinin **aşırı annelik** alt ölçeğinin puan ortalamaları ile madde kullanmayan ($\bar{X}:45,51$, $SS:7,93$) ergenlerin ailelerinin **aşırı annelik** alt ölçeğinin puan ortalamaları arasında $t(1,107)=-1,689$, $p>.05$ anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Madde kullanan ($\bar{X}:27,07$, $SS:2,97$) ergenlerin ailelerinin **demokratik tutum ve eşitlik tanıma** alt ölçeğinin puan ortalamaları ile madde kullanmayan ($\bar{X}:27,95$, $SS:3,13$) ergenlerin ailelerinin demokratik tutum ve eşitlik tanıma alt ölçeğinin puan ortalamaları arasında $t(1,107)=-1,500$, $p>.05$ anlamlı bir fark bulunmamıştır.

T testi sonucunda madde kullanan ($\bar{X}:29,32$, $SS:6,19$) ergenlerin ailelerinin **ev kadınlığı reddi** alt ölçeğinin puan ortalamaları ile madde kullanmayan ($\bar{X}:29,71$, $SS:6,45$) ergenlerin ailelerinin ev kadınlığı reddi alt ölçeğinin puan ortalamaları arasında $t(1,107)=-3,17$, $p>.05$ anlamlı bir fark bulunmamıştır.

T testi sonucunda madde kullanan ($\bar{X}:14,81$, $SS:4,01$) ergenlerin ailelerinin **karı-koca geçimsizliği** alt ölçeğinin puan ortalamaları ile madde kullanmayan ($\bar{X}:14,24$, $SS:3,67$) ergenlerin ailelerinin karı-koca geçimsizliği alt ölçeğinin puan ortalamaları arasında $t(1,107)=,763$, $p>.05$ anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Madde kullanan ($\bar{X}:38,54$, $SS:7,77$) ergenlerin ailelerinin **baskı ve disiplin** alt ölçeğinin puan ortalamaları ile madde kullanmayan ($\bar{X}:39,59$, $SS:8,21$) ergenlerin ailelerinin baskı ve disiplin alt ölçeğinin puan ortalamaları arasında $t(1,107)=-,689$, $p>.05$ anlamlı bir fark bulunmamıştır.

IV.3. MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ANNELERİNİN ÇALIŞMA DURUMLARI İLE AİLE HAYATI VE TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI:

Madde kullanan ergenlerin, çalışmayan ($\bar{X}:45,63$, $SS:7,60$) annelerin Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğinin **aşırı annelik** alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının çalışan ($\bar{X}:39,37$, $SS:9,57$) annelerin puan ortalamaları arasında $t(1,48)=2,568$, $P<.05$ anlamlı düzeyde bir fark bulunmuştur. Çalışan

annelerin aşırı annelik tutumlarının , çalışmayan annelerin puanlarına göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

T testi sonucunda madde kullanan ergenlerin, çalışmayan ($\bar{X}$:27,34, SS:2,65) annelerin Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğinin **demokratik tutum ve eşitlik** alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının çalışan ($\bar{X}$:26,77, SS:3,43) annelerin puan ortalamaları arasında $t(1,48)=,652$, $P>,05$ anlamlı düzeyde bir fark bulunamamıştır.

T testi sonucunda madde kullanan ergenlerin, çalışmayan($\bar{X}$:30,69, SS:27,11) annelerin Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Ölçeğinin **ev kadınlığı reddi** alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının çalışan($\bar{X}$:27,11, SS:5,93)annelerin puan ortalamaları arasında $t(1,48)=,049$, $P<,05$ anlamlı düzeyde bir fark bulunmuştur. Çalışmayan annelerin ev kadınlığı reddi puanları, çalışan annelerin puanları ile karşılaştırıldığında anlamlı düzeyde yüksek olarak belirlenmiştir.

Madde kullanan ergenlerin, çalışmayan($\bar{X}$:15,10, SS:4,30) annelerin Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğinin **karı-koca geçimsizliği** alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının çalışan($\bar{X}$:14,35,SS:3,80)annelerin puan ortalamaları arasında $t(1,48)=,625$, $P>,05$ anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır.

Madde kullanan ergenlerin, çalışmayan($\bar{X}$:40,73, SS:6,92) annelerin Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğinin **baskı ve disiplin** alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının çalışan($\bar{X}$:35,25,SS:8,10)annelerin puan ortalamaları arasında $t(1,48)=2,561$, $P>,05$ anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır.

TABLO 7
MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ANNELERİNİN ÇALIŞMA
DURUMLARI İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM
ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN
ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ

		N	$\bar{X}$	SS	t	SD	P
Aşırı Annelik	Çalışmıyor	30	45,63	7,60	2,568	48	,013
	Çalışıyor	20	39,37	9,57			
Demokratik Tutum ve eşitlik	Çalışmıyor	30	27,34	2,65	,652	48	,517
	Çalışıyor	20	26,77	3,43			
Ev Kadınlığı Reddi	Çalışmıyor	30	30,69	6,24	2,023	48	,049
	Çalışıyor	20	27,11	5,93			
Karı-Koca Geçimsizliği	Çalışmıyor	30	15,10	4,30	,625	48	,535
	Çalışıyor	20	14,35	3,80			
Baskı ve Disiplin	Çalışmıyor	30	40,73	6,92	2,561	48	0,14
	Çalışıyor	20	35,25	8,10			

P<,05

IV.4 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ANNELERİNİN EĞİTİM DÜZEYLERİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

Madde kullanan ergenlerin, okur yazar değil –ilkokul mezunu ($\bar{X}$:44,65, SS:7,90) annelerin Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğinin **asırı annelik** alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının ortaokul ve üstü ($\bar{X}$:40,45, SS:9,82) eğitilmiş annelerin puan ortalamaları arasında $t(1,49)=1,686$, $P>,05$ anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır.

T testi sonucunda madde kullanan ergenlerin, , okur yazar değil –ilkokul mezunu ($\bar{X}$:2661, SS:2,82) annelerin Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğinin **demokratik tutum ve eşitlik** alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının ortaokul ve üstü ($\bar{X}$:27,97, SS:3,02) eğitilmiş annelerin puan ortalamaları arasında $t(1,49)=-1,632$, $P>,05$ anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır.

T testi sonucunda madde kullanan ergenlerin, okur yazar değil –ilkokul mezunu ($\bar{X}$:30,29, SS:6,06) annelerin Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Ölçeğinin **ev kadınlığı reddi** alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının ortaokul ve üstü ($\bar{X}$:27,69, SS:6,35) eğitilmiş annelerin puan ortalamaları arasında $t(1,49)=1,471$, $P>,05$ anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır.

Madde kullanan ergenlerin, okur yazar değil –ilkokul mezunu ($\bar{X}$:14,93, SS:4,44) annelerin Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğinin **karı-koca geçimsizliği** alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının ortaokul ve üstü ($\bar{X}$:14,60,SS:3,45) eğitilmiş annelerin puan ortalamaları arasında $t(1,49)=-280$, $P>,05$ anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır.

TABLO 8
MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ANNELERİNİN EĞİTİM
DÜZEYLERİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM
ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART
SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ

		N	$\bar{X}$	SS	t	SD	p
Aşırı Annelik	Okur yazar						
	Değil- İlkokul	31	44,65	7,90	1,686	49	,098
	Ortaokul ve Üstü	20	40,45	9,82			
Demokratik Tutum	Okuryazar						
	Değil-İlkokul	31	26,61	2,82	-1,632	49	,109
	Ortaokul ve Üstü	20	27,97	3,027			
Ev Kadınlığı reddi	Okuryazar						
	Değil-İlkokul	31	30,29	6,06	1,471	49	,148
	Ortaokul ve Üstü	20	27,69	6,35			
Karı –Koca Geçimsizliği	Okuryazar						
	Değil-İlkokul	31	14,93	4,44	-280	49	,781
	Ortaokul ve Üstü	20	14,60	3,45			
Baskı ve Disiplin	Okuryazar						
	Değil-İlkokul	31	39,56	6,84	1,324	49	,192
	Ortaokul Ve Üstü	20	36,62	8,97			

P<,05

IV.5 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN BABALARININ EĞİTİM DÜZEYLERİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI:

Madde kullanan ergenlerin okur-yazar değil ve ilkokul mezunu babalarının, ortaokul ve üstü eğitimleri olan babaları ile aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeğinden aldıkları puanlar karşılaştırıldığında babaların eğitim düzeylerinin çocuk yetiştirme tutumlarında anlamlı bir fark yarattığı bulunmuştur.

Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğinin **aşırı annelik** alt testinde okur yazar değil-ilkokul mezunu olan ($\bar{X}$:46,02, SS:7,55) babaların, ortaokul ve üstü ($\bar{X}$:39,61, SS:9,27) babaların puan ortalamaları $t(1,48)=2,687$, $P<,05$ anlamlı düzeyde bir fark bulunmuştur. Okur yazar değil-ilkokul mezunu olan babaların aşırı annelik alt ölçeğinden aldıkları puanlar anlamlı düzeyde yüksektir.

Madde kullanan ergenlerin, okur yazar değil-ilkokul mezunu olan ($\bar{X}$:41,38, SS:7,22) babaların Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğinin **baskı ve disiplin** alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının ortaokul ve üstü ($\bar{X}$:35,59, SS:7,30) babaların puan ortalamaları $t(1,48)=2,816$, $P<,05$ anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

TABLO 9
MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN BABALARININ EĞİTİM
DÜZEYLERİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM
ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART
SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ

EĞİTİM DÜZEYİ		N	$\bar{X}$	SS	t	SD	p
Aşırı Annelik	Okur-Yazar Değil-İlkokul Mezunu	26	46,02	7,55	2,687	48	,010
	Ortaokul ve Üstü	24	39,61	9,27			
Demokratik Tutum	Okur Yazar Değil İlkokul	26	27,00	2,93	-2,62	48	,795
	Ortaokul ve Üstü	24	27,23	3,064			
Ev Kadınlığı reddi	Okur Yazar Değil İlkokul	26	30,72	6,24	1,986	48	,053
	Ortaokul ve Üstü	24	27,34	5,73			
Karı –Koca Geçimsizliği	Okur yazar Değil İlkokul	26	15,56	4,21	1,462	48	,150
	Ortaokul ve Üstü	24	13,89	3,82			
Baskı ve Disiplin	Okur Yazar Değil İlkokul	26	41,38	7,22	2,816	48	0,07
	Ortaokul ve Üstü	24	35,59	7,30			

P<,05

IV.6. MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN EBEVEYNLERİNİ BİRLİKTELİKLERİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI:

Madde kullanan ergenlerin ebeveynlerinin birliktelik ve ayrılıklarının, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğinin **demokratik tutum** alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklı olduğu belirlenmiştir. Ebeveynleri ayrı ($\bar{X}:28,45$, $SS:2,18$) olan madde bağımlılarının, ebeveynleri birlikte ($\bar{X}:26,53$, $SS:3,13$) olan madde bağımlılarının puan ortalamalarından $t(1,46)=-2,022$, $p<,05$ istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

Ebeveynlerin ayrılma ve birliktelik durumları, ölçeğin aşırı annelik, ev kadınlığı rolünü reddetme, baskı ve disiplin, karı-koca geçimsizliği faktör boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmamaktadır.

TABLO 10
MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN EBEVEYNLERİNİN
BİRLİKTELİKLERİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM
ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART
SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ

		N	$\bar{X}$	SS	t	SD	p
Aşırı Annelik	Birlikte	35	44,69	8,84	1,941	46	,058
	Ayrı	13	39,15	8,61			
Demokratik Tutum	Birlikte	35	26,53	3,13	-2,022	46	,049
	Ayrı	13	28,45	2,18			
Ev Kadınlığını Reddetme	Birlikte	35	29,48	5,69	,586	16,834	,566
	Ayrı	13	28,08	7,91			
Baskı ve Disiplin	Birlikte	35	40,18	6,75	1,672	16,698	,113
	Ayrı	13	35,37	9,52			
Karı Koca Geçimsizliği	Birlikte	35	14,69	4,484	-,168	46	,867
	Ayrı	13	14,92	3,30			

IV.7 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN KARDEŞ SIRALAMASI İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI:

Çalışmaya alınan madde bağımlısı ergenlerin kardeş sıralamasının aile hayatı ve tutum ölçeğinin alt ölçeklerinde ebeveyn tutumları ile ilgili bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur. Tüm alt testlerin t testi istatistiklerinde anlamlı düzeyde bilgiye rastlanmamıştır. Tablo 11 da elde edilen istatistiksel veriler sunulmuştur.

TABLO 11
MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN KARDEŞ SIRALAMASININ
AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN
ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALARINI
VE T TESTİ DEĞERLERİ

		N	$\bar{X}$	SS	t	SD	P
Aşırı Annelik	1 .Çocuk	25	41,97	9,40	-,974	47	,335
	Diğer	24	44,37	7,80			
Demokratik Tutum	1.çocuk	25	26,70	3,21	-,851	47	,399
	diğer	24	27,42	2,70			
Ev Kadınlığı reddi	1 .çocuk	25	29,40	6,41	,414	47	,811
	diğer	24	29,82	5,78			
Karı –Koca Geçimsizliği	1 .çocuk	25	15,16	3,48	,253	47	,711
	diğer	24	14,74	4,47			
Baskı ve Disiplin	1. çocuk	25	37,70	10,06	-802	47	,427
	diğer	24	39,48	8,78			

IV. 8. MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN KARDEŞ SAYILARI İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI:

Aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeğinin alt ölçeklerinin madde bağımlısı olan ergenlerin kardeş sayıları açısından karşılaştırıldığında istatistiksel açıdan aile tutumları arasında anlamlı farka rastlanmamıştır. Tablo 12 de elde edilen istatistiksel veriler sunulmuştur.

TABLO 12
MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN KARDEŞ SAYILARI İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ

		N	$\bar{X}$	SS	t	SD	P
Aşırı Annelik	1 ve 3	31	43,06	8,62	-1,044	42	,303
	4 ve Üstü	13	45,88	6,91			
Demokratik Tutum	1 ve 3	31	26,99	2,73	-4,32	42	,668
	4 ve Üstü	13	27,37	2,59			
Ev Kadınlığı reddi	1 ve 3	31	30,58	5,38	,029	42	,977
	4 ve Üstü	13	30,53	6,25			
Karı –Koca Geçimsizliği	1 ve 3	31	14,85	3,48	-5,06	42	,615
	4 ve Üstü	13	15,49	4,54			
Baskı ve Disiplin	1 ve 3	31	39,27	7,85	-,117	42	1907
	4 ve Üstü	13	39,57	7,21			

P<.05

IV. 9. MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ÇOCUKLUK YILLARINDA KENDİNİ EN YAKIN HİSSETİĞİ KİŞİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI:

Madde bağımlısı olan ergenlerin çocukluk yıllarında kendisini en yakın hissettiği kişi annesi ($\bar{X}$:26,46, SS:5,67) olan ergenlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeğinin ev kadınlığı reddi alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının diğer ($\bar{X}$:30,81, SS:6,20) kişilere yakın hisseden madde kullanan ergenlerin aldıkları puan ortalamalarından $t(1,49) = 2,559, p < ,05$ anlamlı düzeyde düşük olduğu bulunmuştur.

Karı –koca geçimsizliği alt ölçeğinde çocukluk yıllarında kendini en çok annesine ($\bar{X}$:16,16,SS:2,73) yakın hisseden madde bağımlısı ergenlerin puan ortalamalarının , diğer ($\bar{X}$:12,14, SS:4,36) kişilere yakın hisseden madde bağımlılarının puan ortalamalarından $t(1,49) = 4,051, p < ,05$ anlamlı düzeyde düşük olduğu saptanmıştır.Tablo 13 de elde edilen istatistiksel bilgiler verilmiştir.

TABLO 13
MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ÇOCUKLUK YILLARINDA
KENDİNİ EN YAKIN HİSSETTİĞİ KİŞİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK
YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN
ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ

		N	$\bar{X}$	SS	t	SD	P
Aşırı Annelik	Anne	32	44,57	8,36	1,602	49	,116
	Diğer	19	40,57	9,00			
Demokratik Tutum	Anne	32	27,42	2,94	1,163	49	,250
	Diğer	19	26,42	3,07			
Ev Kadınlığı Reddi	Anne	32	26,46	5,67	2,559	49	,014
	Diğer	19	30,81	6,20			
Karı –Koca Geçimsizliği	Anne	32	16,16	2,73	4,051	49	,000
	Diğer	19	12,14	4,36			
Baskı ve Disiplin	Anne	32	39,49	8,18	,898	49	,374

P<,05

IV.10 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ÇOCUKLUK YILLARINDA KENDİNİ EN YAKIN HİSSETİĞİ KİŞİ İLE ADÖLESAN AYRILMA-BİREYLEŞME TESTİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI:

Madde bağımlısı olan ergenlerin çocukluk yıllarında kendisini en yakın hissettiği kişi annesi ($\bar{X}$:25,32, SS:7,39) olan ergenlerin Adölesan Ayrılma Bireyleşme Testi **yutulma anksiyetesi** alt testinden aldıkları puan ortalamalarının diğer ($\bar{X}$: 30,38, SS:6,37) kişilere yakın hisseden madde kullanan ergenlerin aldıkları puan ortalamalarından $t(1,49) = -2,480, p < ,05$ anlamlı düzeyde düşük olduğu bulunmuştur.

Adölesan Ayrılma Bireyleşme Testi **bakım arama** alt ölçeğinden madde bağımlısı ergenlerin çocukluk yıllarından kendine en yakın hissettiği kişi annesi ($\bar{X}$:11,66 ,SS:5,96) olan ergenlerin aldıkları puan ortalamalarının diğer ($\bar{X}$:7,64 , SS:2,12) kişilere yakın hisseden madde bağımlısı ergenlerin aldıkları puan ortalamalarından $t:(1,49) = 2,823, p < ,05$ anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Madde bağımlısı olan ergenlerin çocukluk yıllarında kendisini en yakın hissettiği kişi annesi ($\bar{X}$:15,37,SS:3,12) olan ergenlerin Adölesan Ayrılma Bireyleşme Testi **sağlıklı ayrılma** alt testinden aldıkları puan ortalamalarının diğer ($\bar{X}$:13,61, SS:3,22)kişilere yakın hisseden madde kullanan ergenlerin aldıkları puan ortalamalarından $t(1,49) = 1,923, p < ,05$ anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

TABLO 14
MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ÇOCUKLUK
YILLARINDA KENDİNİ EN YAKIN HİSSETTİĞİ KİŞİ İLE AİLE HAYATI
VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI
PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ
DEĞERLERİ

		N	$\bar{X}$	SS	t	SD	P
Ayrılma Ank	Anne	32	32,87	9,60	0,92	49	,927
	Diğer	19	32,61	9,48			
Yutma Ank	Anne	32	25,32	7,39	-2,480	49	,017
	Diğer	19	30,38	6,37			
Arkadaşa Yapışma	Anne	32	37,81	6,89	-8,48	49	,400
	Diğer	19	39,57	7,61			
Öğretmene Yapışma	Anne	32	23,31	6,82	,717	49	,477
	Diğer	19	21,70	9,21			
Pratik Yapma Aynalama	Anne	32	49,14	10,76	-1,062	49	,294
	Diğer	19	52,57	11,77			
İhtiyacı inkar etme	Anne	32	24,42	7,19	-,576	49	,567
	Diğer	19	25,56	6,10			

Reddedilme Beklentisi	Anne	32	42,09	10,50			
	Diğer	19	44,69	9,01	-,900	49	,372
Sağlıklı Ayrılma	Anne	32	15,37	3,12			
	Diğer	19	13,61	3,22	1,923	49	,040
Bakım Arama	Anne	32	11,66	5,96			
	Diğer	19	7,64	2,12	2,823	49	,007

P<,05

IV.11 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN YAKINLARINA GÜVEN İLİŞKİLERİ İLE ADÖLESAN AYRILMA BİREYLEŞME TESTİ BAKIM ARAMA ALT ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

Madde bağımlısı ergenlerin, yakınlarına güven ilişkileri ve Adölesan Ayrılma Bireyleşme Testi **bakım arama** alt ölçeğinde,yakınlarına güvenen, ($\bar{X}$:11,96, SS:6,68) yakınlarına güvenmeyen ($\bar{X}$: 8,62, SS: 3,06) ergenlerin aldıkları puan ortalamaları arasında $t (1,50)=2,394$,**P<,05** anlamlı düzeyde bir fark bulunmuştur.Yakınlarına güvenen madde bağımlısı ergenlerin bakım arama alt testinden aldıkları puan ortalamaları yakınlarına güvenmeyen madde bağımlılarından istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yüksektir.

TABLO 15
MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN YAKINLARINA GÜVEN
İLİŞKİLERİ VE ADÖLESAN AYRILMA BİREYLEŞME TESTİ BAKIM
ARAMA ALT ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN
ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ

		N	$\bar{X}$	SS	t	SD	p
Bakım Arama	Güvenirim	23	11,96	6,68	2,394	50	,020
	Güvenmem	29	8,62	3,06			

P<,05

V.12 SOKAK YAŞANTISI OLAN VE SOKAK YAŞANTISI
OLMAYAN MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN ADÖLESAN AYRILMA -
BİREYLEŞME TESTİNİN ARKADAŞA YAPIŞMA ALT TESTİ PUAN
KARŞILAŞTIRMALARI :

Sokak yaşantısı olan ($\bar{X}$:36,14, SS: 6,09) madde bağımlısı ergenlerin Adölesan Ayrılma Bireyleşme Testinin arkadaşa yapışma alt testinin puan ortalamalarının , sokak yaşantısı olmayan ($\bar{X}$: 41,32 , SS :7,67) madde bağımlısı ergenlerin aldıkları puan ortalamalarından t: (1,47) = -2,635 , p<,05 anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

TABLO 16

SOKAK YAŞANTISI OLAN VE SOKAK YAŞANTISI OLMAYAN MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN ADÖLESAN AYRILMA -BİREYLEŞME TESTİNİN ARKADAŞA YAPIŞMA ALT TESTİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ

		N	$\bar{X}$	SS	t	SD	p
Arkadaş Yapışma	Sokak Yaşantısı Var	27	36,14	6,09	-2,635	47	,011
	Sokak Yaşantısı Yok	22	41,32	7,67			

P< ,05

IV.13 SOKAK YAŞANTISI OLAN VE SOKAK YAŞANTISI OLMAYAN MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN ADÖLESAN AYRILMA - BİREYLEŞME TESTİNİN ÖĞRETMENE YAPIŞMA ALT TESTİ PUAN KARŞILAŞTIRMALARI :

Sokak yaşantısı olan ($\bar{X}$:20,37, SS: 7,27) madde bağımlısı ergenlerin Adölesan Ayrılma Bireyleşme Testinin öğretmene yapışma alt testinin puan ortalamalarının , sokak yaşantısı olmayan ($\bar{X}$: 25,01 , SS :7,74) madde bağımlısı ergenlerin aldıkları puan ortalamalarından t: (1,47) = -2,156 , p<,05 anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

TABLO 17

SOKAK YAŞANTISI OLAN VE SOKAK YAŞANTISI OLMAYAN MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN ADÖLESAN AYRILMA -BİREYLEŞME TESTİNİN ÖĞRETMENE YAPIŞMA ALT TESTİNDEN ALDIKLARI PUANLARIN ORTALAMALARI, STANDART SAPMALAR VE T TESTİ DEĞERLERİ

		N	$\bar{X}$	SS	t	SD	p
Öğretmene Yapışma	Sokak Yaşantısı Var	27	20,37	7,27	-2,156	47	,036
	Sokak Yaşantısı Yok	22	25,01	7,74			

P<,05

IV.14. EBEVEYNLERİNDE MADDE KULLANIMI OLAN VE MADDE KULLANIMI OLMAYAN MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN ADÖLESAN AYRILMA BİREYLEŞME TESTİ AYRILMA ANKSİYETESİ ALT ÖLÇEĞİ PUAN KARŞILAŞTIRMALARI:

Ebeveynlerinde madde kullanımı olan ($\bar{X}$: **35,84** , **SS:9,06**) madde bağımlısı ergenlerin Adölesan Ayrılma Bireyleşme Testinin ayrılma anksiyetesi alt testinin puan ortalamalarının, ebeveynlerinde madde kullanımı olmayan ($\bar{X}$:**30,16** , **SS: 9,08**)Madde bağımlısı ergenlerin puan ortalamalarından **t: (1,47) = 2,155** , **p<,05** anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

TABLO 18
EBEVEYNLERİNDE MADDE KULLANIMI OLAN VE MADDE
KULLANIMI OLMAYAN MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN ADÖLESAN
AYRILMA BİREYLEŞME TESTİ AYRILMA ANKSİYETESİ ALT
ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUAN ORTALAMALRI, STANDART
SAPMALARI VE T TESTİ DEĞERLERİ

		N	$\bar{X}$	SS	t	SD	p
Ayrılma Anksiyetesi	Var	20	35,84	9,06	2,155	47	0,36
	Yok	29	30,16	9,08			

P<,05

IV.15 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN MADDE
KULLANIMLARINDA BABALARINI SORUMLU TUTMA DÜZEYLERİ
İLE ADÖLESAN AYRILMA BİREYLEŞME TESTİ AYRILMA
ANKSİYETESİ ALT ÖLÇEĞİ PUAN KARŞILAŞTIRMALARI:

Madde bağımlısı ergenlerin madde kullanımlarında babalarını sorumlu tutanların ($\bar{X}$:11,80, SS : 6,65) adölesan ayrılma bireyleşme testi bakım arama alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları , madde kullanımlarında babalarını sorumlu tutmayan madde bağımlısı ergenlerin ($\bar{X}$:8,24 , SS : 3,01) puan ortalamalarından $t : (1,43) = 2,256$, $p<,05$ anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

TABLO 19
MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN MADDE
KULLANMALARINDA BABALARINI SORUMLU TUTMA
DÜZEYLERİ İLE ADÖLESAN AYRILMA BİREYLEŞME TESTİ
BAKIM ARAMA ALT ÖLÇEĞİ PUAN ORTALAMALARI, STANDART
SAPMALARI VE T TESTİ DEĞERLERİ

		N	$\bar{X}$	SS	t	SD	p
Bakım Arama	Sorumlu	24	11,80	6,65	2,256	43	,029
	Sorumlu Değil	21	8,24	3,01			

P<,05

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu kısmında, “Bulgular ve Yorumlar” bölümünde yer alan araştırma bulguları sırası ile irdelenmiştir.

V.1 MADDE BAĞIMLISI OLAN VE MADDE BAĞIMLISI OLMAYAN ERGENLERİN AYRILMA-BİREYLEŞME DÜZEYLERİNE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:

Araştırmamızda madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin ayrılma-bireyleşme düzeylerinin incelenmesine ilişkin bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

Araştırmada madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin yakınlarında sağlıklı ayrılıp ayrılmadıkları sorusuna yanıt aranmıştır.

Adölesan ayrılma- bireyleşme testinin alt ölçeklerinin madde kullanan ergen ve madde kullanmayan ergenlerin aldıkları puanlar istatistiksel düzeyde anlamlıdır. Madde bağımlısı ergenlerin yutulma anksiyeteleri, bakım arama, ihtiyacı inkar etme, reddedilme beklentisi düzeyleri, madde bağımlısı olmayan ergenlerin puanlarından istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksektir. Madde bağımlısı olmayan ergenlerin öğretmene yapışma ve sağlıklı ayrılma puanları madde bağımlısı olan ergenlerin puanlarından anlamlı derecede yüksektir. Tüm alt ölçeklerdeki madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenler arasındaki farklılaşma beklenen bir sonuç olmuştur. Allen ve arkadaşlarının (1996) yaptığı çalışma bu çalışma ile uyumludur. Sağlıklı ayrılmamış ergenlerin madde kötüye kullanımı, suç eyleminde bulunma, çözülmemiş travma geçmişine sahip olma oranları daha yüksek bulunmuştur (Allen ve ark 1996).

Madde bağımlısı ergenlerin yutulma anksiyetesi düzeylerinin yüksek olması, özellikle yakın ilişkilerden korkan ve bu ilişkileri kendi bağımsızlık ve kendilik duygularına tehdit olarak görme eğiliminde olduklarını tanımlamaktadır. Yutulma anksiyetesi yüksek olan kişiler, kendilerini diğer insanlar tarafından kontrol altında çevrelenmiş ve onların güçlerinin baskısı altında, özerkliklerinin ihlal edildiği şeklinde algılarlar (Levine, Green ve Millon, 1986).

Kuvvetli bağımlılık ihtiyacını, yakın yapışık kişilerarası ilişkileri ve bu ilişkilerin diğerleriyle ilişkilerinin karakterize eden bakım arama ihtiyacı alt ölçeğinden madde bağımlılarının aldıkları puanların madde kullanmayan ergenlere oranla yüksek olması bağımlı ergenlerin sağlıksız bağlanma ve bakım arama ihtiyacının daha çok olduğunu göstermektedir.

Araştırmamızda madde bağımlısı olan ergenlerin, ihtiyacı inkar etme düzeyleri, madde kullanmayan ergenlere oranlara daha yüksektir. Bu bulgu madde bağımlısı ergenlerin yakınlarından ayrılma ile ilgili anksiyetelerinin yoğun olduğunu, bağımlılık ihtiyaçlarını inkar eden ya da görmezlikten gelen bireyler olduğunu tanımlamaktadır. Madde kullanan ergenler bağımlılık gereksinimlerini inkar ederek ikinci ayrılma –bireyleşme sürecinde yeniden deneyimledikleri ayrılma anksiyetesine karşı savunma göstermektedirler.

Madde bağımlısı ergenlerin reddedilme beklenti düzeyi madde bağımlısı olmayan ergenlere oranla anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Reddedilme beklentisi diğerlerini katı ve hostile olarak algılamayla ilişkilidir. (Levine et al., 1986). Madde bağımlılarının reddedilme beklenti düzeylerinin yüksek olması yakın akran bağları kuramadıklarını, kişilerarası ilişkileri mesafeli ve güvensiz olarak algıladıklarını desteklemektedir.

Adölesan ayrılma bireyleşme testinin sağlıklı ayrılma alt testinden yüksek puanların alınması bireylerin ayrılma-bireyleşme ile ilgili çatışmaların çözülmesine yönelik önemli gelişmeler kaydettiğini tanımlamaktadır. Çocukluk çağındaki ayrılma-bireyleşmenin yerleştiği, kararlık kazandığı aşamasına başarılı olarak geçen

ve böylece adolesan dönemde kendilik ve nesne imgelerinin benzer şekilde yerleştiği bireyleri temsil ettiği varsayılır(Levine , Gren ve Millon 1986). Araştırmamızda madde kullanan ergenlerin sağlıklı ayrılma düzeyleri, madde kullanmayan ergenlere oranla anlamlı düzeyde düşük çıkmıştır. Buda madde kullanan ergenlerin ayrılma bireyleşme ile ilgili çatışmalarını çözemedikleri bulgusunu desteklemektedir.

V.2 MADDE BAĞIMLISI OLAN VE MADDE BAĞIMLISI OLMAYAN ERGENLERİN AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARINA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI :

Burada madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin ebeveynlerinin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesine ilişkin bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

Araştırmada madde bağımlısı olan ve madde bağımlısı olmayan ergenlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarının farklılaşıp farklılaşmadıkları sorusuna yanıt aranmıştır.

Yapılan literatür araştırmalarında ergenlerin bağımsızlık isteğini uygun destek ve bağlarla teşvik eden anne ve babaların ergenin psikolojik sağlığı ve sosyal uyumu için iyi bir ortam hazırlamış olduklarına rastlanmaktadır (Boxtor & Montgomery ,1996) . Bunun sağlanabilmesi içinde , ergen bağımsızlığını kazanmaya başladıkça , anne babaların kontrolcü ve baskıcı tutumlarını azaltmaları ve ergenin başarılı bir kimlik oluşumu için denemeler yapmasına olanak tanımaları gerekmektedir (Noller, 1995 ;Williams,2003) Baskıcı , eşitlik tanımayan , aşırı kontrolcü , ebeveyn rollerini reddeden , aile geçimsizliği olan ergenlerin madde kullanımının yüksek olduğuna ilişkin çalışmalara rastlanmış ancak araştırmamızda madde kullanan ebeveyn ve madde kullanmayan ergenlerin ebeveyn tutumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklar bulunmamıştır.

V.3 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ANNELERİNİN ÇALIŞMA DURUMLARI İLE AİLE HAYATI VE TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

Araştırmamızda madde bağımlısı olan ergenlerinin annelerinin çalışma durumları ile aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesine ilişkin bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

Madde bağımlısı olan ergenlerin annelerinin çalışma durumları ile aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeğinden aldıkları puanlar karşılaştırılmış, çalışan annelerin , çalışmayan annelere göre aşırı annelik ve ev kadınlığı reddi alt ölçeklerinden anlamlı düzeyde düşük puanlar elde ettikleri bulunmuştur. Çalışmayan annelerin ev kadınlığı reddi alt ölçeğinden anlamlı düzeyde yüksek puan almaları , çocuklarla uzun süre bir arada kalmaktan hoşlanmayan, sinirli , çocuğun başkalarına olan bağımlılığı arttırdığı bulgularını desteklemektedir. Evde çocuk bakımının , annelik rolünün reddedildiği , olumsuz algılandığı bir ortam varlığında gencinde ebeveynleri tarafından karşılanmasını beklediği duygusal ihtiyaçlarının doyurulması zorlaşabilir (Tamar, 1997) .

V.4 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ANNELERİNİN EĞİTİM DÜZEYLERİ İLE AİLE HAYATI VE TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

Burada madde bağımlısı olan ergenlerin annelerinin eğitim düzeyleri ile aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesine ilişkin bulgular sunulmuştur.

Araştırma sonucunda madde bağımlısı ergenlerin annelerinin eğitim düzeylerinin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarında anlamlı düzeyde farklılaşma olmadığı bulunmuştur. Literatürde annenin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarına karşı daha demokratik tutum gösterdiği ve çocuklarıyla daha olumlu iletişim kurduğu bulunmuştur (İnceoğlu ve diğerleri , 1985) . Bizim araştırmamızda da eğitim düzeyi yüksek olan annelerin demokratik tutum ve eşitlik tanıma

tutumlarının , eğitim düzeyleri düşük annelere oranla yüksek olduğu bulunmuştur ancak bulgu istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yüksek değildir

V.5 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN BABALARININ EĞİTİM DÜZEYLERİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:

Bu araştırmada madde bağımlısı ergenlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeğinden aldıkları puanların, babalarının eğitim düzeylerine göre incelenmesine ilişkin bulgular tartışılıp yorumlanmıştır

Araştırmada , madde bağımlısı olan ergenlerin , aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarının , babalarının eğitim düzeylerine göre fark gösterip göstermediği sorusuna yanıt aranmıştır.

Araştırma sonucunda, babalarının eğitim düzeyleri düşük olan madde bağımlısı ergenlerin , baskıcı ve otoriter ebeveyn tutumlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonuca göre babaların eğitim düzeyi yükseldikçe , ergen çocuklarıyla daha iyi ve olumlu ilişki kurdukları söylenebilir. Bu demokratik, olumlu tutum ve yaklaşımların , baba-ergen ilişkilerini ve iletişimini olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmüştür.

V.6 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN EBEVEYNLERİNİN BİRLİKTELİKLERİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:

Araştırmamızın bu bölümünde madde bağımlısı olan ergenlerin ebeveynlerinin birliktelikleri ile aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesine ilişkin bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

Madde bağımlısı olan ergenlerin ebeveynlerinin boşanması , ebeveynlerden birinin yada herikisinin ölümünün aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarının farklılaşp farklılaşmadığı sorusuna yanıt aranmıştır.

Araştırma sonucunda boşanmış olan ebeveynlerin demokratik tutum ve eşitlik tanıma alt ölçeğinden aldıkları puanlar , birlikte olan ailelerle karşılaştırıldığında anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bu sonuç şaşırtıcı bulunmuştur. Litaratürde bu bulguyu destekleyen bilgiler sınırlı sayıdadır.İskandinav kültüründe yapılan bir araştırmada , birlikte yaşayan ailelerden gelen ergenlerin ,tek ebeveynli ailelerden gelen ergenlere oranla , ailelerinde daha çok karşılıklı iletişim tanımladıkları ve anne babalarını daha tutarlı olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır(Rask ve diğerleri , 2003) .

Kuyucu (1999) , ana babaları boşanmış ve birlikte olan lise öğrencilerinin uyum sorunlarını karşılaştırdığı araştırmada , ana babaları boşanmış ve birlikte yaşayan öğrencilerin genel, kişisel , ve sosyal uyumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını bulmuştur. Ayrıca ana- babaları boşanmış öğrencilerin nevrotik eğilimleri ve sosyal ilişkilerinin ana babaları birlikte olanlara göre daha yüksek olduğunu ,ana babaları boşanmış erkek öğrencilerin ana babaları birlikte olan erkek öğrencilere göre sosyal ilişkilerinin daha yüksek,antisosyal eğilimlerinin ise daha düşük olduğunu, ebeveyni birlikte yaşayıp geçimli olan öğrencilerin geçimsiz olanlara göre anlamlı derecede düşük nevrotik eğilim ve psikotik belirti gösterdiklerinin vurgulamıştır.

Yapılan literatür araştırmasında ergenlerin boşanmaya küçük çocuklardan farklı tepki gösterdiği , ancak anne- baba ile olumlu ilişkilerin boşanmanın olumsuz etkilerini azalttığını belirlemişlerdir . Bizim bulgumuz bu çalışmayla örtüşmüştür ancak literatürde bunun aksi bir çok araştırmaya rastlanmıştır. Yapılan bazı çalışmalarda da , parçalanmış ailelerden gelen ergenlerin birlikte olan ailelerden gelen ergenlere oranla daha fazla akademik sorunlar, uyum sorunları , suça eğilim , ilişkilerinde problemler ve depresyon yaşadıkları bulunmuştur (Emery , 1982 ; Morrison & Cherlin ,1995 ; Hines , 1997 ; Ferrer, 2002).

V.7 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN KARDEŞ SAYILARI İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:

Burada madde bağımlısı olan ergenlerin kardeş sayıları ile aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarına ilişkin bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

Madde bağımlısı olan ergenlerin kardeş sayılarının aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarında bir farklılık olup olmadığı sorusuna yanıt aranmıştır.

Araştırmamızda kardeş sayısının ebeveyn tutumlarında ve aile hayatında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark yaratmadığı saptanmıştır. Ancak literatürde kardeş sayısının ebeveyn tutumlarında farklılıklar yarattığına ilişkin önemli çalışmalar bulunmaktadır.

Dalkılıç' ın 2006 yılında yaptığı çalışmasında , ailenin tek çocuğu olan ergenlerin iki , üç ve üzerinde kardeşi bulunan ergenlere göre anneleri ile daha olumlu iletişim kurdukları , annelerini daha yakın ve sıcak algıladıklarını göstermiştir. Evde ebeveynin ilgilenmesi gereken çocuk sayısı arttıkça annenin iş yükü de artmakta , bu durum annede fiziksel ve duygusal yorgunluğa neden olabilmektedir. Yorgun ve bitkin anne ve çocuklarına yeterli sevgi ve ilgiyi

gösterememeye , düş kırıklığına uğratici ve ulaşamaz yada aşırı müdahaleci olmasına neden olabilmekte olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Ergenlerin kardeş sayılarına göre ana- baba ve ergen ilişkilerini inceleyen bazı çalışmalarda da , kardeş sayısının fazla olmasının ana- babayı cezalandırıcı ve katı olarak algılamayı arttırırken , destekleyici ve anlayışlı olarak algılamayı azalttığı , tek çocukların anne – baba davranışlarını daha olarak algıladığı bulunmuştur. (Aktaran Dalkılıç, 2006).

V.8 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN KARDEŞ SIRALAMALARI İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:

Araştırmamızın bu bölümünde madde bağımlısı olan ergenlerin kardeş sıralamaları ile aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarına ilişkim bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

Araştırmamızda kardeş sıralamasının , aile hayatı ve tutum ölçeğinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farka rastlanamamıştır.

V.9 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ÇOCUKLUK YILLARINDA KENDİNİ EN YAKIN HİSSETİĞİ KİŞİ İLE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:

Burada madde bağımlısı olan ergenlerin çocukluk yıllarında kendini en yakın hissettikleri kişi ile aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarına ilişkin bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

Çocukluk yaşantılarında madde bağımlısı olan ergenlerin kendilerine en yakın hissettikleri kişi ve aile hayatı çocuk yetiştirme tutumlarının farklılaşp farklılaşmadığı sorusuna yanıt aranmaktadır.

Araştırmamızda çocukluk yıllarında kendini annesine yakın hissedene , annesi ile olan ilişkisini yakın , sıcak ve samimi olarak değerlendiren ergenlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutum ölçeği ev kadınlığı reddi alt ölçeğinden aldıkları puanlar istatistiksel olarak, kendini diğer kişilere yakın hissedene madde bağımlısı ergenlerle karşılaştırıldığında anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Alkol ve madde kullanımında risk grubunu oluşturan çocuklar sıklıkla sağlıksız iletişim ortamına ve düşük ebeveyn yeterliliğine sahip ailelerden gelmekte, dolayısıyla bu çocuklar daha çok azar işitmekte, fiziksel veya sözel şiddete daha fazla maruz kalmakta ve kendilerini değersiz hissetmektedirler. Bu durumdaki bir çocuğun kendini annesi tarafından daha az sevilmiş algılaması bunların doğal bir sonucu olacaktır (Campo,Rohner,1992).

İhmal edildiğini düşünen ergen doğal olarak sevilmediğine inanacak ve ebeveynlerini model almayacak, bağlanma yapmayacak, zamanla kendisi de hayatına ilişkin kayıtsızlık gösterebilecek anlık, dönemsel yaşantılar içine girecek ya da kısa süreli arayışlara yönelebilecektir (Eryüksel,1987).

Bowlby'ye göre , ruh sağlığının temel belirleyicisi anne ve çocuk arasında bağlanmanın türüdür. Anne çocuk arasındaki ilişkili , kaygılı ve güvensiz bir bağsa , bu bağ çocuğun tüm yaşamı boyunca içinde taşıyacağı ve bir 'ben ve öteki' kalıbına dönüşecek , onun dünya ile kurduğu ilişkiyi belirleyecektir. Kaygılı bağlanma içindeki çocuk anne ile optimal mesafe bırakan ilişki kuramaz .Ya ona yapışır ,ya ondan kopar. Ya da bu ikisi arasında yalpalalar durur.

Winnocatt'a göre de çocuğun bütünleşmiş bir şekilde kendini algılaması ve kendilik duygusu geliştirmesi annenin sunduğu kucaklayıcı çevre sayesinde olur. Anne çocuğun giderek kendi bütünlüğünü kavramasına yardım eder . Annenin çocuğun ihtiyaçlarına empatik yanıtları , tutarlı bir kendilik ve iç dünyasıyla sonuçlanır. Bu empatik yaklaşım ile çocuk başlangıçta kendi ve kendi narsistik beklentilerini her tür tatmin kaynağı gibi algılar ve giderek katı bir omnipotans geliştirir. Başlangıçta gelişen bu irasyonel tüm güçlülük , temel güven duygusu için bir dayanak sağlar.

Araştırmamızda çocukluk yıllarında kendini anne- baba dışında diğer kişilere yakın hisseden madde bağımlısı ergenlerin ebeveynlerinin ev kadınlığı rolünü reddettiği görülmektedir. Bilindiği gibi gençlerin birey olmayı öğrendikleri , sorumluluk almaya adım attıkları bu dönemde ebeveyn desteğinin önemi büyüktür. Evde çocuk bakımının annelik rolünün reddedildiği , olumsuz algılandığı bir ortam varlığında gencinde ebeveynleri tarafından karşılanması beklediği duygusal ihtiyaçların doyurulması zorlaşabilir (Tamar, 1997). Çocuk bakımından mutsuz , anneliği ve bakımvermeyi reddedici bir tutum sergileyen ebeveynlerin çocuğun duygusal gereksinimlerinin karşılanması ve beklediği desteği vermesi zorlaşmaktadır. Kayahan (2002) da araştırmasında benzer şekilde, anne sıcaklık ve kabulünün çocuğun benlik algısında ve kimlik duygusunda belirleyici bir role sahip olduğunu görmüştür. Bizim çalışmamızdaki bulgularda bu bilgiyi desteklemektedir, ev kadınlığını reddeden annelerin çocuklarının kendilerine anne yerine başka bir bağlanma kişisi yada başka bir bağlanma nesnesi aramalarını vurgulamaktadır.

V.10 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN ÇOCUKLUK YILLARINDA KENDİNİ EN YAKIN HİSSETİĞİ KİŞİ İLE ADÖLESAN AYRILMA-BİREYLEŞME TESTİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:

Burada madde bağımlısı olan ergenlerin çocukluk yıllarında kendine en yakın hissettikleri kişi ve ayrılma- bireyleşme düzeylerine ilişkin bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

Çocukluk yaşantılarında madde bağımlısı ergenlerin kendilerine en yakın hissettiği kişi ile ayrılma- bireyleşme süreçlerinde bir farklılaşma olup olmadığı sorusuna yanıt aranmıştır.

Çalışmamızda çocukluk yaşantılarında kendilerini annelerine yakın hisseden madde bağımlılarının sağlıklı ayrılma ve bakım arama alt ölçeğinden aldıkları puanların , kendilerini ebeveyn dışında diğerlerine yakın hisseden madde bağımlıları ile karşılaştırıldığında bulguların istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yüksek ,

yutulma anksiyetesi alt ölçeğinden aldıkları puanların ise anlamlı düzeyde düşük olduğu bulunmuştur. Araştırmamızda ki bu bulgular literatürdeki bilgileri ve bu araştırmanın hazırlama esnasındaki hipotezleri desteklemektedir.

Araştırmamızda kendilerini annelerine değil diğer kişilere yakın hisseden madde bağımlısı ergenlerin yutulma anksiyeteleri düzeyleri yüksek bulunmuştur. Yutulma anksiyetesi , yakın ilişkilerinden korkan ve bu ilişkileri kendi bağımsızlık duygularına tehdit olarak görme eğiliminde olan bireyi tanımlar . Sıklıkla kendilerini diğer insanlar tarafından kontrol altında çevrelenmiş ve onların güçlerinin baskısı altında , özerkliklerinin ihlal edildiği şeklinde algılarlar (Levine, Green ve Millon, 1986).

Literatür taramasında Scaales ve Gibbons (1996) tarafından yapılan bir çalışma bulunmuştur . Bu çalışma tezimizdeki bulguları desteklemektedir .Çalışmaya yaşları 10 ve 15 arasında değişen ve erken ergenlik döneminde Carnegie Erken Gelişim Merkezine başvuran ergenler katılmıştır. Bu çalışma ana baba dışında akraba olan yada olmayan , bakım veren en az bir yetişkinle kurulan yakın ilişkinin , ergenleri bir çok riskten (madde kullanımı , erken cinsel deneyim gibi) koruduğunu ve ergenin gelişimini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir (Carnegie Councilon Adolescent Development , 1992 , Meleville & Richman , 1994).

Araştırmamızda da madde bağımlısı ergenlerin çocukluk yaşantılarında anne ile sıcak , samimi , içten ilişki kurmalarının ,ayrılma-bireyleşme ile ilgili çatışmaların çözülmesine yönelik önemli gelişmeler kaydettiği bilgisine ulaşılmaktadır. Araştırmamızda ki bu bilgi oldukça önemlidir, çünkü madde bağımlısı olan ergenlerin tedavi aşamasında ergenle olumlu iletişim kurabildiği ebeveynin desteğine, iş veya okul yaşantısı gibi sağlıklı bağlanabileceği ,destek alabileceği otorite figürlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

V.11 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN YAKINLARINA GÜVEN İLİŞKİLERİ İLE ADÖLESAN AYRILMA BİREYLEŞME TESTİ BAKIM ARAMA ALT ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI :

Burada madde bağımlısı olan ergenlerin yakınlarına güven ilişkileri ile ayrılma bireyleşme düzeylerine ilişkin bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

Madde bağımlısı olan ergenlerin yakınlarına güven duyup duymadıkları ve güven ilişkisinin ayrılma bireyleşmeyi etkileyip etkilemediği sorusuna yanıt aranmaktadır.

Araştırmamızda yakınlarına güvenen madde bağımlılarının yalnızca bakım arama alt ölçeğinde istatistiksel açıdan anlamlı farka ulaşılmıştır. Yakınlarına güven madde bağımlılarının bakım arama ihtiyaçlarının , yakınlarına güvenmeyen madde bağımlılarına oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Litaratürde bağlanma ve güven ilişkileri ile ilgili tüm araştırmalar bu bulgumuzu desteklemektedir. Bowlby'e göre insanların doğuştan gelen psikobiyojik sistemleri vardır ve bu sistem bebeğin yaşamasını sürdürebilesi için gereksinim duyduğu şeyleri karşılayacak olan önemli diğer insanlarla bağ oluşturması için bebeği güdüler . Bowlby ve Ainsworth, bağlanma davranışlarının Piaget'in bilişsel gelişim olarak tanımladığı süreçlere benzer bir süreçte geliştiğini belirtmişlerdir. Bebek çevreyi kontrol etmeyi öğrenmekte ve çevreyi kontrol ederek kendi davranışlarını şekillendirmektedir. Bu dönemde kurulan ilişkilerin yapısı çocuğun ve ileriki dönemde de erişkin bireyin diğer insanlara güven ilişkilerinde önemli bir role sahiptir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kontrol edenin bebek olduğu düşünülse bile iletişimin karşılıklı doğası gereği , bakım verenin tutumlarına ilişkin niteliğinin belirlemede önemli olacaktır.

Çocuğun yanıtlarına uygun yanıtlar veren , ihtiyaç duyulduğunda ulaşılabilir olduğu ve destekleyici bir şekilde yaklaştığı algılanan ebeveyn sağlıklı bir gelişimin

önünü açacakken , bağlanma figürleriyle olumsuz yaşantıların olması ise olarak , kaygı ,öfke , yakınlarına güvensizlik duygularını ortaya çıkarması beklenmektedir.

Çocukların ,yakın ilişkileri ve güven duygusunu daha sıcak şekilde yaşıyor olmaları , aile içinde kendilerine bir yer bulabildikleri inancı ve anlaşıldıklarını, ait olduklarını hissetmeleri ; madde kullanımına yönelme risklerini ciddi anlamda azaltmaktadır(Siyez,2006).

Araştırmamızda madde bağımlısı ergenlerin % 55 gibi büyük bir oranının yakınlarına güvenmediği , % 44'ünün de yakınlarına güvenen ancak kuvvetli bağımlılık ihtiyaçları olan, bu ihtiyaçların doyumunu bekleyen ve pozitif duyguları bu beklentiye ilişkilendiren bireyleri tanımladığını, yakın, yapışık kişiler arası ilişkiler kurma isteklerinin sağlıklı ayrılma – bireyleşme düzeylerini etkilediği bilgisine ulaşılmıştır.

V.12 SOKAK YAŞANTISI OLAN VE SOKAK YAŞANTISI OLMAYAN MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN ADÖLESAN AYRILMA-BİREYLEŞME TESTİNİN ARKADAŞA YAPIŞMA ALT ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARA PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI :

Araştırmamızda sokak yaşantısı olan ve sokak yaşantısı olmayan ergenlerin ayrılma- bireyleşme düzeylerine ilişkin bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

Sokak yaşantısı olan (%55) madde bağımlısı ergenlerin , sokak yaşantısı olmayan (%44) , madde bağımlılarının arkadaşına yapışma alt testinden aldıkları puanlar anlamlı düzeyde düşüktür.

Sokakta yaşayan çocukların ebeveynlerinde gözlenen sorunlar bağlanmanın yetersizliğine neden olabilmektedir. Kimsesiz olup, yurtlarda yetişen çocuklar arasında sokakta yaşamaya başlayan çocuk sayısı da oldukça fazladır. Sokakta yaşayan madde bağımlısı ergenlerin yakınlarına bağlanmada yetersizlikleri olduğu için , yaşamlarının ileri dönemlerinde de bir mekana , bir kuruma yada bir kişiye

bağlanmakta zorluk çekerler . Uyuşturucu maddeler de , aslında bir anlamda bu bağlanmayı sağlamakta bir araç olduğu söylenebilir. Uyuşturucu maddeler , sokak çocuklarını , soğuktan korumakta , acılarını azaltmaktadır (Ögel, 2006).

Bizim çalışmamızda arkadaşına yapışan, sağlıklı yada sağlıksız arkadaşına bağlanan ergenlerin sokak yaşantısının daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

V.13 SOKAK YAŞANTISI OLAN VE SOKAK YAŞANTISI OLMAYAN MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN ADÖLESAN AYRILMA-BİREYLEŞME TESTİNİN ÖĞRETMENE YAPIŞMA ALT ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARA PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI :

Araştırmamızın bu bölümünde sokak yaşantısı olan ve sokak yaşantısı olmayan madde bağımlısı ergenlerin adölesan ayrılma bireyleşme düzeylerine ilişkin bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

Araştırmamızda sokak yaşantısı olmayan madde bağımlısı ergenlerin öğretmene yapışma düzeyleri , sokak yaşantısı olan ergenlerle karşılaştırıldığında sonuç istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur .

Ergenlik döneminde okul ve öğretmen geçiş nesnesi işlevi görmektedir. Ebeveynden uzaklaştığı için bir kayıp duygusu yaşayan ergen için öğretmenin yüceltilmesi örnek alınması ergene birçok yeni özdeşim yapma olanağını sağlar. Öğretmene yapışma , ona hayranlık duyma , öğretmenin peşinden gitme eğilimi gençlerin sorunlarının çözülmesinde de çok önemli bir fırsat sağlar (Tamar ,2005). Litaratürdeki bilgi ışığında araştırmamızda ki bulgu madde bağımlısı olan ergenlerin öğretmene yapışmalarının sokak yaşantılarını azalttığı yorumunu güçlendirmiştir.

V.14 EBEVEYNLERİNDE MADDE KULLANIMI OLAN VE MADDE KULLANIMI OLMAYAN MADDE BAĞIMLISI ERGENLERİN ADÖLESAN AYRILMA BİREYLEŞME TESTİ AYRILMA ANKSİYETESİ ALT ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI:

Araştırmamızın bu bölümünde ebeveynlerinde madde kullanımı olan ve ebeveynlerinde madde kullanımı olmayan , madde bağımlısı ergenlerin ayrılma bireyleşme düzeylerine ilişkin bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

Araştırmamızda ebeveynleri madde kullanan , madde bağımlısı ergenlerin,ayrılma anksiyetesi düzeyinin , ebeveynleri madde kullanmayan ergenlerden farklılaşıp farklılaşmadığı sorusuna yanıt aranmaktadır.

Ebeveynleri madde kullanan ergenlerin, ayrılma anksiyetesi düzeyleri, ebeveynleri madde kullanmayan madde bağımlısı ergenlerle karşılaştırıldığında , istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Madde kullanan ebeveyn ile ergenin madde kullanımı açısından oldukça güçlü bir korolesyon vardır ,eğer aileden biri madde kullanıyorsa er yada geç çocuklarıda madde kullanmaktadır (Fawzy ve ark. , 1983) . Bir çocuğun madde alma davranışları üzerinde aile tutumlarının etkisi kadar ailelerin madde kullanımında oldukça önemlidir (Barnes & Windle , 1987) . Çünkü ailesini madde kullanımı hakkında toleranslı olarak gören bir ergenin daha fazla madde kullanma olasılığı vardır (Mc Dermott , 1984).

Bağımlı ebeveynler aile yaşamında bir temel veya disiplin sağlayacak yetenekten yoksundurlar (Kumpfer & Demarsh ,1986). Araştırmalar, bağımlı ailelerin çocuklarının bağımlı olmayan ailelerin çocuklarına göre daha fazla depresyon , anksiyete belirtileri ve davranış sorunları sergilediğine işaret etmektedir (Earls ve ark., 1988) . Ebeveynleri madde kullanan ergenlerin , evdeki durum ile

ilgili süregelen bir endişe hali olabilir. Madde kullanan ebeveynin hastalanacağından veya yaralanacağından yada annesi – babası arasında kavga ve şiddet yaşanmasından korkabilir.

Ayrılma anksiyetesi , fiziksel bağlantının kaybedilmesiyle ilgili kuvvetli korkuları olan bireyleri tanımlar.Ebeveynleri madde kullanan ergenlerin , ebeveynleri madde kullanmayan ergenlerle karşılaştırıldığında ayrılma anksiyete düzeyleri yüksektir. Çünkü bu ergenler, ebeveynleri tarafından reddedilme , terk edilme , yalnız bırakılma , beklentisel yada algılanan ayrılığa bağlı olarak anksiyete yaşamaktadırlar. Ebeveynleri madde kullanan ergenlerin , ayrılma anksiyetelerinin yüksek olması literatürden alınan bilgilerle tutarlıdır.

V.15 MADDE BAĞIMLISI OLAN ERGENLERİN MADDE KULLANIMLARINDA BABALARINI SORUMLU TUTMA DÜZEYLERİ İLE ADÖLESAN AYRILMA BİREYLEŞME TESTİ BAKIM ARAMA ALT ÖLÇEĞİNDEN ALDIKLARI PUANLARA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI :

Burada madde bağımlısı olan ergenlerin madde kullanmalarında babalarını sorumlu tutup tutmadıkları ile ayrılma – bireyleşme düzeylerine ilişkin bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

Madde kullanımlarında babalarını sorumlu tutan madde bağımlısı ergenlerin (%46) , bakım arama ihtiyaçlarının , madde kullanımında babalarını sorumlu tutmayan ergenlerle (% 44) karşılaştırıldığında , istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Freud, babayı, koruyan, büyüten idealize nesnesi olarak tanımlamıştır ,ayrıca ödipal dönem boyunca babayla yapılan özdeşimin önemine değinmiştir. Mahlerde , babanın çocuk gelişiminde dışsal gerçekliği temsil eden daha idealize bir imaj olarak , bebeğin anneden ayrılmasını kolaylaştırıcı , regresif güçlüklerle karşı koruyucu ve destekleyici bir mekanizma işlevi gördüğünü söylemiştir (Aktaran ; Gürlek ,2006).

Jones ve arkadaşları (2003) anne ve babanın birlikte olduğu evde yaşayan ve babanın evde olmadığı sadece anneye birlikte yaşayan erkek gençlerin ayrılma bireyleşme özellikleri karşılaştırıldıkları çalışmalarında babaları evde olmayan gençlerin daha fazla ayrılabilirmiş gibi gözükmelerine rağmen , anne- çocuk ilişkisinin ve baba- çocuk ilişkisinin kalitesi kontrol edildiğinde bu farklılığın anlamını yitirdiğini göstermişlerdir. Ayrıca evde olmayan babayla görüşme sıklığının sağlıklı ayrılma ile pozitif korele olduğunu ancak babadan emosyonel ve davranışsal olarak bağımsızlaşma ile negatif korele olduğunu bulmuşlardır.

Literatürde yer almış çalışmalar, alkol ve madde kötüye kullanımında baba reddinin anne reddine oranla daha örseleyici ve ciddi risk etmeni olduğunu ortaya koymuştur (Vrasti ve Eisemann,1994). Özellikle erkek çocuklar için özdeşim modeli olması beklenen babaların ihmali ergenin evin dışında özdeşim nesnelere aramasına ve riskli akran grupları içerisinde farklı özdeşim modelleri benimsemesine yol açabilir (Yılmaz,2000). Bu bilgiler çalışmamızda madde bağımlısı ergenlerin babaları ile geliştirmiş oldukları olumsuz iletişim nedeniyle , bakım arama ihtiyaçlarının yüksek olduğu bulgusunu desteklemektedir.

ÖNERİLER

1-) Madde kullanımı tüm dünyada artma eğiliminde olduğu , özellikle madde kullanımını yaşının düştüğü ve gençlerde madde kullanma oranın ileri yaşa göre daha fazla arttığı bilinmektedir. Çalışmamızda da madde bağımlılığını önleme amacıyla çocukluk yaşantıları ve ergenlik döneminde alınacak tedbirler üzerinde durulmuştur. Ancak bu araştırmanın daha büyük bir örnekleme yapılması alınacak önlemlerinin arttırılması açısından daha yararlı olacaktır.

2-)Dünya literatüründe ve ülkemizde madde bağımlılarının ayrılma-bireyleşme düzeyleri ile ilgili çalışmalar sınırlılık göstermektedir. Bu çalışmada madde kullanan ergenlerin ayrılma bireyleşme düzeylerine ilişkin bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır, ancak ayrılma – bireyleşme süreci yaş, cinsiyet , aile yapısı, ebeveynin rolünü kabulü ve reddi gibi birçok faktörden etkilenmektedir. Çalışma yaptığımız madde bağımlısı ergen grubunun %85,7 oranında erkeklerden oluşması araştırmamızda sınırlılıklar oluşturmuştur,

3-) Ebeveyn tutumlarının madde kullanımına etkisinin araştırıldığı bu çalışmada daha kapsamlı ve yapılandırılmış bir ebeveyn tutum ölçeğinin kullanılması bundan sonra yapılacak çalışmalara daha fazla ışık tutacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Adams, G. R. (1985). Family Correlates of Female Adolescents' Ego identity Development. *Journal of Adolescence*,8:69-82.

Adams, G. (2000). *Adolescent development the essential readings*. Blackwell Publishers Ltd. Uk: Oxford.

Adam,J.f. 1995 Ergenliği anlamak .J.F Adams (Ed) Ergenliği anlamak (13-3-47) (Çev.A.Dönmez) B.Onur (Ed). Ankara : İmge yayınevi

Allen, J.P Hevser, S.T. Eickholt, C.Bell, K.L & O'connor. T.G. (1994).Autonomy and relatedness in family interactions and predictors of expressions of negative adolescent affect.

American Psychiatric Association. (1994) *Diagnostic and statistical Manual of Mental Disorders (DSM_IV)*. (Fourth ed.). Washington DC: American Psychiatric Association.

Atabek, E (2002). *Erken büyüyen çocuklar*. İstanbul: Altın Kitaplar yayınevi

Azmi, A.(2000) .A Healthy approach to the parent – adolescent relationship; the east and west cultural perspective *Afgen Magazine*, 1 (2)J.J. (1999) . Adolescent Storm and Stres, Reconsidered. *American Psychologist*, 54;317-326.

Bandura , A. (1980). *The Stormy Decade: Fact or Fiction*. Editor Muuss, R.E. *Adolescent Behavior and Society*. New York. Random House.

Benedict,R. (1980) . *Continuities and Discontinuities*. Editor: Muuss , R. E. *Adolescent Behavior and Society*. New York. Random House.

Barnes, G.M. & Windler, M (1987). Family factors in a dolescent alcohol and drug abuse. *Pediatricien*, 14,13-18

Bell, J.N., Avory, W.(1985).Family structure and perents-adolescent relationships:Does family structure really make a difference. *Journal of Merriege and family*, 503-508

Blos P, (1968) Character formation in adolescence.Psycloenlelytic study of child, 23,245-263

Blos P (1979) *The Adolescent Passage* New York:Int.Univ.Press.

Bowlby, J. (1969) .*Attachment and loss: Vol.1.Attoclement*. New York : Basic Books.

Bowlby, J. (1973). *Atteachment and loss: Seperation, anxiety and anger*. New York : Basic Books.

Bowlby, J, (1980). *Atteachment and loss: Sadness and depression*. New York: Basic Boks

Bowlby,J, (1988). *ASecure Base: Clinical Application of Atteachment Teory*. London. Pimlico

Bowlby,J (1980). *Attachment and loss: Attachment (vol.1)*. New York: Basic Books

Candansavar, S. (1997). Metadon üzerine yeniden düşünmek 3 P Dergisi 5, Ek 3, 23-27

Cloutier, R.(1997). Ergenlik Psikolojisinde Kuramlar. A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,27;874-904. Çev: Onur, B.

Dacey J.S & Kemy, M. (1994). Adolescent development USA: Brown&Benchmark Publishars

Dalkılıç M (2006) Lise öğrencilerinin Ana-baba ve Ergen İlişkilerinde Algıladıkları Problem Çözme ve İletim Becerilerinin Bazı Değişkenlere göre incelenmesi , yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi PDR Bilim Dalı

Daniels J.A (1990) Adolescent Separation Individuation and Family Transitions. Adolescence Spring, Vol 25, Iss ve 97, P 105, 12p, 1 diagram

Dereboy, Ç (1993). Kimlik bocalaması , anlamak, tanımak, ele almak. Malatya: Özmert

Doğan Y.B (2001) .Madde Kullanımı ve Bağımlılığı Aile ve Toplum Dergisi, 86

Ekşi, A. (1990) Çocuk, genç, ana babalar. Ankara Bilgi yayınevi.

Eryavuz, A.(2006).Çocuklukta Algılanan Ebeveyn Kabul veya Reddinin Yetişkinlik Dönemindeki Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkileri. Ege Üniversitesi Doktora Tezi.

Eryüksel G (1996) Ana-baba ve ergen ilişkilerinin davranışsal aile sistemleri modeline göre değerlendirilmesi. Türk Psikoloji Dergisi 11 (38): 1-17

Elkind, D. (1980). Egocentrism in Adolescence. Editor: Muuss, R. E. Adolescent Behavior and Society. Ed. New York . Random House.

Erikson, H. E. (1968). Identity: Youth and Crisis. New York, Norton.

Faway, F.1., Coombs, R.H, & Fenton, T.(1983) Ganerational continvity in the use of substances : the impect of parantal substence use on adolescent substance use Addictive Beheviors, 8, 109 – 114

Farrel , A. D., White, K. S. (1998). Peer Influences and Drug Use Among Urban Adolescents Family Structure and Parent-adolescent Relationship as Protective Factors. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 66;248-258.

Gallatin, J. (1995). Ergenlik Kuramları. Editor: Adams, J. F.Ergenliği Anlamak. Çev: Onur, B. Ankara 1. Baskı, İmge Kitabevi.

Gençtan, E. (1997). Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar.Remzi Kitabevi. İstanbul.

George FR.(1991) Is there a common biological basis for reinforcement from alcohol and other drugs?J Addict Dis.,10(1-2):127-139

Gander, M. J. , Gardiner, H. W.(1993). Çocuk ve Ergen Gelişimi . Çev: Dönmez, A., Çelen, N., Onur, B. 1. Baskı. Ankara İmge Kitabevi.

Gavezzi S.M & Sabatelli R.M (1990) Family systems dynemics, the individuatinn process and psychological development Journal of Adolescent Reserac 45, 500-519

Imam, F.,Z.(2001). Pakistan ve Türkiye'deki Gençler Arasında Algılanan Ebeveyn Sıcaklığı, Ebeveyn Kontrolü ve Bunların Benlik Değerı ve Denetim Odağıyla İlişkileri. Ege Üni. Sosyal Bil. Enst. Psikoloji Böl. Doktora Tezi.

Jessor, R., (1987). Problem Behavior Theory, Psychosocial Development and Adolescent Problem Drinking. British Journal of Addiction,82,331-342.

Jessor, R. (1998). *New Perspectives on Adolescent Risk Behavior*. Editor: Jessor,R. 1. ed. Cambridge. Cambridge University Pres.

Jessor , R.& Jessor, S. L.(1977). *Problem Behavior and Psycho-social Development. A Longitudinal study of youth*. New York. Academy Pres.

Kandel, D. B.(1985). *On Processes of Peer Influences in Adolescent Drug Use. A Developmental Perspective. Alcohol and Substance Abuse in Adolescence*, 139-163.

Kaplan H.I., Sedock B.J Grebb J A (1994) *Adolescence. Synopsis of psuchietry Seventh Edition. Section . 2.4., P 17-51*

Kayahan, A.(2002). *Annelerin Bağlanma Stilleri ve çocukluklarında Algıladıkları Kabul ve Reddin ocuk Ruh Sağlığı ile İlişkileri*. Ege Üni. Sosyal Bil. Enst. Psikoloji Böl. Yüksek Lisans Tezi.

Kimmel, D.c., & Weiner, I.B. (1985)*Adolescence : A developmental transition Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates*

Kösem Şen. F .(2002) *Adolesen Ayrılma Bireyleşme Testi Geçerlik Güvenirlik alışması . Uzmanlık Tezi Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi ocuk Psikiyatrisi Anabilim Dalı*

Kulaksızoğlu, A. (1998) *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul Remzi Yayınevi

Kumpfer, K.L. & De Marsh, J. (1986). *Family environmental and genetic influences on children's future chemical dependency*. In Ezekoye, s,ı Kumpfer, K., Bukoski, w., eds. *Childhood and Chemical Abuse, Prevention and Intervention* New York , NY; Haworth Press.

Le compte, G., Le Compte, A., Özer, S. A., (1978) Üç Sosyo-Ekonomik Düzeyde Ankara'lı Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları. Bir Ölçek Uyarlaması. Psikoloji Dergisi 1 (1), 5-5

Lopez F. G., Gover M.R (1993) Self-report Measures of Perent Adolescent Atteachment and Seperetion Individuation: A Selective Review Journal of counseling & Develpoment, June, Vol.71 Issve 5, P560 10 P

Mahler, M.S (1969). On human symbiosis and the vicissitudes of individuation. London. Hogart

Mahler, M.S & McDevitt, J.B. (1980). The formetion. In Greenspan, S.I., Polleck, G.H (eds)

Mahler MS, Pine F, Bergmenn A (1975) İnsan Yavrusunun Psikolojik Durumu

Masterson James F.(2008)Bağlanma Kuramı ve Nörobiyolojik Kendilik Gelişimi Açısından Kişilik Bozuklukları . T. Özakkaş (Eds) Litera Yayıncılık İstanbul (2008)

McDermatt; D. (1984). The Reletionship Of Parentel Drug Use And Perents Attitude Concerning Adolescent Drug Use To Adolescent Drug Use Adolescence, XIX (73), 89-97

Mukaddes, N.M. (2000) Ergenlik çağı ruhsal gelişim özellikleri. Ö. Polvan (Eds.) Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri

Newcomb, M. D., Felix-Ortiz, M. (1992). Multiple Protective and Risk Factors for Drug Use and Abuse. Cross-sectional and Prospective Findings. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 63:280-296.

Offer, D., Schonert – Reich, K. A (1990) Debunking The Mytus Of Adolescence: Frind İngs From Recent Researcu. Journal Of American Academy Child And Adolescent Psychietry, 31, 1003-1014

Öğel K, Çorapçioğlu A, Sıra Ve Ark (2004) Dokuz İlde İlk Ve Ortaöğretim Öğrencilerinden Tütün Alkol Ve Madde Kullanım Yaygınlığı Türk Psikiyatri Dergisi , 15 (2): 112-118

Öğel, K., Yücel, H. & Aksoy, A (2004). Sokakta Yaşayan Çocukların Özellikleri. İstanbul: Yeniden Bilimsel Araştırma Raporu.

Öğel, K., Taner S, Eke C., Erol B. (2005) İstanbul'da Onuncu Sınıf Öğrencileri Arasında Tütün, Alkol Ve Madde Kullanım Yaygınlığı Raporu Yeniden Yayın No: 15, İstanbul

Özbaran B (2004) Major Depresif Bozukluğu olan Ergenlerin Ayrılma Bireyleşme Özelliklerinin ve Anne Baba Tutumlarının Değerlendirilmesi Uzmanlık Tezi. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Ana Bilim Dalı

Öztürk, O. (2004). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. Nobel Tıp Kitabevleri.

Pine, F. (1990). Drive, Ego, Object and Self New York: Basic Boks

Pine, f. (1992). Some refinements of the seperation individuation concept in light of of the child, 45, 179-194

Polvan,Ö.,Mukaddes,N. M. (2000). Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi. Nobel Tıp Kitabevleri.

Steinberg, L. (1981). Transformations in family relations in puberty. Developmentol Psychology, 17,833-840

Steinberg, L., Silverberg, S. (1986) the vicissitudes of avtonomy in adolescence
Child Development. 57, 841-851

Steinberg, L., Morris, A. S. (2001). Adolescent Development. Annu. Rev.
Psychology. 52:83-110..

Tamar, M. (1997). Ergenlerde aileye yaklaşıım. Ege Psikiyatri, Sürekli Yayınları, 4
(2), 567-581

Tamar, M. (2005) Gençlikten değişim ve süreklilik. İzmir; Çelikkol Yayıncılık.

Vahip I. (1993) Ayrılma Bireyleşme Kuramı, Türk Psikiyatri Dergisi 4 (1), sf 60-66

Varan, A. (1997) . Ergenlik dönemi ilke ilgili bazı temel araştırmalar Ege Psikiyatri
Sürekli Yayınları, 2 (3), 313-324

Varan A.(1990) .Liseli Gençlerin Kimlik Statülerinin Cinsiyet ,Yaş ve Sosyal Çevre
Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üni. Sosyal Bil.
Enst. Psikoloji Bölümü.

Vrasti, R.,ve Eisemann, M. (1994). Perceived Parental Rearing Behaviour in
Alcoholics. In C. Perris, W.A. Arrindell, & M. Eisemann (Eds.), Parenting and
Psychopathology, 201-218. Chicester, England: John Wiley & Sons.

Yavuzer, H. (1997). Çocuk Psikolojisi. Remzi Kitabevi. Ankara.

Yılmaz, T.(2000). Ergenlerde Risk Alma Davranışlarının İncelenmesi. Ege Üni.
Sosyal Bil. Enst. Psikoloji Böl. Yüksek Lisans Tezi.

Yörükoğlu, A. (1993). Gençlik çağı. İstanbul 8. Baskı. Özgür Yayın Dağıtım.

EKLER**EK 1****Bireysel Bilgi Formu**

01. Adı ve Soyadı:

.....

02. Cinsiyeti: ( ) Kız ( ) Erkek

03. Doğum tarihi ve yeri: .....

04. Okulu: .....

05. Sınıfı: .....

06. Oturduğu Şehir: .....

07. Evinizde sen de dahil olmak üzere kaç kişi yaşıyor? _____ kişi

08. Ailenizin aylık ortalama geliri ne kadardır?

( ) 500 YTL'den az ( ) 500-1000 YTL arası ( ) 1000 YTL'den fazla

09. Size ait eviniz var mı? ( ) Evet ( ) Hayır

10. Arabanız var mı? ( ) Var ( ) Yok

10. Öz annen sağ mı? ( ) Evet

( ) Hayır. Ben _____ yaşındayken vefat etti.

11. Öz baban sağ mı? ( ) Evet

( ) Hayır. Ben ____ yaşındayken vefat etti.

12. Öz annemle babam:	( ) Birlikte yaşıyorlar ve nikahlılar
	( ) Birlikte yaşıyorlar ama nikahsızlar
	( ) Ayrılar
	( ) Boşandılar

13. Şayet öz anne-baban ayrıldı veya boşandıysa, sen şimdi kiminle yaşıyorsun?

.....

14. Annenin eğitimi:	15. Babanın eğitimi:
( ) Okur-yazar değil	( ) Okur-yazar değil
( ) Okur-yazar	( ) Okur-yazar
( ) İlkokul mezunu	( ) İlkokul mezunu
( ) Ortaokul mezunu	( ) Ortaokul mezunu
( ) Lise mezunu	( ) Lise mezunu
( ) Yüksek okul veya Üniversite mezunu	( ) Yüksek okul veya Üniversite mezunu

16. Annenin işi:	17. Babanın işi:
( ) Çalışmıyor	( ) Çalışmıyor
( ) Memur	( ) Memur
( ) İşçi	( ) İşçi
( ) Serbest	( ) Serbest
( ) Düzenli bir işi yok	( ) Düzenli bir işi yok
( ) Özel sektör	( ) Özel sektör
( ) Emekli	( ) Emekli

18. Kardeşin var mı? ( ) Evet ( ) Hayır
19. Şayet kardeşlerin varsa: Kaç kardeşsiniz? _____
20. Sen kaçınıcı çocuksun? _____ çocuğum.
21. Sence, çocukluğun nasıl geçti?
- ( ) Çok iyi geçti
- ( ) Ne iyi, ne de kötüydü
- ( ) Kötü geçti
22. Çocukken kendini en çok kime yakın hissederdin?
- ( ) Anneme
- ( ) Babama
- ( ) Başka (lütfen kim olduğunu yaz)
-
23. Hayatından genel olarak memnun musun?
- ( ) Memnunum
- ( ) Memnun değilim
24. Arkadaşlarınla aran nasıl? ( ) Çok iyi ( ) Biraz iyi ( ) İyi değil
25. İnsanlara ne kadar güvenirsin? ( ) Çok güvenirim ( ) Biraz güvenirim
- ( ) Hiç güvenmem
26. Sence, ilerideki yaşamında mutlu biri olacak mısın ? ( ) Evet ( ) Hayır
27. Günlük yaşam içerisinde, diğer insanlara ne kadar ihtiyaç duyarsın?
- ( ) Çok ihtiyaç duyarım
- ( ) Biraz ihtiyaç duyarım
- ( ) Hiç ihtiyaç duymam

28. Aşağıdakilerden hangisi seni daha iyi anlatıyor?

- Hareketli, girişken ve konuşkan biriyim
 Çekingen, kendi dünyasında ve pek konuşmayan biriyim.

29. Anne ve babanla ilişkin nasıl?

<u>Annemle ilişkim:</u> ☐ Çok iyi	<u>Babamla ilişkim:</u> ☐ Çok iyi
☐ İyi	☐ İyi
☐ İyi değil	☐ İyi değil
☐ Hiç iyi değil	☐ Hiç iyi değil

30. İnsanlarla ilişkide, aşağıdakilerden hangisi seni daha iyi anlatıyor?

- İnsanlardan uzak duran biriyim
 İnsanlara pek sokulmam ama onların bana yakınlık göstermesi hoşuma gider
 İnsanlara karşı çok sıcak ve sokulgan biriyim

31. Sence, derslerinde ne kadar başarılısın?

- Oldukça başarılıyım
 Orta
 Başarılı değilim

32. Hiç sınıf tekrarı yaptığın oldu mu? Evet Hayır

33. Devamsızlığın ne kadar? Çok az Biraz Oldukça fazla Çok

34. Kendini yalnız hisseder misin? Her zaman Bazen Hiçbir zaman

35. Genelde mutlu biri misin? Evet Hayır

36. Sence, ilerideki yaşamında başarılı biri olacak mısın ? Evet Hayır

EK 2
Bağımlılık Görüşme Formu

01. Hastanın Adı ve Soyadı: _____
02. Başvuru yolu: ( ) Aile ( ) Okul ( ) Valilik ( ) Arkadaş ( ) Kendi
03. Kullandığı alkol/madde ve miktarı:
_____
04. Alkol kullanmaya başlama yaşı _____
05. Madde kullanmaya başlama yaşı _____
06. Sigara kullanıyor mu? ( ) Evet ( ) Hayır
07. Şayet sigara kullanıyorsanız, sigaraya başlama yaşı _____
08. Günde içilen sigara sayısı _____
09. Sokak yaşantısı var mı? ( ) Var ( ) Yok
10. Adli sorun var mı? ( ) Var ( ) Yok
11. Çalışma Öyküsü var mı? ( ) Var ( ) Yok
12. Daha önce tedavi girişimi oldu mu? ( ) Evet ( ) Hayır
13. Tedavi girişimi varsa türü nedir? ( ) Yatarak ( ) Poliklinik ( ) Bireysel terapi
( ) Grup terapisi

14. Ailede alkol/madde kullanan var mı? ( ) Var ( ) Yok

15. Varsa kim, ne kullanıyor, ne kadar kullanıyor?

---

16. Anne sigara kullanıyor mu? ( ) Evet ( ) Hayır Günde kaç tane? ____

17. Baba sigara kullanıyor mu? ( ) Evet ( ) Hayır Günde kaç tane?

18. İçki (madde) kullandığınız ilk yıllarda sizin bu sorununuzla daha çok kim muhatap olurdu?

( ) Annem

( ) Babam

( ) Her ikisi de

( ) Diğer

Lütfen belirtin: _____

19. Size göre, alkol (maddeye) alışmanızdan:

Anneniz ne kadar sorumlu? ( ) Hiç ( ) Biraz ( ) Çok ( ) Tamamen

Babanız ne kadar sorumlu? ( ) Hiç ( ) Biraz ( ) Çok ( ) Tamamen

EK 3**Adolesan Ayrılma Bireyleşme Testi**

Aşağıda gençlerin çeşitli duygu, tutum ve davranışlarının ifadeleri sıralanmıştır. Sizi en iyi tanımlayan ifadeyi cevap kutucuklarına çarpı koyarak işaretleyin.

Eğer bu ifade sizin için;

Her zaman doğru ise:..... **“kesinlikle katılıyorum”**

Genellikle doğru ise:..... **“genellikle katılıyorum”**

Bazen doğru ise..... **“biraz katılıyorum”**

Hemen hemen hiç doğru değil ise..... **“genellikle katılmıyorum”**

Hiç doğru değil ise..... **“kesinlikle katılmıyorum”**

Kutucuklarına çarpı işareti koyarak yanıtlayınız.

Lütfen tüm soruları yanıtlayınız.

Eğer bazı sorular sizin duygularınızı tam yansıtmıyorsa ve yanıtlamakta güçlük çekerseniz, size en yakın gelen ifadeyi işaretleyiniz.

Teşekkür ederiz.

Sorular arka sayfadan başlamaktadır.

1-Annem ve babam bazen öyle Koruyucu olur ki kendimi boğuluyormuş gibi hissederim.	Kesinlikle Katılıyorum	Genellikle katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Genellikle Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
2- Bazen kendimi öyle güçlü hissederim ki kazanamayacağım hiçbir başarı yokmuş gibi gelir.					
3-Yalnız kalmak benim için korkunç bir düşüncedir.					
4-Genellikle insanlar benimle yakın ilişki kurmak istediklerinde nedenini anlayamıyorum.					
5-Annem ve babamdan ayrı, kendi başıma yaşayacağım günü sabırsızlıkla bekliyorum.					
6- Bazen insanlar gerçekten beni incitmek istiyor.					
7- Ölüm beni endişelendiriyor.					
8-Birçok anne baba aşırı kontrolcü, aslında çocuklarının büyümesini istemiyor.					
9- Bazen ihtiyaçlarımı başkaları karşıladığında, küçük bir çocuk olmanın hoş olduğunu düşünüyorum.					
10- Farklı tipteki birçok insana arkadaşça davranırım.					
11- Sıcak ve duygusal ilişkileri anlamıyorum.					
12-Aynada özellikle vücuduma bakmaktan hoşlanırım.					
13-Eğer bir sorunumu birine anlatacak olsam, büyük olasılıkla beni anlamayacaktır.					
14-Yalnız kaldığımda yapabileceğimin en iyisini yaparım, etrafımda insanların olup beni rahatsız etmemelerini isterim.					
15-Bir başka kişiye çok yakın olduğumda bile kendim gibi olabilirim.					
16-Arkadaşlarımla bir şeyler yaparken genellikle lider gibi davranırım.					

17-Ne kadar sürerse sürsün annem ve babamdan uzak kaldığımda yalnız hissedirim.					
18- Geçen 10 yıl boyunca 3 saatten fazla uyuduğum bir gece olmadı.					
19- Bütün hislerimi paylaşabileceğim arkadaşlarımla birlikteyken rahat olurum.					
20- Sık sık arkadaşlarım tarafından reddedilmekten korkarım.					
21- Arkadaşlarımın ve benim bazen birbirine benzeyen, bazen de hiç benzemeyen hobilerimiz vardır.					
22- Sık sık kız/erkek arkadaşımın ayrılmaktan korkuyorum.					
23-Annem ve babam kendi planlarıyla benimkilerden çok daha fazla ilgileniyor.					
24-En yakın arkadaşlarımın bile ihtiyacım olduğunda yanımda olmayacaklarını düşünürüm.					
25-Diğer insanların benim işlerime fazla karıştığını hissediyorum.					
26-Başkalarına yakın olmak beni rahatsız eder.					
27-En iyi arkadaşım hoşlanmadığım şeyleri yapsa bile ben onu hep önemserim.					
28- Diğer insanları düşündüğümde kendimi onlara göre daha iyi hissedirim.					
29-Annem ve babamın yapmam gerektiği şeyleri söylemesi beni rahatsız eder.					
30- Çok sevdiğim öğretmenimden ayrılırken onunla vedalaşmaktan üzüntü duyarım.					
31-Yalnız kaldığım zamanlarda bazı arkadaşlarımı düşünürüm çünkü onları çok özlerim.					

32-En yakın arkadaşlarım olmadan da yaşantım dopdoludur.					
33-Bazı yönlerden arkadaşlarıma benzesem de birbirimizden farklı yönlerimiz var.					
34-Gelecek 10 yılda olabilecek ve dünyanın büyük bölümüne zarar verebilecek nükleer bir savaşın çıkmasından korkuyorum.					
35-Arkadaşlık anlayışım “en iyi arkadaş” olma yönündedir.					
36-Diğer insanların bana hayran kaldıklarını ve bana baktıklarını hissedirim.					
37-Beni çok iyi tanıyan arkadaşlarımdan bazıları düşüncelerimi de okuyabilir.					
38-Arkadaşlık çok emek harcamaya değmez.					
39-Arkadaşlarımla aram iyi olsun isterim, ama aynı fikirde olmadığımda onlara düşüncemi rahatça söylerim.					
40-Öğretmenimin benim hakkımdaki düşüncelerine çok önem veririm.					
41-Ailem bana neler olduğuyula pek ilgilenmez.					
42-Bazı arkadaşlarımla o kadar iyi tanırım ki düşüncelerini bile okuyabilirim.					
43-Arkadaşlarımla birlikteyken bazen grubun lideri gibi bazen de gruba katılımcı gibi davranırım.					
44-Duygusal filmlerin sonunda insanların ağlamasının aptalca olduğunu düşünürüm.					
45-En sevdiğim öğretmenimle bazı kişisel korku ve kaygılarımı paylaşabilirim.					
46-Bazen ailemin, benim hiç doğmamış olmamı istediğini düşünürüm.					

47-Annem ve babamdan bağımsız bir kişi olmak için mücadele ederim, çünkü bu benim için çok önemlidir.					
48-Küçükken hayaletler, canavarlar gibi korkularım vardı.					
49-Annem veya babamdan biri ölürse diye korkarım.					
50-Arkadaşlarımla bir şeyler yaparken kendimi yalnız olduğumdan daha rahat hissederim.					
51-Birisine güvenmek benim için gerçekten zordur.					
52-En sevdiğim öğretmenim şaşırıcı bicimde şekilde bana benzer.					
53-Söylemeseler bile bazen insanların bana hayran gözlerle baktığını biliyorum.					
54-Gerçekte hiç kimseyi sevmiyorum.					
55-Çoğunlukla ailem gittiğim yerleri kontrol eder.					
56-Okulumda özel ilişkimin olduğu bir öğretmenim var ki onunla öğrenci-öğretmenden öte bir bağımız var.					
57-Annem ve babam özgürlüğümü çok fazla kısıtlar.					
58-Bir yıldan fazla süredir güneş yüzü görmedim.					
59-İnsanlar yeteneklerim karşısında bazen şaşırır.					
60-Yakın arkadaşlarım benim hem iyi hem de kötü yanlarımı bilir.					
61-İnsanlarla birlikteken bile yalnızlık hissederim.					

62-Ne zaman birilerinin benim için bir şeyler yapacağını ümit etsem çoğunlukla hayal kırıklığına uğrarım.					
63-Hiç kimse beni anlamıyor.					
64-Uyumadan önce bazen kendimi yalnız hissedirim ve etrafımda konuşacak birilerini arar ya da sadece birilerinin orada olmasını isterim.					
65-Eğer birilerinin bana yaklaşmasına izin verirsem bundan zarar görürüm diye düşünürüm.					
66-Diğer insanlar benden çok kolay etkilenir.					
67-Ailem benden nefret ediyormuş gibi hissediyorum.					
68-Şu an yeryüzünde yaşayan hiçbir yakın akrabam yok.					
69-Birbirine bağlı olmadığım sürece incinmem.					
70-İnsanların benim fiziksel görünümümü çekici bulmaları beni memnun eder.					
71-Çevremdeki insanlar sık sık bana hayranlık duyar.					
72-Evde genelde ayak altında olurum.					
73-Hiç kimseyi tanımadığım büyük bir partiye gitme fikri bana korkutucu gelir.					
74-Diğer insanlarla karşılaştığımda kendimi özel hissedirim.					
75-Arkadaş grubumun inde çoğunlukla ilgi odağı olurum.					

76-Çocukluk yıllarımdaki gibi annem ve babamın kontrolünde yaşamayı tercih ederim.					
77- Diğer insanlar genellikle benim hakkımda olumlu düşünür.					
78-İhtiyaçlarım yakın arkadaşlarım tarafından yeterince karşılanmıyor.					
79-Öğretmenim beni yeterince beğenmeyecek diye korkarım.					
80- Diğer insanlar yeteneklerimden etkilenir.					
81-Her zaman annem, babam ve kardeşlerimle daha fazla birlikte olabilmek için onlarla aynı şehirde yaşamayı tercih ederim.					
82-Öğretmenim sosyal yaşantımla ilgili öğütler verir.					
83-Yakın arkadaşlarımda olduğu samimi partileri çok severim.					
84-Annem ve babamın kurallarından kurtulmayı sabırsızlıkla bekliyorum.					
85-Eğer öğretmenimi hayal kırıklığına uğrattıysam ya da kızdırsam çok üzülürüm.					

EK 4

**Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği
(PARI)**

Aşağıda verilen ifadeleri okuyup , şu şekilde değerlendiriniz.

4	3	2	1
Çok uygun Buluyorum	Oldukça uygun Buluyorum	Biraz uygun Buluyorum	Hiç uygun Bulmuyorum

Görüşünüzü bu sayılardan birini daire içine alarak bildiriniz. Bu ifadelerde doğru veya yanlış yoktur, sadece kendi görüşünüzü işaretlemeniz gerekiyor. Araştırma için bütün soruların cevaplandırılması çok önemli bir noktadır. Onun için, bazı ifadeler birbirine benzer dahi olsa gene de cevaplandırmanızı rica ederiz.

1. Çocuk yorucu veya zor işlerden korunmalıdır.
2. Anne ve babalar, çocuklarını dertlerini anlatmaya teşvik ederler. Fakat bazen çocukların dertlerinin hiç aşılmaması gerektiğini anlayamazlar.
3. Çocuk boşa geçen dakikaların bir daha hiç geri gelmeyeceğini ne kadar çabuk öğrenirse kendisi için o kadar iyi olur.
4. Bir anne çocuğunun düş kırıklığına uğramaması için elinden geleni yapmalıdır.
5. Çocuk ne kadar erken yürümeyi öğrenirse o kadar iyi terbiye edilebilir.
6. Çocuk yetiştirmek sinir bozucu, yıpratıcı bir iştir. çocuğun hayatta öğrenmesi gereken o kadar çok şey vardır ki, zamanını boşa geçirmesi affedilemez.
7. Babalar biraz daha şefkatli olsalar, anneler çocuklarını daha iyi yönetebilirler.
8. Çocuk yetiştirmenin kötü taraflarından biri de anne ya da babanın istediğini yapabilmesi için yeter derecede özgür olmasıdır.
9. Sıkı kurallarla yetişen çocuklardan en iyi yetişkinler çıkar
10. Bir anne çocuğunun mutluluğu için kendi mutluluğunu feda etmesini bilmelidir.

11. Daima koşuşturan, hareketli bir çocuk büyük bir olasılıkla mutlu bir kişi olacaktır.
12. Büyükler çocukların şakalarına güler, onlara eğlendirici öyküler anlatırsa, evdeki düzen daha düzgün , akıcı olur.
13. Çocuğunun en gizli düşüncelerini kesinlikle bilmek, bir annenin görevidir.
14. Anne babalar çocuklarına, sorgusuz sualsiz kendilerine sadık kalmalarını öğretmelidirler.
15. Bütün genç anneler, bebek bakımından beceriksiz olacaklarından korkarlar.
16. Eğer bütün günün çocuklarla geçirmek zorunda kalırsa, hangi anne olursa olsun sonunda çocuklar sinirine dokunur.
17. Anne babalar her zaman çocuklarının kendilerine uymasını beklememeli, biraz da kendileri çocuklarına uymalıdır.
18. Eğer anneler dileklerinin kabul edileceğini bilselerdi, babaların daha anlayışlı olmalarını dilerlerdi.
19. Bir çocuğa ne olursa olsun döğüşmekten kaçınması gerektiği öğretilmelidir.
20. Çocuklar bencil olduklarında hep bir şeyler istediklerinde, annelerinin tepsinin atması çok normaldir.
21. Eğer çocuklar ailedeki kuralları uygun bulmuyorlarsa, bunu anne babalarına söylemeleri boş karşılanmalıdır.
22. Anneler çoğu zaman çocuklarına bir dakika daha dayanamayacakları duygusuna kapılırlar.
23. Çocuğu sıkı terbiye ederseniz sonra size teşekkür eder.
24. Küçük bir çocuk, cinsiyet konusundan sakınmalıdır.
25. Bir annenin çocuğunun hayatı hakkında her şeyi bilmesi hakkıdır. Çünkü çocuğu onun bir parçasıdır.
26. Uyanık bir anne-baba çocuğunun tüm düşüncelerini öğrenmeye çalışmalıdır.
27. Çocuklar, anne babalarının kendileri için neler feda

ettiklerini düşünmelidirler.

28. Eğer çocukların dertlerini söylemelerine izin verilirse büsbütün şikâyetçi olurlar.
29. Sert terbiye, sağlam ve iyi karakter geliştirir.
30. Genç bir kadın henüz gençken yapmak istediği
31. Sert terbiye, sağlam ve iyi karakter geliştirir.
32. Genç bir kadın henüz gençken yapmak istediği pek çok şey Olduğu için, anne olunca kendisini tutuklanmış duygusuna kaptırır.
33. Anneler çocukları için hemen hemen bütün eğlencelerini feda ederler.
34. Babalar daha az bencil olsalar kendilerine düşen görevi yaparlardı.
35. İyi bir anne çocuğunu fak tefek güçlüklerden korumalıdır.
36. Bir çocuğa anne ve babasını herkesten üstün görmesi öğretilmelidir.
37. Çocuk hiçbir zaman ailesinden sır saklamalıdır.
38. Çocuklardan sık sık ödün vermelerini, anne babaya uymalarını istemek doğru değildir.
39. Çoğu anneler bebeklerine bakarken onu inciteceklerinden korkarlar.
40. Bir çocuğa başı derde girdiğinde döğüşme yerine büyüklere Başvurması öğretmelidir.
41. Anne baba arasındaki bazı konular hafif bir tartışma ile çözümlenemezler.
42. Ev bakımında ve idaresinde en kötü şeylerden biri de, kişinin kendim evinde tutuklanmış gibi hissetmesidir.
43. Hiçbir kadından yeni doğmuş bir bebeğe tek başına bakması beklenmemelidir.
44. Ev bakımında ve idaresinde en kötü şeylerden biri de kişinin kendi evinde tutuklanmış gibi hissetmesidir.

45. Çocukların sorunlarına eğilirseniz sizi oyalamak için birçok masal uydururlar.
46. Eğer anne babalar çocukları ile şakalaşp beraber eğlenirlerse, çocuklar onların öğütlerini dinlemeye daha çok yönelirler.
47. Anneleri kendileri yüzünden zorluk çektiği için çocuklar, onlara karşı daha anlayışlı olmalıdırlar.
48. Bir çocuk eninde sonunda anne-babasınınkinden daha üstün akıla sahip olamayacağını öğrenir.
49. Eğer bir anne çocuklarını iyi yetiştirmiyorsa belki de bu, babanın evde kendine düşen görevi iyi yapmamasından ileri geliyordur.
50. Genç bir anne için ilk bebeğin bakımı sırasında yalnız kalmaktan daha kötü bir şey olamaz.
51. Bir çocuğun diğer bir çocuğa vurması hiçbir şekilde hoşgörülle karşılanamaz.
52. Anne babalar çocuklarına hayatta ilerleyebilmeleri için hep
53. Akıllı bir kadın yeni bir bebeğin doğumundan önce ve sonra yalnız kalmamak için elinden geleni yapar.
54. Evde olup bitenleri sadece anne bildiği için ev hayatını onun planlaması lazımdır.
55. Kendi haklarına sahip olabilmesi için, bazen bir kadının kocasını Terletmesi gerekir.
56. Bütün zamanını çocuklarıyla geçirmek bir kadına kanadı kopmuş kuş duygusunu verir.
57. Eğer anne kollarını sıvar, bütün yükü sırtına alırsa tüm aile rahat eder.
58. Anne-babalar çocuklarını kendi kendilerine oluşturdukları güveni sarsabilecek bütün güç işlerden sakınmalıdırlar.
59. Çocuklar aslında sıkı disiplin içinde mutlu olurlar.
60. Çocukların toplantılarıyla, kız-erkek arkadaşlarıyla ve eğlenceleriyle ilgilenen anne-babalar onların iyi yetişmelerini sağlarlar.
61. Anne babaya sadakat her şeyden önce gelir.